

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

EUROPOS SAJUNGOS TEISĖS KATEDRA

JUSTINA JARMALAVIČIŪTĖ

PRIVAČIŲ ASMENŲ *LOCUS STANDI* TEISĖTUMO
PRIEŽIŪROS PROCEDŪROSE

Magistro baigiamasis darbas

Studijų programa 62401S110

Vadovė

dokt. Vitalija Tamavičiūtė

Vilnius, 2008

TURINYS

IVADAS	3
1. TEISĖTUMAS, TEISĖTUMO PRIEŽIŪRA	8
2. PRIVATAUS SUBJEKTO SAMPRATA	11
2.1 JURIDINIAI IR FIZINIAI ASMENYS	11
2.2 REPREZENTUOJANČIOS GRUPĖS	12
2.3 AUTONOMINIAI VALSTYBIŲ NARIŲ VIENETAI IR TREČIOSIOS VALSTYBĖS	12
3. TIESIOGINĖJE PROCEDŪROJE PRIVATAUS ASMENS GINČIJAMI TEISĖS AKTAI	15
3.1 BENDRIEJI REIKALAVIMAI TEISĖS AKTAMS, GALINTIEMS BŪTI IEŠKINIO PAGAL 230 STR. DALYKU	15
3.2 TEISĖS AKTŲ, GINČIJAMŲ PAGAL 230(4) STR. RŪŠYS	19
4. TEISĖ PATEIKTI IEŠKINI (LOCUS STANDI)	22
4.1 TIESIOGINĖ SAŠAJA.....	22
4.2 KONKRETI SAŠAJA	25
4.1.1 Konkrečios sąsajos nustatymas ginčijant Bendrijos teisės aktus	26
4.1.1.1 Laikotarpis iki <i>Codorniu</i>	26
4.1.1.2 Laikotarpis nuo <i>Codorniu</i> iki <i>UPA</i> ir <i>Jégo-Quééré</i>	30
4.1.1.3 Sprendimai <i>UPA</i> ir <i>Jégo-Quééré</i> bylose, teismo praktika po šių sprendimų priėmimo.....	35
4.1.2 Konkrečios sąsajos nustatymas kvestionuojant teisės aktus, priimtus antidempingo, konkurencijos ir valstybės pagalbos srityse.....	37
5. EUROPOS BENDRIJOS STEIGIMO SUTARTIES 241 IR 234 STRAIPSNIAI, KAIP TEISĖTUMO PRIEŽIŪROS PROCEDŪRŲ DALIS	42
5.1 PRAŠYMAS IŠTIRTI TEISĖS AKTO TEISĖTUMĄ PAGAL 241 STRAIPSNĮ	42
5.2 PRAŠYMAS IŠTIRTI TEISĖS AKTO GALIOJIMĄ PAGAL 234 STRAIPSNĮ	43
6. TEISĖ Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ	47
6.1 TEISĖS Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ REIKŠMĖ BENDRIJOJE	47
6.2 SUTARTIES 230(4) STRAIPSNIS IR TEISĖ Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ	49
6.3 GALIMYBĖS GERIAU UŽTIKRINTI EFEKTYVIOS TEISMINĖS GYNYBOS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMĄ ĮSIGALIOJUS LISABONOS SUTARČIAI	50
IŠVADOS	54
SANTRAUKA	59
SUMMARY	60
LITERATŪROS SĄRAŠAS	61

ĮVADAS

Europos ekonominė bendrija, vėliau pavadinta tiesiog Europos Bendrija (toliau – EB arba Bendrija) buvo įkurta 1957 m. Ir nors pradiniai Bendrijos siekiai nebuvo susiję su privačių asmenų teisinės padėties reguliavimu, jau 1963 metų pradžioje Europos Teisingumo teismas (toliau – ETT arba Teismas) *Van Gend en Loos* byloje¹ konstatavo, kad *Bendrija sudaro naują tarptautinę teisinę tvarką, <...> kurios subjektai yra ne tik valstybės narės, bet ir jų nacionaliniai subjektai*. Taigi, EB yra laikoma savita teisine sistema, kuri skiriasi nuo įprastos tarptautinės organizacijos. Vienas iš skiriamųjų elementų yra tai, kad EB sukuria teises ir pareigas ne tik valstybėms narėms, bet ir privatiems asmenims. Vadovaujantis teisės viršenybės principu, privatus subjektai, esantys EB teisės aktų adresatais, turi turėti teisę kvestionuoti tokių teisės aktų teisėtumą, turi turėti teisę į tinkamą savo teisių apsaugą ir veiksmingą gynybą.

Aktuali Europos Bendrijos steigimo sutarties² (toliau – EB Sutartis arba Sutartis) 230 straipsnio 4 dalies redakcija numato: *Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali <...> pateikti ieškinį dėl jam skirto sprendimo arba sprendimo, kuris, nors ir būtų kitam asmeniui skirto reglamento ar sprendimo formos, yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susijęs*. Akivaizdu, jog ši EB Sutarties nuostata suteikia galimybę asmenims tiesiogiai kreiptis į ETT ginčijant tam tikrų Bendrijos teisės aktų teisėtumą, tačiau šios teisės įgyvendinimą susieja su dviem sąlygomis – reikalavimu besikreipiančiam į ETT asmeniui įrodyti savo tiesioginį ir konkretų ryšį su ginčijamu teisės aktu. Minėtos dvi sąlygos riboja privačių asmenų galimybes inicijuoti jiems skirtų teisės aktų panaikinimą. ETT praktika rodo, kad nors tiesioginės sąsajos su Bendrijos teisės aktu nustatymas paprastai nesukelia problemų, dėl konkrečios sąsajos reikalavimo kartais tampa neįmanoma įrodyti savo *locus standi* (teisės į ieškinį). Taigi, asmens ieškinys dažnai yra atmetamas net nepasiekus kvestionuojamo teisės akto teisėtumo tikrinimo etapo.

EB Sutarties 234 straipsnyje numatyta, kad nacionaliniam teismui kreipusis į ETT dėl prejudicinio nutarimo priėmimo, Teismas gali tikrinti Bendrijos teisės aktų galiojimą. Taigi, privatus asmuo, esantis proceso nacionaliniame teisme šalis, gali prašyti teismą kreiptis į ETT, kad šis išspręstų Bendrijos teisės akto galiojimo klausimą. Be to, privatus asmuo, esantis proceso Bendrijos Teisingumo Teisme, kuriame yra ginčijamas tiesiogiai ir konkrečiai su juo susijęs teisės aktas, šalis gali prašyti Teismą, remiantis 241 straipsniu, pripažinti Bendrijos teisės aktą, kurio pagrindu buvo priimtas kvestionuojamasis teisės aktas, netaikytinu.

¹ Byla 26/62 *Van Gend en Loos v Administratie der Belastingen* [1963] ECR 3

² Konsoliduota Europos Bendrijos Steigimo Sutartis // Valstybės žinios: 2004-01-03 Nr.2-2

Kaip ETT konstatavo *Les Verts* byloje³, EB Sutarties 230 str. (ex 173 str.), 241 str. (ex 184 str.) ir 234 str.(ex 177 str.) sudaro išsamią teisinės gynybos priemonių ir procedūrų sistemą, kuri yra sukurta tam, kad Teisingumo Teismas galėtų vykdyti institucijų priimtų teisės aktų teisėtumo kontrolę. Be to, ieškinys dėl žalos atlyginimo (EB Sutarties 235 ir 288 straipsniai) galėtų būti laikomas visiškai užbaigiančiu minėtą sistemą⁴.

Pažymėtina, kad nors 241 ir 234 EB Sutarties straipsniai numato teisę fiziniams ir juridiniams asmenims ginčyti Bendrijos teisės akto teisėtumą, šios teisės įgyvendinimas pirmuoju atveju nereiškia savarankiškos teisės, kadangi teisė ginčyti Bendrijos teisės akto teisėtumą yra susijusi su pirminio ieškinio Bendrijos teisminėje institucijoje priimtumu, o antruoju – prejudicinio sprendimo procedūros atveju – teisė ginčyti Bendrijos teisės akto teisėtumą didele dalimi priklauso nuo nacionalinio teismo diskrecijos. Todėl dauguma autorių sutaria, kad būtent EB Sutarties 230 str. numatyta tiesioginė kreipimosi į Europos Bendrijos teismą su ieškiniu procedūra laikytina pagrindine priemone tiriant EB teisės aktų teisėtumą. Atsižvelgiant į tai, analizuojant privačių asmenų *locus standi* teisėtumo priežiūros procedūrose daugiausia dėmesio bus skiriama būtent 230(4) straipsnio taikymo klausimams.

Temos aktualumas, ištirtumas

Šiame moksliniame tiriamajame darbe yra nagrinėjama asmenų teisė inicijuoti Bendrijos teisės aktų teisėtumo priežiūrą. Tema tiesiogiai susijusi su efektyvios teisminės gynybos bei teisėtumo principo įgyvendinimu Europos Bendrijoje. Lietuvai tapus Europos Sąjungos (toliau – ES) nare šie klausimai tapo aktualūs ir Lietuvoje, kadangi yra svarbu suteikti fiziniams ir juridiniams asmenims galimybę susipažinti su visomis teisėmis ir galimybėmis, kurias jiems suteikia Europos Bendrijos teisė.

Pažymėtina, kad po priimtų sprendimų *UPA*⁵ ir *Jégo-Quééré*⁶ bylose iškilo daug diskusijų dėl privačių asmenų teisės inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūras santykio su efektyvia teismine gynyba – principu kylančiu iš valstybių narių konstitucinių tradicijų. Pripažįstant esamos situacijos netobulumą ir vykstant diskusijoms šia tema, Lietuva, kaip lygiavertė ES narė, taip pat turėtų aktyviai jose dalyvauti ir teikti savo pasiūlymus bei komentarus, siekdama kuo labiau apsaugoti savo privačių asmenų interesus. Kalbėti šia tema, be abejo, skatina ir 2007 m. gruodžio 13 d. pasirašyta Lisabonos sutartis⁷, kurioje yra numatytos šiek tiek lengvesnės sąlygos privačiam asmeniui kreiptis į ETT dėl EB teisės akto panaikinimo.

³ Byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

⁴ Sąjungtos bylos T-377/00, T-379/00, T-380/00, T-260/01 ir T-272/01 *Philip Morris International Inc.* [2003] ECR II-1

⁵ Byla C-50/00P *Union de Pequenos Agricultores (UPA) v Coucil* [2002] ECR I-6677

⁶ Byla C-263/02 P *Commission v Jégo-Quééré* [2004] ECR I-3425

⁷ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį // http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm (prisijungimo laikas 2008-01-02)

Literatūroje anglų kalba⁸ privačių asmenų teisė pateikti ieškinį dėl EB teisės akto panaikinimo yra plačiai išnagrinėta: praktiškai kiekviename Europos Sąjungos teisės vadovėlyje atskleidžiami įvairūs EB steigimo sutarties 230 str. aspektai. Išsamiai analizuojama privataus asmens sąvoka, teisės aktai, kuriuos galima ginčyti, pagrindai, kuriais remiantis teisės aktai gali būti pripažinti negaliojančiais, terminas ieškiniui dėl teisėtumo pareikšti. Žinoma, labai daug dėmesio yra skiriama ETT praktikai, ypatingai pagrindinėms byloms, tokioms, kaip *Plaumann*⁹, *Codorniu*¹⁰, *UPA*¹¹, *Jégo-Quéré*¹². Dažnai yra išskiriama teismų praktika atskirose teisinio reguliavimo srityse - antidempinge, konkurencijoje, valstybės pagalboje. Tačiau pažymėtina, kad vos vienas-kitas autorius¹³ yra nagrinėjęs privačių asmenų teisės pateikti ieškinį dėl panaikinimo santykį su pagrindiniais teisiniais principais, o Lisabonos sutarties nuostata dėl 230(4) pakeitimo dar neanalizuota.

Lietuviškoje literatūroje¹⁴ ši tema nėra išsamiai išnagrinėta. Apsiribota tik trumpu kliūčių pateikti ieškinį dėl panaikinimo aprašymu bei pagrindinių bylų paminėjimu. Taigi, nors jau daugiau nei 4 metai kai mūsų valstybės institucijoms ir privatiems asmenims yra privalomi EB institucijų išleidžiami teisės aktai, kurie reguliuoja teisinę padėtį, sukuria teises ir nustato pareigas, iki šiol nėra išleistas nei vienas išsamus informacijos šaltinis šia tema. Todėl galima teigti, kad šiuo metu Lietuvos privatūs asmenys neturi realios galimybės savarankiškai detaliai susipažinti su savo teisių apsaugos mechanizmu, todėl nenuostabu, kad Lietuvos privatūs subjektai dar nėra pateikę ieškinio dėl EB teisės akto panaikinimo.

Taigi, ši tema yra aktuali tiek teorine, tiek ir praktine prasme.

⁸ Pavyzdžiui Craig P., De Burca G. *EU Law: texts, cases and materials. Third edition.* Oxford University Press, 2003, Arnall A. *The European Union and its Court of Justice.* Oxford University Press, 1999. Wards A. *Judicial review and the rights of private parties in EU Law. Second completely revised edition.* Oxford University Press, 2007. Tillotson J. *European Community law: texts, cases, materials. Second edition* Cavendish Publishing Limited, 1996. Pollard D., Ross M. *European Community Law. Texts and Materials.* Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1994. Fairhurst J. *Law of the European Union. Fifth edition.* Pearson Education Limited, 2006. Weatherill S. *Cases and materials on EU Law. Seventh edition.* Oxford University Press, 2006. Kent P. *Law of the European Union. Third edition.* Pearson Education Limited, 2001, Shaw J. *Law of European Union. Third edition.* Palgrave Publishers Ltd. 2000, Deards E., Hargreaves S. *European Union Law Textbook.* Oxford University press, 2004

⁹ Byla 25/62 *Plaumann & Co v Commission* [1963] ECR 253

¹⁰ Byla C-309/89 *Codorniu SA v Council* [1994] ECR I-1853

¹¹ Žr. 5 išnašą

¹² Žr. 6 išnašą

¹³ Arnall A. *The European Union and its Court of Justice.* Oxford University Press, 1999, Weatherill S., Beaumont P. *EU Law.* Penguin Books, 1999, Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union.* Sweet & Maxwell, London, 2006, Alston Ph. *The EU and Human Rights.* Oxford University Press, 1999, Heffernan L. *Effective Judicial Remedies: The Limits of Direct and Indirect Access to the European Community Courts.* The Law and Practice of International Courts and Tribunals 5. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2006, Schwarze J. *The Legal Protection of the Individual against Regulations in European Union Law. Remarks on the ECJ judgment in the case UPA of 25 July 2002 in view of the European Constitutional Reform.* European Public Law, Vol. 10, Issue 2, Kluwer Law International, 2004

¹⁴ Cairns W. *Europos Sąjungos teisės įvadas.* Vilnius, Eugrimas, 1999, Tatham A., Europos Sąjungos teisė. Vilnius, Eugrimas, 1999

Tyrimo objektas, dalykas

Atliekant mokslinį tyrimą bus analizuojamos sąlygos privatiems asmenims pateikti tiesioginį ieškinį dėl teisės akto teisėtumo, bei galimybės pasinaudoti netiesioginiais teisėtumo priežiūros inicijavimo instrumentais. Taip pat nagrinėjama, ar Lisabonos sutartyje numatyti 230(4) str. pakeitimai palengvina asmenų galimybes inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūras.

Tyrimo dalykas – Europos Bendrijos steigimo sutarties 230(4) str., bei 234 ir 241 str., kaip teisinės gynybos priemonių sistemą papildantys instrumentai, taip pat Lisabonos sutartyje numatytas 230(4) straipsnio pakeitimas.

Tikslas ir uždaviniai

Tyrimo tikslas – išanalizuoti privačių asmenų galimybes inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūras, bei jų atitikimą efektyvios teisminės gynybos principui. Taip pat nustatyti, kaip galėtų pasikeisti esama situacija įsigaliojus Lisabonos sutarčiai.

Uždaviniai:

- Atskleisti teisėtumo priežiūros procedūros paskirtį ir reikšmę, ETT vaidmenį joje;
- Atskleisti privataus subjekto sąvokos 230(4) str. prasme turinį;
- Išanalizuoti tiesioginės ir konkrečios sąsajos turinį remiantis ETT praktika;
- Išanalizuoti 241 str. ir 234 str. procedūras ta apimtimi, kuria jos papildo privačių asmenų galimybes ginčyti Bendrijos teisės aktų teisėtumą;
- Išanalizuoti EB Sutartyje numatytą teisinės gynybos priemonių, susijusių su teise kreiptis į ETT dėl EB teisės akto panaikinimo, atitikimą efektyvios teisminės gynybos principui;
- Nustatyti, ar naujoji 230(4) straipsnio redakcija, numatyta Lisabonos sutartyje, atitiks efektyvios teisminės gynybos principą.

Tyrimo hipotezės

1. Privatus asmuo ne visais atvejais turi galimybę kreiptis dėl EB teisės akto, tiesiogiai įtakojančio jo teisinę padėtį panaikinimo, dėl to dabartinės *locus standi* sąlygos ir jų aiškinimas ETT praktikoje neužtikrina efektyvios teisminės gynybos principo įgyvendinimo.
2. Įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, privačių asmenų *locus standi* teisėtumo priežiūros procedūrose reglamentavimas užtikrins efektyvios teisminės gynybos principo įgyvendinimą.

Tyrimo metodai

Atsižvelgiant į tyrimo pagrindinius šaltinius bei dalyką, moksliniame tiriamajame darbe svarbiausias naudotas metodas buvo analizė. Pasitelkiant šį metodą nustatyti teisės aktai, kuriuos privatus asmuo gali ginčyti 230(4) str. pagrindu, taip pat nagrinėtos privačių asmenų teisės pateikti ieškinį pagal šį straipsnį sąlygos, analizuojamas šių sąlygų atitikimas efektyvios teisminės gynybos principui. Apibendrinimo metodas naudotas teismų praktikos apibendrinimui. Taigi, analizė ir apibendrinimas buvo pagrindiniai mokslinio tiriamojo darbo metodai. Šalia jų, atskiriems uždaviniams įgyvendinti, naudoti ir šalutiniai metodai: modeliavimu nagrinėta naujosios Lisabonos sutarties galimybė realiai pakeisti esamą situaciją, lingvistiniu metodu buvo aiškinamasi EB sutarties 230, 234, 241 straipsnių bei Lisabonos sutartyje numatyto 230(4) straipsnio pakeitimo prasmė.

Darbo struktūra

- I. Teisėtumo priežiūra – atskleidžiama šios procedūros reikšmė.
- II. Privataus subjekto samprata – analizuojama, kas yra subjektas pagal 230(4) str., galintis pateikti ieškinį dėl teisės akto panaikinimo.
- III. Tiesioginėje procedūroje privataus asmens ginčijamų teisės aktų rūšys – tiriami teisės aktai, kuriuos gali ginčyti privatus asmuo.
- IV. Privataus asmens teisė pateikti ieškinį (*locus standi*) – aptariamas šios sąvokos turinys, atskirai analizuojamos *locus standi* sąlygos: tiesioginė ir konkreti sąsaja.
- V. Europos Bendrijos Steigimo Sutarties 241 ir 234 str., kaip teisėtumo priežiūros procedūrų sistemos dalis – aptariami šių straipsnių taikymo aspektai, jų paskirtis ir reikšmė.
- VI. ETT praktikos dėl privačių asmenų dalyvavimo teisėtumo priežiūros procedūrose atitikimas efektyvios teisminės gynybos užtikrinimo principui; Lisabonos sutartyje numatytų 230(4) str. pakeitimų galimybės atitikti efektyvios teisminės gynybos principą.
- VII. Išvados, pasiūlymai.

1. TEISĖTUMAS, TEISĖTUMO PRIEŽIŪRA

Europos Bendrija yra teisės bendrija ta prasme, kad nei jos valstybės narės, nei jos institucijos neišvengia jų teisės aktų atitikimo pamatinei konstitucinei chartijai, tai yra Sutarčiai, kontrolės¹⁵.

Teisėtumo principo tikslas – užtikrinti teisės paliepiamų vykdymą ir įgyvendinimą. Teisėtumas yra neatsiejamai susijęs su teisės viršenybe (*the rule of law*) – principu, kuris pirmą kartą buvo įtvirtintas Europos Bendrijos Sutarties 6 straipsnyje po Maastrichto¹⁶ pakeitimų¹⁷. Tai yra reikalavimas, kad visi teisės subjektai savo veikloje tiksliai ir besąlygiškai įgyvendintų teisės normų paliepiamus¹⁸. Teisėtumo principo požymiai: teisėtumo bendrumas (visi teisės aktai turi būti aiškiniami, suprantami ir taikomi vienodai), visuotinis taikymo privalomumas (teisės aktai taikomi visiems teisės subjektams, įskaitant ir patį teisės akto leidėją), teisės aktų hierarchija (žemesnės galios teisės aktai negali prieštarauti aukštesnės galios teisės aktams)¹⁹.

ETT savo praktikoje ne kartą yra pabrėžęs teisės aktų teisminės kontrolės svarbą: *teisminė kontrolė <...> išreiškia vieną iš bendrų teisės principų, kuriuo grindžiamos bendros valstybių narių konstitucinės tradicijos (... ir kuris) taip pat įtvirtintas EŽTK 6 ir 13 straipsniuose²⁰.*

EB Sutarties 230 str. numato: *Teisingumo teismas prižiūri <...> teisės aktų <...> teisėtumą.* Taigi, 230 str. paskirtis – numatyti procedūrą, kurios metu bus tikrinamas Bendrijos institucijų priimtų, privalomas elgesio taisyklės nustatančių bei sukeliančių teisinius padarinius, teisės aktų teisėtumas.

Būtinybė užtikrinti teisės aktų, kurie sukelia teisinių padarinių, teisėtumą buvo pabrėžta dar *Les Verts* byloje²¹, kuomet ETT konstatavo, kad į institucijų, dėl kurių teisės aktų galima pateikti ieškinį pagal 230 str. (ex 173) turi būti įtrauktas ir Europos Parlamentas, kadangi kitaip būtų pažeistas teisės viršenybės principas. PIT *Sogelma*²² byloje, sprenddamas ieškinio dėl Europos rekonstrukcijos agentūros priimto teisės akto priimtumo klausimą, pabrėžė, kad ši institucija, nors ir nepatenkanti į institucijų, numatytų 230(2) str., sąrašą, gali priimti teises pasekmes sukeliančius

¹⁵ Byla T-315/01 Kadi v Council and Commission [2005] ECR II-3649

¹⁶ Europos sąjungos sutartis // Oficialus Leidinys 1992, Nr. C 191-1

¹⁷ Maastrichto sutarties 6 str: (1) *Sąjunga remiasi laisvės, demokratijos, pagarbos žmogaus teisėms ir prigimtinėms laisvėms ir teisės viršenybės principais, kurie yra bendri valstybėms narėms; (2) Sąjunga gerbs prigimtines teises, kurias užtikrina Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, pasirašyta 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje ir kurios taip pat kyla iš valstybių narių konstitucinių tradicijų, ir šios teisės taps bendraisiais Europos Bendrijų teisės principais*

¹⁸ Vaišvila A. *Teisės teorija. Antrasis leidimas*. Justitia, Vilnius, 2004, p. 148

¹⁹ Apie teisėtumo požymius – žr. 18 išnašą, p.149

²⁰ Byla 222/84 Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary [1986] ECR 1651, byla C-50/00 P Unión de Pequeños Agricultores v Council [2002] ECR I-6677, T-315/01Kadi v Council and Commission [2005] ECR II-3649

²¹ Byla 294/83 Les Verts v European Parliament [1986] ECR 1339

²² Byla T-411/06 Sogelma v AER – dar nepublikuota

sprendimus, ir dėl to *Bendrijoje, paremtoje teisės viršenybės principu, negali būti priimtina, kad tokie teisės aktai išvengtų teismo patikrinimo.*

234 straipsnyje yra numatyta, kad Teisingumo teismas gali priimti preliminarų nutarimą dėl teisės aktų *galiojimo*. G.A. Roemer pateikdamas nuomonę *Puttershoek* byloje²³ teigė, kad *siauras „galiojimo“ sąvokos aiškinimas neatitiks tikrosios preliminarus nutarimo instituto esmės, dėl to „teisėtumo“ ir „galiojimo“ sąvokos šiuo atveju turėtų būti vartojamos kaip sinonimai*²⁴. Nuomone, kad 234 straipsnis, yra viena iš priemonių atlikti Bendrijos teisės aktų *teisėtumo* kontrolę taip pat yra pateikęs ir ETT²⁵. Tose pačiose bylose²⁶ ETT taip pat konstatavo kad ir 241 str. įeina į teisėtumo kontrolės sistemą; nepaisant to, kad šiame procese yra svarstomas tik teisės akto netaikymas konkrečioje byloje.

Taigi, nors sąvoka *teisėtumas* yra naudojama tik 230 straipsnyje, 234 ir 241 straipsniai taip pat laikomi teisėtumo priežiūros procedūras numatančiais straipsniais, kadangi tokiuose procesuose taip pat yra nagrinėjamos aplinkybės, dėl kurių teisės aktas galėtų būti laikomas neteisėtu, bei siekiama užtikrinti vienas iš teisėtumo požymių - vienodas teisės akto aiškinimas ir taikymas. Tokią išvadą ETT patvirtino ir sprendime *UPA* byloje²⁷: *EB sutartis, viena vertus, EB 230 ir 241 straipsniais ir, kita vertus, EB 234 straipsniu nustatė išsamią teisės gynimo priemonių ir procedūrų sistemą*²⁸, skirtą užtikrinti institucijų teisės aktų teisėtumo priežiūrą, ją patikėdama Bendrijos teismams.

230(2) str. numatyta, kad teisės aktų teisėtumas yra tikrinamas šiais aspektais: kompetencijos trūkumas, esminio procedūrinio reikalavimo pažeidimas, Sutarties ar su jos taikymu susijusios teisės normos pažeidimas, piktnaudžiavimas įgaliojimais. ETT savo praktikoje taip pat laiko, kad proporcingumo²⁹, teisėtų lūkesčių³⁰, teisinio tikrumo³¹, lygiateisiškumo³² principų ar prigimtinių

²³ Sujungtos bylos 73/63 ir 74/63 *Internationale Crediet- en Handelsvereniging Rotterdam and others v Minister van Landbouw en Visserij* [1964] ECR 3

²⁴ *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo teisme: Preliminarus nutarimas*. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005, p.116

²⁵ Byla 314/85 *Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost* [1987] ECR 4199 p.4199, byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

²⁶ Žr. 25 išnašą

²⁷ Byla C-50/00 *Unión de Pequeños Agricultores v Council* [2002] ECR I-6677

²⁸ Kaip Teismas pažymėjo *Philip Morris International Inc.* byloje (žr. 4 išnašą), ieškinys dėl žalos atlyginimo (EB Sutarties 235 ir 288 straipsniai) galutinai užbaigia minėtą sistemą

²⁹ Byla C-183/95 *Affish v Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees* [1997] ECR I-4315, p.I-4315, byla C-368/96 *Generics (UK) and others* [1998] ECR I-7967, p.I-7967

³⁰ Byla 120/86 *Mulder v Minister van Landbouw en Visserij* [1988] ECR 2321, sujungtos bylos 143/88 ir C-82/89 *Zuckerfabrik Süderdithmarschen and Zuckerfabrik Soest v Hauptzollamt Itzehoe and Hauptzollamt Paderborn* [1991] ECR I-415

³¹ Byla 98/78 *Racke v Hauptzollamt Mainz* [1979] ECR 69, byla C-315/96 *Lopex Export v Hauptzollamt Hamburg-Jonas* [1998] ECR I-317

³² Byla 41/84 *Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie* [1986] ECR 1, byla C-183/95 *Affish v Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees* [1997] ECR I-4315

žmogaus teisių pažeidimas taip pat yra pagrindas pripažinti teisės aktą neteisėtu³³. Taigi, teisėtumo priežiūros tikrinimo procese paaiškėjus, kad nėra nei vieno iš šių požymių, bendrijos teisės aktas yra laikomas teisėtu, t.y. priimtu laikantis teisėtumo principo. Pagrindai pripažinti teisės aktą neteisėtu (negaliojančiu, netaikytinu) yra tokie pat ir procedūrose pagal 241 bei 234 str.

Taigi, teisėtumo priežiūros procedūros metu yra tikrinamas Bendrijos teisės aktų atitikimas EB Sutarčiai, pagrindiniams teisiniams principams ir procesinėms taisyklėms. Europos Bendrijų teisinėje sistemoje yra numatyta instrumentų sistema – Sutarties 230, 234 ir 241 straipsniai – kuriais remiantis tiek EB institucijos, tiek valstybės narės, tiek ir privatūs asmenys gali inicijuoti EB teisės aktų teisėtumo patikrinimą.

Šiame moksliniame tiriamajame darbe dėmesys bus skiriamas būtent privačių asmenų galimybėms įgyvendinti šią teisę.

³³ Wards A. *Judicial review and the rights of private parties in EU Law. Second completely revised edition.* Oxford University Press, 2007, p. 339

2. PRIVATAUS SUBJEKTO SAMPRATA

EB Sutarties 230(4) str. numato, kad ieškinį dėl panaikinimo gali pateikti *kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo (any natural or legal person)*. Pagal nusistovėjusią Teismo praktiką, šių asmenų grupė apima ir reprezentuojančias grupes. Be to, autonominiams valstybių narių vienetams, kaip ir trečiosioms valstybėms, taip pat taikomas 230(4) straipsnis. Subjektai, prilyginami fiziniams ir juridiniams asmenims, yra laikomi neprivilegiuotaisiais ieškovais, kadangi, skirtingai nuo privilegiuotų EB institucijų, kurių interesas dėl EB teisės aktų teisėtumo yra preziumuojamas, jiems nėra suteikta aiški tiesioginė teisė (*express right*) pareikšti ieškinį dėl panaikinimo³⁴.

2.1 JURIDINIAI IR FIZINIAI ASMENYS

Juridinio asmens sąvoka buvo išaiškinta *Bensider* byloje³⁵. Šioje byloje ETT pažymėjo, kad pagal Bendrijos teisinę sistemą juridinis asmuo yra tas asmuo, kuris iki vėliausio momento, nustatyto procesui pradėti, įgijo teisinį subjektiškumą pagal teisę, taikomą jo steigimui.

Sinochem byloje³⁶ ETT, sprenddamas dėl ieškinio priimtimumo atkreipė dėmesį, kad nepaisant to, kad pareiškėjas nebuvo įtrauktas į Japonijos juridinių asmenų registrą pagal naująjį Japonų Statutą, būtina įvertinti kaip šį asmenį traktavo pati Komisija teisės akto priėmimo procedūrų metu. Kadangi pareiškėjui buvo siūsti klausimai ir priimant galutinį sprendimą buvo atsižvelgiama į jo pateiktus atsakymus, laikytina, kad *pareiškėjas yra juridinis asmuo EB Sutarties 173 str. prasme, kadangi jis buvo laikomas turintis teisinį subjektiškumą pačių Bendrijos institucijų administracinės procedūros metu*.

Taigi, juridinis asmuo Bendrijos teisės prasme yra tik iš dalies siejamas su nacionaline teise ir apima platesnį ratą asmenų, kadangi, pagal aptartus Teismo sprendimus *Bensider* ir *Sinochem* bylose, subjektu, galinčiu pateikti ieškinį pagal 230(4) str., yra laikomas ir subjektas, kuris sprendimo priėmimo metu EB institucijų buvo laikomas turinčiu teisinį subjektiškumą.

Fiziniam asmeniui pateikti ieškinį pagal 230(4) straipsnį nėra keliami jokie reikalavimai: nei dėl pilietybės, nei dėl rezidavimo vietos. Tačiau analizuojant fizinių asmenų, patenkančių į EB Sutarties 230(4) str. ratą, būtina paminėti, kad EB institucijų tarnautojai nepatenka į šią kategoriją.

³⁴ Arnall A. *The European Union and its Court of Justice*. Oxford University Press, 1999, p. 40

³⁵ Byla 50/84 *Bensider and others v Commission* [1984] ECR 2247

³⁶ Byla T-161/94 *Sinochem Heilongjiang v Council* [1996] ECR II-695

ir, remiantis Europos Bendrijų pareigūnų tarnybos nuostatų³⁷ 90 str., dėl kiekvieno jo nenaudai priimto teisės akto gali pateikti skundą paskyrimų tarnybai.

Taip pat pažymėtina, kad EB teisė nereikalauja iš privataus asmens priklausymo tam tikram ekonominiam sektoriui³⁸. Valstybės narės pilietybės turėjimas taip pat nėra lemiantis faktorius – pareiškėjui nekeliamas reikalavimas nei būti įsisteigusiam Bendrijos teritorijoje, nei būti įsteigtam pagal kurios nors EB valstybės narės teisę. Žinoma, turi egzistuoti ryšys su Bendrija, kadangi kitu atveju būtų sunku įsivaizduoti pareiškėjo bet kokią suinteresuotumą Bendrijos teisės akto panaikinimu.

2.2 REPRESENTUOJANČIOS GRUPĖS

Union Syndicale byloje³⁹ ETT yra konstatavęs, kad pagal bendruosius darbo teisės principus, darbuotojų interesus ginanti asociacija turi teisę daryti bet ką, kas neprieštarauja įstatymams, siekdama apsaugoti savo narių - darbuotojų – interesus. Teisė į ieškinį yra viena iš tokių teisių.

Reprezentuojančių grupių atveju yra taikomas analogiškas reikalavimas dėl teisinės grupės registracijos arba pripažinimo turinčiu teisinį subjektiškumą, kaip ir juridiniams asmenims: *Union Syndicale* byloje⁴⁰, kur ieškinį dėl sprendimo panaikinimo pateikė Bendrijos tarnautojus vienijanti asociacija, teigiama, kad subjektu, galinčiu pateikti ieškinį dėl panaikinimo, yra laikomas iš esmės bet kuris subjektas, kurį kita šalis laikė tinkama derybų šalimi dar iki ieškinio pateikimo teismui. ETT taip pat yra pripažinęs teisę į ieškinį *ad hoc* asociacijoms, kuriuos Komisija pakvietė dalyvauti oficialioje procedūroje, susijusioje su ginčijamu sprendimu, nors pagal nacionalinę teisę tokia asociacija subjektiškumo neturėjo⁴¹.

Taigi, reprezentuojančios grupės patenka į subjektų pagal 230(4) str. ratą ir nėra pasitaikę atveju, kad ieškinys būtų atmetas tuo pagrindu, kad jis yra pateiktas reprezentuojančios grupės.

2.3 AUTONOMINIAI VALSTYBIŲ NARIŲ VIENETAI IR TREČIOSIOS VALSTYBĖS

Gibraltaro byloje⁴² teigiama, kad privataus subjekto sąvoka apima valstybes ne EB nares, bei autonominius valstybių narių vienetus, nes, kaip pažymėjo ETT, Bendrija negali susidėti iš daugiau subjektų, negu yra pasirašę steigimo sutartis, nepriklausomai nuo įgaliojimų perduotų valstybės

³⁷ Tarybos Reglamentas (EEB, EURATOMAS, EAPB) Nr. 259/68 1968 m. vasario 29 d., nustatantis Europos Bendrijų pareigūnų tarnybos nuostatus ir kitų Europos Bendrijų tarnautojų įdarbinimo sąlygas bei Komisijos pareigūnams laikinai taikomas ypatingąsias priemones. Europos Sąjungos Oficialus leidinys, 2004

³⁸ Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union*. Sweet & Maxwell, London, 2006

³⁹ Byla 175/73 *Union Syndicale and Others v Commission* [1974] ECR 917

⁴⁰ Byla 175/73 *Union Syndicale and Others v Commission* [1974] ECR 917

⁴¹ Byla 135/81 *Groupement des Agences de Voyage v Commission* [1982] ECR 3799

⁴² Byla C-298/89 *Gibraltar v Council* [1993] ECR I-3605

narės administraciniam vienetams⁴³. Taigi, EB Sutarties 230(4) str. prasme ir viešosios teisės subjektas gali būti laikomas privačiu subjektu. Tokį požiūrį išdėstė ir Pirmosios instancijos teismas savo sprendime byloje *Comunidad Autonoma de Cantabria v. Council*⁴⁴ dėl valstybės pagalbos autonominiam Kantabrijos regionui Ispanijoje. Čia Teismas atkreipė dėmesį, kad valstybės samprata 230(2) str. prasme apima tik valstybės centrinės valdžios institucijas ir negali būti išplėsta ir apimti autonominių vienetų, dėl to teritorinis valstybės darinys gali pateikti ieškinį dėl teisės akto panaikinimo tik pagal 230(4) str. Tokiu atveju šiam subjektui tenka pareiga įrodyti savo tiesioginę bei konkrečią sąsają su kvestionuojamu aktu kaip bet kuriam kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui.

Kai kurie autoriai, pavyzdžiui, Anthony Arnall⁴⁵ (2001 m.), kritikuoja tokį ETT išaiškinimą, kadangi pagal Europos Sąjungos steigimo sutartį, Taryboje sprendžiant tam tikrus klausimus, kurie valstybėje narėje yra deleguoti regioniniam subjektui, valstybę narę gali atstovauti jos regioninių vienetų atstovai, be to, vietos administracija gali būti atsakinga už direktyvų įgyvendinimą, kai jos reguliuoja joms priskirtą sritį ir tokiu atveju būtent administracinis vienetas yra atsakingas už tiesiogiai taikomų direktyvų nuostatų tiesioginį vertikalų veikimą. Trečia, regioniniam vienetui pažeidus EB sutartį, pati valstybė narė bus atsakinga pagal 226 arba 227 str. A. Arnall taip pat teigia, kad poziciją dėl regioninių vienetų prilyginimui valstybei narei patvirtina ir Regionų komiteto įkūrimas. Tačiau, autorės nuomone, valstybės narės atstovavimas regioniniu lygiu nustatytais atvejais yra pateisinamas dėl tiems administraciniam vienetams deleguotų tam tikrų klausimų specifikos kiekvienoje atskiroje valstybėje pačios valstybės pasirinkimu, taip pat dėl nesikišimo į valstybių narių valdymo ypatybes. Svarbiausias tikslas išlieka toks pat – atstovauti valstybės narės interesus, nepriklausomai nuo to, kurio administracinio lygio pareigūnas yra tos srities specialistas. Direktyvų įgyvendinimo pavidimas regioninei valdžiai kyla iš tikslo užtikrinti EB teisės veikimą. Tačiau atsakomybė už EB sutarties pažeidimą visuomet kyla tik valstybei narei ir EB teisme valstybę gali atstovauti tik centrinė jo valdžia, dėl to manytina, kad valstybės narės regioninio subjekto „nustūmimas“ į Sutarties 230(4) yra pateisinamas, kadangi galimai neteisėtų EB teisės aktų panaikinimas laikytinas viešuoju valstybės narės interesu, svarbiu visai valstybei narei, ne tik atskiram jos administraciniam vienetui. Spręsti valdžios ir pareigų padalinimo valstybėse narėse tarp centrinės ir regioninės valdžios subjektų nėra Bendrijos institucijų užduotis.

Apibendrinant pasakytina, kad teismas nėra linkęs riboti asmens 230(4) str. prasme sąvokos – subjektiškumas yra pripažįstamas netgi valstybėms, ne ES narėms. Privataus asmens sąvoka 230(4) str. prasme, apima visus fizinius (išskyrus EB institucijų tarnautojus) ir juridinius asmenis, taip pat

⁴³ Byla C-95/97 *Region Wallonne v Commission* [1997] ECR I-1787

⁴⁴ Byla T-238/97 *Comunidad Autonoma de Cantabria v Council* 1998] ECR II-2271

⁴⁵ Arnall A. *Private applicants and the Action for Annulment since Cordoniu*. *Common Market Law Review* 38: 7-52, 2001

reprezentuojančias grupes, autonominius valstybių narių vienetus bei trečiąsias valstybes. Reikėtų pridurti, kad juridinis asmuo turėtų atitikti vieną iš dviejų sąlygų: arba būti įregistruotas pagal valstybės, kurioje veikia, teisę, arba būti pripažintu turinčiu teisinį subjektiškumą Bendrijos institucijos veiksmais. Kitų apribojimų, nei dėl veiklos vietos, nei dėl veiklos pobūdžio, nėra nustatyta.

3. TIESIOGINĖJE PROCEDŪROJE PRIVATAUS ASMENS GINČIJAMI TEISĖS AKTAI

Nors privatiems asmenims inicijuojant teisės akto teisėtumo patikrinimo procedūrą yra taikomas 230(4) straipsnis, svarbu nustatyti bendrąsias savybes, kurias turi atitikti tokie teisės aktai, nepriklausomai pagal kurią 230 straipsnio dalį jie yra ginčijami.

3.1 BENDRIEJI REIKALAVIMAI TEISĖS AKTAMS, GALINTIEMS BŪTI IEŠKINIO PAGAL 230 STR. DALYKU

Visų pirma, 230 str. prasme kvestionuojami gali būti tik tie teisės aktai, kurie sukelia teisinės pasekmės trečiosioms šalims⁴⁶. Dėl šio reikalavimo yra atmetami ieškiniai ne tik dėl rekomendacijų ir nuomonių (kaip numatyta pačiame 230 str.), bet ir dėl kitų *soft law* instrumentų. Pavyzdžiui, byloje *Brother Industries v. Commission*⁴⁷ buvo nepriimtas ieškinys dėl Komisijos memorandumo panaikinimo. Teismas išreiškė nuomonę, kad toks memorandumas tik nurodė Komisijos vertinimą, tačiau nebuvo privalomas valstybės narėms. Ieškinys dėl Komisijos motyvuotos nuomonės panaikinimo byloje *Lüticke v. Commission*⁴⁸ taip pat buvo atmestas dėl privalomosios galios neturėjimo. Byloje *Salt Union prieš Komisiją (FRIMA II)*⁴⁹ PIT taip pat pažymėjo, kad Komisijos atsisakymas pateikti galimas priemones teikiant valstybės pagalbą negali būti laikomas aktu, kurį galima ginčyti pagal 230 str., nes Komisijos pateikiamas galimų priemonių sąrašas yra tik pasiūlymai, kurie nėra privalomi valstybei narei. Taigi, panaikinimo procedūra gali būti pradėta tik dėl teisės aktų, kurie yra privalomi ir sukelia teisinės pasekmės. Atitinkamai *soft law* instrumentai, nors ir galintys sukelti tam tikrų netiesioginių teisinių ir praktinių padarinių, tačiau neturintys privalomosios galios⁵⁰, nėra priimtini 230 str. prasme.

Kalbant apie teisės aktų teisinį poveikį, teisės aktas pats turi sukelti teisinės pasekmės. Remiantis byla *Gauff prieš Komisiją*⁵¹, teisiškai įpareigojantis teisės aktas, dėl kurio gali būti reiškiamas ieškinys dėl panaikinimo yra toks teisės aktas, kuris yra *teisiškai reglamentuotos procedūros padarinys, priimtas tam įgaliotų subjektų, kuriuo yra siekiama sukelti tokio pobūdžio teisinių padarinių, kuriais yra pakeičiama pareiškėjo teisinė pozicija ir taip neigiamai paveikiami jo interesai*.

⁴⁶ Byla 22/70 *Commission v Council (Re European Road Transport Agreement (ERTA))* [1971] ECR 263

⁴⁷ Byla 229/86 *Brother Industries v Commission* [1987] ECR 3757

⁴⁸ Byla 48/65 *Lüticke / Commission* [1966] ECR 27

⁴⁹ Byla T- 330/94 *Salt Union v Commission* [1996] ECR II-1475

⁵⁰ Senden L. *Soft law in European Community law. Its relationship to legislation*. Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2003

⁵¹ Byla 182/80 *Gauff v Commission* [1982] ECR 799

Esamos situacijos konstatavimas nėra teisės aktas, kurį galima panaikinti⁵². Anksčiau priimtą sprendimą patvirtinantis teisės aktas taip pat negali būti naikinamas pagal 230(4) str., nes jis pats savaime nesukelia teisinių padarinių. Tokia situacija buvo *Irish Cement* byloje⁵³, kur įmonė siekė panaikinti Komisijos sprendimą, kuris buvo tik ankstesnį sprendimą patvirtinantis teisės aktas. Įmonė įrodinėjo, kad Komisijos sprendimas, priimtas reaguojant į įmonės pakartotinį kreipimąsi buvo platesnio turinio negu pirmasis sprendimas, dėl to turėtų būti laikomas savarankišku sprendimu, kurį galima ginčyti per dvejų mėnesių terminą pagal 230(4) str., tačiau PIT nesutiko su tokiais įmonės teiginiais ir pripažino, kad tai tebuvo ankstesnį sprendimą patvirtinantis teisės aktas, kuris pats savaime nesukelia teisinių padarinių. Tačiau jeigu naujai priimtas sprendimas iš tiesų išėina už pirmojo teisės akto ribų ir sukuria naujas teises ir pareigas⁵⁴, tai tuomet toks sprendimas laikytinas savarankišku sprendimu, kuris gali būti ieškinio pagal 230 str. dalyku. Teisės aktas laikomas sukeliančiu teisinę pasekmę ir tuo atveju, kai tarp pirmojo ir antrojo teisės akto priėmimo atsirado reikšmingų faktų ar aplinkybių, dėl kurių iš esmės keičiasi situacija, paskatinusi priimti tam tikrą sprendimą⁵⁵. Pagal EB Sutarties 230 str. taip pat galima ginčyti ir tokius teisės aktus, kuriais Bendrijos institucija patvirtina ne Bendrijos institucijos priimtą sprendimą. Tai yra išvedama iš taisyklės, kad sprendimas, patvirtinantis anksčiau priimtą teisės aktą laikomas sukeliančiu teisinius padarinius ir tuo atveju, jeigu ankstesniojo teisės akto negalima kvestionuoti pagal 230 straipsnį⁵⁶.

Be to, teisės aktas, dėl kurio yra inicijuojama panaikinimo procedūra, turi būti ne tik teisiškai privalomas, bet ir keičiantis ieškovo teisinę poziciją⁵⁷. Sprendimai pradėti administracinę procedūrą paprastai yra laikomi sprendimais, nesukeliančiais neigiamų teisinių padarinių šaliai ir nėra laikomi kvestionuojamaisiais teisės aktais⁵⁸. Kitaip yra specifinėse 230(4) straipsnio atžvilgiu srityse – konkurencijoje, valstybės pagalboje ir antidempinge – išsiskiriančiose plačiais Komisijos įgaliojimais atliekant tyrimo procedūras, kurių pasėkoje yra priimami sprendimai dėl Sutarties pažeidimo. Pavyzdžiui, valstybės pagalbos srityje sprendimas pradėti tyrimo procedūrą laikomas sukeliančiu teisinius padarinius tuo atveju, kai yra planuojama teikti naują pagalbą, kadangi pagal Sutarties 88(3) str., iki galutinio Komisijos sprendimo priėmimo valstybės narės negali pradėti teikti pagalbos. Jau teikiamos valstybės pagalbos atveju tyrimo pradėjimas neturi stabdomojo poveikio, dėl to sprendimas pradėti tyrimą dėl jau teikiamos pagalbos negali būti ieškinio dėl panaikinimo

⁵² Byla T-353/00 *Le Pen v Parliament* [2003] ECR II-1729

⁵³ Sujungtos bylos 166/86 ir 220/86 *Irish Cement v Commission* [1988] ECR 6473

⁵⁴ Byla C-303/90 *France v Commission* [1991] ECR I-5315, byla C-325/91 *France v Commission* [1993] ECR I-3283

⁵⁵ Sujungtos bylos 42/59 ir 49/59 *S.N.U.P.A.T. v ECSC High Authority* [1961] ECR 103

⁵⁶ Sujungtos bylos 193/87 ir 194/87 *Maurissen and European Public Service Union v Court of Auditors* [1989] ECR 1045

⁵⁷ Sujungtos bylos 8/66, 9/66, 10/66 ir 11/66 *Cimentaries and Others v Commission* [1967] ECR 93

⁵⁸ Byla T-134/95 *Dysan Magnetics and Review Magnetics v Commission* [1996] ECR II-181, byla 60/81 *IBM v Commission* [1981] ECR 2637

dalykas⁵⁹. Antidempingo⁶⁰ bei konkurencijos⁶¹ srityje sprendimas pradėti tyrimą paprastai nelaikomas aktu kurį galima kvestionuoti, nes jis pats savaime nesukelia teisinių padarinių. Kai Komisija priima sprendimą nepradėti procedūros tiek konkurencijos⁶², tiek ir valstybės pagalbos srityje⁶³, toks Komisijos sprendimas yra laikomas keičiančiu ieškovo, inicijavusio toki tyrimą, teisinę poziciją.

Dar viena sąlyga, kurią turi atitikti kvestionuojamas teisės aktas – tai turi būti galutinė institucijos valios išraiška. Dėl to pasiūlymai bei vidiniai institucijų teisės aktai nėra peržiūrimi. Tačiau nėra būtina, kad tas teisės aktas būtų paskutinis žingsnis visoje administracinėje procedūroje, o laikoma pakankama, tad tai yra baigiamasis kurios nors procedūros dalies sprendimas⁶⁴.

ETT praktikoje yra laikoma, kad institucijos aiškiai išreikšta pozicija dėl būsimų veiksmų turi teisinį poveikį ir gali būti ieškinio dėl panaikinimo dalyku. Byloje *Fédération Charbonniere de Belgique v. High authority*⁶⁵ tinkamu kvestionuoti aktu pagal 230(4) str. buvo laikomas Komisijos laiškas, kuriame nurodoma, kad subsidijos Belgijos angliakasybos įmonėms bus teikiamos ir toliau, jeigu Belgija imsis tam tikrų veiksmų (veiksmai tiksliai įvardinti punktais (a), (b), (c) ir (d)). Teismas pabrėžė, kad taip Komisija nedviprasmiškai nurodė savo poziciją šiuo klausimu ir toks teisės aktas laikytinas sprendimu. T.C. Hartley, apibendrinęs ETT praktiką daro išvadą, kad *bet koks Bendrijos institucijų pareiškimas apie veiksmą, kurio ji ruošiasi imtis esant tam tikromis aplinkybėmis, yra teisės aktas, kurį galima kvestionuoti su sąlyga, kad tas teisės aktas yra aiškus (definite) ir vienareikšmiškas (unequivocal); faktas, kad teisės aktas nėra teisiškai įpareigojantis nėra lemiamas*⁶⁶.

ETT savo praktikoje nekelia griežtų reikalavimų teisės akto formai nei jo pavadinimo, nei išraiškos formos prasme. Dėl to yra pripažinęs priimtinumą dėl Tarybos rezoliucijos⁶⁷, dėl Komisijos registruoto laiško⁶⁸, imperatyvia kalba išreikšto komunikato⁶⁹. Akivaizdu, kad ETT didžiausią dėmesį skiria teisės akto teisiniam poveikiui (*legal effect*) – jeigu teisės aktas sukelia teisinę pasekmę ir turi įtakos adresato teisei pozicijai, tai jis yra pripažįstamas tokiu, kurį galima ginčyti (*reviewable act*). *Air France* byloje⁷⁰ tinkamu ginčyti buvo pripažintas Komisijos

⁵⁹ Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union*. Sweet & Maxwell, London, 2006, p. 231.

⁶⁰ Žr. 59 išnašą, p. 237.

⁶¹ Byla 60/81 IBM v Commission [1981] ECR 2637

⁶² Žr. 59 išnašą, p. 227.

⁶³ Byla 313/90 CIRFS v Commission [1993] ECR. I-1125

⁶⁴ Brealey M., Hoskins M. *Remedies in EC Law. Law and Practice in the English and EC Courts*. Longman, London, 1994, p. 176

⁶⁵ Byla 8/55 *Fédération Charbonniere de Belgique v High authority* [1955] ECR 291

⁶⁶ Hartley T. C. *The foundations of European Community law: an introduction to the Constitutional and Administrative law of the European Community. Fifth edition*. Oxford University Press, 2003, p. 343

⁶⁷ Byla 22/70 *Commission v Council (Re European Road Transport Agreement (ERTA))* [1971] ECR 263

⁶⁸ Byla T-37/92 *BEUC v Commission* [1994] ECR II-285, byla 313/90 *CIRFS v Commission* [1993] ECR. I-1125

⁶⁹ Byla C-57/95 *France v Commission* [1997] ECR I-1627

⁷⁰ Byla T-3/93 *Air France v Commission* [1994] ECR II-121

pirmininko teiginys, išreiškęs Komisijos „neabejotiną“ poziciją, kad pasiūlytas įmonės įsigijimas pagal reglamentą nepatenka į Komisijos kompetencijos sritį, nepaisant net to, kad šis teiginys nebuvo išreikštas raštu, bet buvo publikuotas spaudoje.

Manytina, kad institucijos „tylėjimas“ pats savaime nelaikytinas aktu, kurį būtų galima ginčyti, nebent Bendrijų teisės aktuose būtų numatyta, kad institucijos neatsakymas į kreipimąsi atitinka atsakymą, kuriuo būtų konstatuojamos neigiamos pasekmės besikreipiančiam subjektui. Tačiau savaime institucijos neveikimas nelaikytinas 230(4) str. dalyku⁷¹. Ieškinys dėl panaikinimo gali būti priimtinas tik tuo atveju, jeigu asmeniui galėtų būti nustatyta konkreti ir tiesioginė sąsaja su aktu, kurį institucija atsisakė priimti⁷².

Kalbant apie institucijas, 230 str. apima teisės aktus, kuriuos priėmė Europos Parlamentas, Taryba, Komisija arba ECB. Verta pažymėti, kad Teismas linkęs lanksčiai vertinti šią nuostatą ir didesnę reikšmę teikia teisės akto teisiniam poveikiui. Paminėtinas sprendimas *Sogelma* byloje⁷³, kurioje PIT, pasirėmęs sprendimo sukeliomomis teisinėmis pasekmėmis bei Teismo precedentu *Les Verts* byloje⁷⁴, konstatavo, kad, *sprendimas, kurį turėjo priimti Komisija negali išvengti teisinio patikrinimo tik dėl to, kad Komisija šią sprendimo priėmimo teisę perdavė Europos rekonstrukcijos agentūrai, kitu atveju atsirastų teisinis vakuumas.*

Be to, pagal šį straipsnį gali būti pateiktas ieškinys ne tik dėl Bendrijos teisės akto, bet ir dėl Europos Sąjungos trečiojo ramsčio srityje priimto sprendimo arba pamatinio sprendimo⁷⁵. Taip pat ir dėl Komisijos reglamento⁷⁶ ar sprendimo⁷⁷, kuriuo yra patvirtinamas tarptautinis susitarimas.

Apibendrinant pasakytina, kad ieškinio pagal 230 straipsnį dalyku gali būti tik tokie teisės aktai, kurie yra privalomi ir sukelia teises pasekmes, dėl to yra nepriimami ieškiniai dėl rekomendacijų, nuomonių ir kitų *soft law* instrumentų. Be to, tai turi būti galutinė instancijos valios išraiška. Tačiau Teismas nekelia reikalavimų teisės akto formai – nei pavadinimas, nei išraiškos forma neturi lemiamos reikšmės bei lanksčiai vertina institucijų, kurių išleisti teisės aktai yra priimtini pagal 230 straipsnį sąrašą.

⁷¹ Žr. 59 išnašą, p. 206

⁷² Sujungtos bylos 97/86, 193/86, 99/86 ir 215/86 *Asteris v Commission* [1988] ECR 2181

⁷³ Byla T-411/06 *Sogelma v AER* – dar nepublikuota

⁷⁴ Byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

⁷⁵ Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition*. Oxford University Press, 2003, p. 596

⁷⁶ Byla 333/85 *Mannesmannröhren-Werke v Council* [1987] ECR 1381

⁷⁷ Byla C-386/96 *Dreyfus v Commission* [1998] ECR I-2309

3.2 TEISĖS AKTŲ, GINČIJAMŲ PAGAL 230(4) STR. RŪŠYS

Fiziniai ir juridiniai asmenys teisę pareikšti ieškinį turi tik dėl teisės aktų, numatytų 230 str. ketvirtoje dalyje. Tokie teisės aktai yra sprendimai⁷⁸ kurie yra:

1. jam tiesiogiai adresuoti;
2. reglamento teisinės formos, tačiau konkrečiai ir tiesiogiai su ieškovu susiję („tariamasis reglamentas“);
3. kitam asmeniui skirto reglamento ar sprendimo teisinės formos, tačiau tiesiogiai ir konkrečiai susiję su ieškovu⁷⁹.

Pagal EB Sutarties 249(4) str., sprendimas yra privalomas visas tiems, kuriems jis yra skirtas. Kadangi pagal bendruosius administracinės teisės principus sprendimo adresatas turi automatinę teisę ginčyti jam skirtus sprendimus⁸⁰, tokiu atveju, kai sprendimas yra tiesiogiai skirtas pareiškėjui, įrodinėjant savo *locus standi* problemų nekyla.

Pažymėtina, kad skirtingai, negu bandė nurodyti Komisija *Plaumann* byloje⁸¹, vien faktas, kad sprendimas yra adresuotas valstybei narei, nepaneigia galimybės jį kvestionuoti privačiam asmeniui.

Ilgainiui ETT suformavo nuostatą, kad didžiausią reikšmę turi ne teisės akto forma, o jo turinys. *Calpac* byloje⁸² ETT pažymėjo, kad 230(4) str. *leidžia privatiems asmenims ginčyti bet kokią sprendimą, net ir reglamento formos, kuris yra tiesiogiai su juo susijęs. Šios nuostatos tikslas yra apsisaugoti nuo tokios situacijos, kuomet EB institucijos išvengtų ieškinio dėl panaikinimo, pareikšto privataus asmens vien dėl to, kad tam tikrą teisės aktą pavadintų reglamentu, nors tas teisės aktas ir būtų su juo konkrečiai susijęs; dėl to pripažintina, kad formos parinkimas nekeičia teisės akto esmės.* Taigi, Teismo akcentuotas momentas – privatus asmuo gali pateikti ieškinį dėl teisės akto, kuris savo turiniu yra sprendimas, nepriklausomai kaip jis pavadintas.

ETT, ilgą laiką vadovavęsis *Calpac* byloje⁸³ prieitos išvados, kad privatus asmuo apskritai gali ginčyti tik tokį teisės aktą, kuris savo turiniu yra sprendimas, buvo linkęs patikrinti bet kurio ginčijamo teisės akto esmę, ypačingai, jeigu teisės aktą priėmusi institucija pateikia argumentus, kad ginčijamas teisės aktas iš esmės nėra sprendimas. Pavyzdžiui, *Noordwijks Cement Accoord*⁸⁴ byloje Komisijai pareiškus argumentus, kad ginčijamas teisės aktas yra Komisijos nuomonė, ne

⁷⁸ Pagal EBSS 249 (4) sprendimai visa apimtimi yra privalomi tiems, kam jie skirti; sprendimai pasižymi tiesioginiu veikimu ir yra daugiau individualaus pobūdžio administraciniai, o ne norminiai aktai

⁷⁹ *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo teisme: Preliminarus nutarimas*. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005 p. 48

⁸⁰ Pollard D., Ross M. *European Community Law. Texts and Materials*. Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1994, p. 252

⁸¹ Byla 25/62 *Plaumann & Co v Commission* [1963] ECR 253

⁸² Sujungtos bylos 789/79 ir 790/79 *Calpac v Commission* [1980] ECR 1949

⁸³ Sujungtos bylos 789/79 ir 790/79 *Calpac v Commission* [1980] ECR 1949

⁸⁴ Sujungtos bylos 8/66, 9/66, 10/66 ir 11/66 *Cimentaries and Others v Commission* [1967] ECR 93

sprendimas, Teismas analizavo, kokį poveikį pareiškėjui turėjo jam adresuotas laiškas. ETT priėjo išvados, kad Komisijos atsakymas į suinteresuoto asmens kreipimąsi pagal Reglamentą Nr. 17⁸⁵ dėl kitų juridinių asmenų susitarimo, galimai pažeidžiančio konkurencijos taisyklės, yra ne Komisijos nuomonė, o sprendimas, kadangi jis turi teisinių pasekmių suinteresuotam asmeniui. Panašiai Komisija kvestionavo savo pačios priimto sprendimo esmę, teikdama, kad tai iš esmės taip pat yra sprendimas *BAT and Reynolds* byloje⁸⁶. ETT visų pirma atkreipė dėmesį, kad pati Komisija tą laišką pavadino sprendimu, be to, Komisijos laiškas savo turiniu ir poveikiu yra sprendimas, kadangi juo yra atimama teisė dar kartą kreiptis į Komisiją su prašymu ištirti, ar konkurentų susitarimas nepažeidžia konkurencijos normų. *Producteurs de Fruits* byloje⁸⁷ ETT, sprenddamas skirtumą tarp sprendimų ir reglamentų priėjo išvados, kad šiuos teisės aktus galima skirti pagal adresatų skaičių ir galimybę juos identifikuoti. *Société CAM SA* byloje⁸⁸ ETT susiejo sprendimą su konkrečia ir tiesiogine sąsaja – jeigu teisės aktas veikia asmenį tiesiogiai ir konkrečiai, tai preziumuojama, kad tas teisės aktas yra sprendimas. Tačiau iš tiesų kartais teisės aktas, suformuluotas kaip sprendimas, gali būti pripažintas esantis norminio pobūdžio, kaip buvo *Antillean Rice Mills* byloje⁸⁹.

ETT pozicija dėl galimybės privačiam asmeniui ginčyti norminius teisės aktus ne visada buvo vienoda. 1962 m. byloje *Confederation nationale des Producteurs de Fruits et Legumas prieš Tarybą*⁹⁰ ETT pažymėjo, kad privatūs asmenys negali ginčyti norminių teisės aktų. Tokius teisės aktus ETT apibrėžė kaip *iš esmės įstatymiškos prigimties, taikomos ne apibrėžtam kiekiui adresatų, bet abstrakčioms asmenų kategorijoms*. Tačiau griežtas požiūris dėl absoliutaus negalimumo ginčyti bendrojo taikymo teisės aktus laikui bėgant pasikeitė. Nors Teismas iš pradžių ir neatsižvelgė į Generalinio advokato nuomonę *First Ball Bearings* byloje⁹¹, kuomet jis siūlė, kad reglamentas gali būti laikomas hibridišku: kai kuriems adresatams jis gali būti kaip bendrojo pobūdžio teisės aktas, o kitiems jis gali būti tiesiogiai ir konkrečiai su jais susijęs sprendimas⁹², *Extramet*⁹³ ir *Codorniu*⁹⁴ bylose⁹⁵ jis vis dėlto pripažino, kad reglamentas, neprarasdamas savo, kaip bendrojo taikymo teisės

⁸⁵ 1962-02-16 Reglamentas Nr. 17 Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

⁸⁶ Pavyzdžiui, byla sujungtos bylos 142/84 ir 156/84 *BAT and Reynolds v Commission* [1987] ECR 4487

⁸⁷ Sujungtos bylos 16/62 ir 17/62 *Confédération Nationale des Producteurs de Fruits et Legumas v Council* [1962] ECR 937

⁸⁸ Byla 100/74 *Société CAM SA v Commission and Council* [1975] ECR 1417

⁸⁹ Sujungtos bylos T-480/93 ir T-483/93 *Antillean Rice Mills and others v Commission* [1995] ECR II-2305

⁹⁰ Sujungtos bylos 16/62 ir 17/62 *Confédération Nationale des Producteurs de Fruits et Legumas v Council* [1962] ECR 937

⁹¹ Byla 113/77 *NTN Toyo Bearing v Council* [1979] ECR 1185

⁹² Arnulf A. *Private applicants and the Action for Annulment since Cordoniu*. *Common Market Law Review* 38: 7-52, 2001, p.20

⁹³ Byla C-358/89 *Extramet Industrie SA v Council* [1991] ECR I-2501

⁹⁴ Byla C-309/89 *Codorniu v Council* [1994] ECR I-1853

⁹⁵ *Extramet* byla (žr. 93 išnašą) buvo susijusi su antidempingo priemonėmis. Šioje byloje buvo sprendžiamas tik antidempingo reglamentų poveikis asmenims. Tik po *Codorniu* bylos (žr. 94 išnašą) buvo suformuota taisyklė, kad ~~26~~

akto pobūdžio, gali būti tiesiogiai ir konkrečiai susijęs su kai kuriais asmenimis. Taigi, Teismas 1991m. konstatavo, kad privatus asmuo gali turėti *locus standi* net ginčijant „tikrą“ reglamentą.

1989 m. buvo pateiktas ieškinys dėl direktyvos panaikinimo pagal 230(4) str.⁹⁶ Pareiškėjas įrodinėjo, kad direktyvoje yra nuostata, savo turiniu atitinkanti sprendimo požymius. Tačiau Teismas atlikęs tyrimą nustatė, kad minėtos nuostatos sprendimu laikyti negalima. Ši byla yra laikoma precedentu dėl to, kad nebuvo atmesta galimybė įrodyti, kad bendrojo taikymo teisės aktas – direktyva – savo turiniu visa, ar bent jau iš dalies gali būti sprendimas. Taigi, Teismas savo praktikoje⁹⁷, nagrinėdamas ieškinių dėl direktyvų panaikinimo priimtinumą, laikosi nuomonės, kad *nors EB 230(4) str. aiškiai nenurodo, kad privačių asmenų pateikti ieškiniai dėl direktyvos panaikinimo priimtini, vis dėlto iš Bendrijos teismų praktikos matyti, kad vienintelės aplinkybės, jog ginčijamas teisės aktas yra direktyva, neužtenka pripažinti ieškinį nepriimtinu.*

Codorniu byloje⁹⁸ suformuluota nuostata dėl norminio teisės akto galimybės būti individualiai ir tiesiogiai susijusio su privačiu asmeniu taip pat buvo pritaikyta ir direktyvoms. Netrukus⁹⁹ po *Codorniu* sprendimo paskelbimo, PIT, nagrinėdamas *ASOCARNE*¹⁰⁰ bylą, visų pirmą priėjęs išvados, kad direktyva savo turiniu nėra sprendimas, iš karto ėmėsi galimybės privačiam asmeniui įrodyti savo individualią sąsają su ja. Vėlesnė praktika¹⁰¹ taip pat patvirtina šią išvadą.

Taigi, 230(4) straipsnio nuostata, kad tik tie teisės aktai (reglamentai arba sprendimai), kurie savo turiniu iš tiesų yra sprendimai, gali būti ieškinio pagal 230(4) str. dalyku, Teismo ilgą laiką buvo vertinama griežtai ir išplėsta tik tiek, kiek tai susiję su direktyvomis, kurios, kaip Teismas laikė, taip pat savo turiniu gali būti sprendimai. Tačiau 1991m. gegužės mėnesį, išnagrinėjęs *Extramet* ieškinį¹⁰², jis numatė galimybę privačiam asmeniui turėti tiesioginę ir individualią sąsają su antidempingo reglamentais, kurie vis tiek lieka „tikri“, o 1994m. gegužės mėnesį¹⁰³ šią išvadą pakartojo nesiedamas jos su jokia konkrečia sritimi. Be to, tais pačiais metais numatė¹⁰⁴, kad ir direktyvos gali būti tiesiogiai ir individualiai susiję su privačiu asmeniu, net jeigu savo turiniu jos nėra sprendimai.

kurios srities norminiai teisės aktai gali būti tiesiogiai ir individualiai susiję su privačiais asmenimis, neprarasdami savo, kaip bendrai taikomo teisės akto požymių

⁹⁶ Byla C-298/89 Gibraltar v Council [1993] ECR I-3605

⁹⁷ Byla T-135/96 UEAPME v Council [1998] ECR II-2335, byla T-223/01 Japan Tobacco and JT International v Parliament and Council [2002] ECR II-3259, byla T-213/02 SNF v Commission [2004] ECR II-3047

⁹⁸ Byla C-309/89 Codorniu v Council [1994] ECR I-1853

⁹⁹ *ASOCARNE* bylos sprendimas (žr. 100 išnašą) priimtas praėjus penkiems mėnesiams po *Codorniu* bylos sprendimo (žr. 98 išnašą) priėmimo

¹⁰⁰ Byla T-99/94 Asocarne v Council [1994] ECR II-871

¹⁰¹ Byla T-135/96 UEAPME / Council [1998] ECR II-2335, sujungtos bylos T-172/98, T-175/98, 176/98 ir T-177/98 Salamander and others v Parliament and Council [2000] ECR II-2487

¹⁰² Byla C-358/89 Extramet Industrie SA v Council [1991] ECR I-2501

¹⁰³ Byloje C-309/89 Codorniu v Council [1994] ECR I-1853

¹⁰⁴ Byloje T-99/94 Asocarne v Council [1994] ECR II-871

4. TEISĖ PATEIKTI IEŠKINIĮ (*LOCUS STANDI*)

Teisė pateikti ieškinį pagal 230 str. reiškia teisę kreiptis į teismą su prašymu atlikti teisėtumo priežiūros procedūrą, t.y. išnagrinėti, ar tam tikras teisės aktas yra priimtas neperžengiant kompetencijos ribų, nepiktnaudžiaujant įgaliojimais, vadovaujantis procedūriniais reikalavimais ir nepažeidžiant EB Sutarties, kitų teisės aktų ir teisės principų. Atsižvelgiant į teisėtumo įgyvendinimo svarbą atrodytų, kad asmenų, galinčių pateikti ieškinį pagal šį straipsnį, ratas turėtų būti išplėstas. Tačiau norėtusi, kad asmenys, visiškai nesusiję su teisės aktu negalėtų jo kvestionuoti, nes tai sukeltų pernelyg didelį skaičių ieškinių dėl teisės akto panaikinimo, kas galėtų pakenkti teisinio tikrumo principui ir normaliam Teismo darbo krūviui¹⁰⁵. Pagal 230(4) str., *locus standi* privatiems asmenims, skirtingai nei Europos Parlamentui, Tarybai, Komisijai ir valstybėms narėms, yra ribojamas. *Locus standi* turinį sudaro tiesioginė ir konkreti sąsaja su teisės aktu.

4.1 TIESIOGINĖ SĄSAJA

Tiesioginė sąsaja su ginčijamu teisės aktu yra viena iš prielaidų turėti teisę pareikšti ieškinį. Kaip Teismas išaiškino *Les Verts* byloje¹⁰⁶, teisės aktas gali būti tiesiogiai susijęs su ieškovu tada, kai jis yra *pilnas taisyklių rinkinys, kuris yra pakankamas ir nereikalaujantis įgyvendinančių nuostatų* <...> *yra taikomas automatiškai ir nepalieka vietos diskrecijai*. Vėlesnėje savo praktikoje Teismas, aiškindamas tiesioginės sąsajos sąvoką, įtraukia kaip privalomą teisės akto požymį tiesiogiai veikti pareiškėjo teisinę situaciją, be to teisės akto įgyvendinimas turi kilti automatiškai iš pačių Bendrijos institucijų taisyklių¹⁰⁷. Tačiau iš esmės tai nekeičia *Les Verts* byloje suformuotos taisyklės, nes reikalavimas teisės akto tiesioginiam teisiniam poveikiui kyla iš paties 230 str., o nuostata, kad veikimas turi kilti būtent iš Bendrijos institucijų suformuluotų taisyklių iš esmės nepraplečia nuostatos, kad veikimas turi būti automatinis ir nepalikti vietos diskrecijai.

Tačiau pažymėtina, kad jeigu priimtas sprendimas sukelia pasekmes tokiam subjekto interesui, kuris nėra ginamas teisinėmis priemonėmis, toks teisės aktas taip pat negali būti laikomas esantis tiesiogiai su pareiškėju susijęs 230(4) str. prasme¹⁰⁸. Tai iš esmės reiškia, kad teisės aktas turi sukelti asmeniui teisinę pasekmę bet kokia forma (suteikiant teisių ar pareigų, atimant privilegijas jam arba suteikiant privilegijų jo konkurentams, ar kaip kitaip keičiantis jo teisinę

¹⁰⁵ Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition*. Oxford University Press, 2003, p.596.

¹⁰⁶ Byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

¹⁰⁷ Byla C-404/96 P *Glencoe Grain v Commission* [1998] ECR I-2435 byla C-486/01 *Front National v Parliament* [2004] ECR I-6289, byla C-15/06 P *Regione Siciliana v Commission* [2007] ECR I-2591

¹⁰⁸ Byla C-486/01 *Front National v Parliament* [2004] ECR I-6289

pozicija), be to, toks poveikis turi kilti iš teisės akto besąlygiškai, t.y. automatiškai ir nereikalaujant imtis bet kokių papildomų veikslių ar atitikti sąlygas.

Taigi, tiesioginė sąsaja parodo, ar teisės aktas turi tiesioginį poveikį asmens teisiniam interesui be kitų asmenų valios įsiterpimo.

ETT praktikoje paprastai pirmiausia imasi konkrečios sąsajos klausimo sprendimo, ir tik po to (jeigu konstatuojama, kad pareiškėjas yra konkrečiai susijęs) nustatinėja tiesioginį ryšį. Kadangi konkurencijos, valstybės pagalbos ir antidempingo sritys pasižymi laisvesniais konkrečios sąsajos nustatymo testais, tiesioginės sąsajos nustatymo ypatybės ETT praktikoje labiausiai atsiskleidžia nagrinėjant Teismo sprendimus bylose dėl Komisijos sprendimų trečiajam asmeniui, kylančių iš šių specifinių sričių.

Bendrijos Teisingumo Teismo praktika vertinant tiesioginį asmenų suinteresuotumą galima skirti į du periodus: iki 1971 m. ir nuo 1971 m. Laikotarpis iki 1971 m pasižymėjo griežtesniu vertinimu ir siaura tiesioginio ryšio interpretacija¹⁰⁹. Priimdamas sprendimus ETT paprastai konstatuodavo¹¹⁰, kad galutinio sprendimo priėmimas bet koku atveju lieka valstybės narės kompetencija ir ji nėra įpareigota priimti konkretų sprendimą. Be to, Teismas nebuvo linkęs atsižvelgti ir į sprendimo adresato veiksmus iki Komisijai priimant teisės aktą, iš kurių galima buvo daryti išvadą, kad sprendimas tikrai bus įgyvendintas¹¹¹. Tačiau šiuo laikotarpiu Teismas buvo linkęs pripažinti teisės aktą tiesiogiai susijusiu su ieškovu, jeigu Komisijos sprendime yra leidimas valstybei narei imtis kokių nors veiksmų (*authorisation*) po to, kai valstybė šiuos veiksmus jau įgyvendino¹¹². Laikotarpis nuo 1971 m. pasižymi platesne tiesioginės sąsajos interpretacija¹¹³: teismas vertina tiek sprendimo adresato realią pasirinkimo laisvę¹¹⁴, tiek ir teisės akto adresato veiksmus iki ginčijamo teisės akto priėmimo¹¹⁵.

Cableuropa byla¹¹⁶ įdomi tuo, kad čia PIT tiesioginę sąsają išvedė iš procesinių teisių pagal Bendrijos teisę apribojimo. Byloje buvo vertinama, ar Komisijos sprendimas, kuriuo procedūra dėl susijungimo kontrolės buvo perduota Ispanijos kompetentingai institucijai remiantis Reglamento 4064/89 9(3)str., gali būti laikomas tiesiogiai susijusiu su pareiškėju. Nors ir buvo pripažinta, kad toks sprendimas iš esmės nėra galutinis, kadangi galutinio sprendimo priėmimo teisė perduota valstybės narės kompetentingai institucijai, tačiau Teismas vis tiek sprendė, kad svarbu yra

¹⁰⁹ Apie plačią ir siaurą tiesioginio veikimo interpretaciją - Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition*. Oxford University Press, 2003, p.603

¹¹⁰ Pavyzdžiui, Byla 69/69 Alcan Aluminium Rearen et al v Commission [1970] ECR 385, sujungtos bylos 10/68 ir 18/68 Eridania Zuccherifici and others v Commission [1969] ECR 459, byla 25/62 Plaumann & Co v Commission [1963] ECR 253

¹¹¹ Byla 69/69 Alcan Aluminium Rearen et al v Commission [1970] ECR 385

¹¹² Sujungtos bylos 106/63 ir 107/63 Toepfer v Commission [1965] ECR 553

¹¹³ Žr 108 išnašą

¹¹⁴ Sujungtos bylos 106/63 ir 107/63 Toepfer v Commission [1965] ECR 553, byla 113/77 NTN Toyo Bearing v Council [1979] ECR 1185, byla 62/70 Bock v Commission [1971] ECR 897

¹¹⁵ Byla 62/70 Bock v Commission [1971] ECR 897, byla Byla 11/82 Piraiki-Patraiki v Commission [1985] ECR 207

¹¹⁶ Byla T-346/02 Cableuropa and others v Commission [2003] ECR II-4251

atsižvelgti, kokį teisinį poveikį pareiškėjui turi toks teisės aktas. Vertinant sprendimo teisinę pasekmę prieita išvados, kad toks sprendimas atima iš pareiškėjo galimybę kreiptis dėl sprendimo peržiūrėjimo pagal Bendrijos teisę taip suvaržant jo procesines teises, taip pat pareiškėjo atžvilgiu jis yra galutinis ir automatiškai veikiantis, dėl to toks sprendimas laikytinas tiesiogiai susijęs su pareiškėju.

Kaip specifinė išskiriama struktūrinių paramos fondų sritis. Šiose bylose ETT pozicija taip pat yra netolygi. Byloje *Branco prieš Komisiją*¹¹⁷ (1995 m.) dėl suteiktos Europos Socialinio fondo (toliau – ESF) paramos susigrąžinimo PIT iš karto pripažino pareiškėjo tiesioginę sąsają, *remdamasis nusistovėjusia praktika*¹¹⁸, kur ETT pripažįsta, kad Komisijos sprendimas panaikinant ESF paramą, nors ir yra skirtas valstybei narei, yra tiesiogiai ir konkrečiai susijęs su asmeniu, gaunančiu naudą iš tokios paramos, nes tokiu sprendimu yra atimama finansinės paramos forma suteikta nauda. Analogiškas sprendimas priimtas ir *Regione Siciliana* byloje¹¹⁹ Tačiau vėlesnėse bylose¹²⁰ Bendrijos paramos gavėjų ieškiniai dėl Komisijos sprendimų panaikinimo yra atmetami, argumentuojant tuo, kad sprendimai yra skirti valstybėms narėms ir jos įgyvendindamos šiuos sprendimus turi teisę savarankiškai spręsti dėl galutinio jų poveikio paramos gavėjui.

Kuomet sprendimas yra adresuotas ne valstybei narei, o trečiajam privačiam asmeniui, PIT yra linkęs taikyti siaurąjį požiūrį į tiesioginę sąsają¹²¹. Byloje dėl Perrier įsigijimo¹²², kur ieškinį pateikė darbuotojų atstovai, pareiškėjai nebuvo pripažinti tiesiogiai susijusiais, kadangi nepavyko nustatyti tiesioginio ryšio tarp Komisijos sprendimo leisti Nestlé įmonei perimti Perrier įmonę ir neigiamų pasekmių darbuotojams atsiradimo dėl bendrovės padalinio uždarymas ir iš to kylančio darbo vietų sumažinimo. Tačiau, išsamiai apsvaustę visą situaciją, PIT vis dėlto pripažino pareiškėjų teisę pateikti ieškinį ta apimtimi, kuria buvo prašoma išsiaiškinti, ar nebuvo pažeistos jų, kaip darbuotojų atstovų, procedūrinės teisės priimant šį Komisijos sprendimą.

Kaip jau minėta, Teismas paprastai pirmiausia imasi nustatinėti konkrečią sąsają ir tik po to, jeigu toks ryšys įrodomas, yra ieškoma tiesioginės pareiškėjo sąsajos su kvestionuojamu teisės aktu. Dėl to bylos dėl reglamentų panaikinimo nagrinėjimas paprastai baigiasi atmetus ieškinį būtent dėl konkretaus ryšio nebuvimo, net nesvarsčius tiesioginės sąsajos klausimo. Ir tik tokiu atveju, kuomet

¹¹⁷ Byla T-85/94 *Branco v Commission* [1995] ECR II-45

¹¹⁸ Byla C-291/89 *Interhotel v Commission* [1991] ECR I-2257, byla C-304/89 *Oliveira v Commission* [1991] ECR I-2283, byla C-157/90 *Infotec v Commission* [1992] ECR I-3525, byla C-181/90 *Consorgan v Commission* [1992] ECR I-3557, byla C-189/90 *Cipeke v Commission* [1992] ECR I-3573

¹¹⁹ Byla T-341/02 *Regione Siciliana v Commission* [2004] ECR II-2877, byla C-417/04 P *Regione Siciliana v Commission* [2006] ECR I-3881

¹²⁰ Byla T-244/00 *Coillte Toeranta v Commission* [2001] ECR II-1275, byla C-417/04 P *Regione Siciliana v Commission* [2006] ECR I-3881, byla C-15/06 P *Regione Siciliana v Commission* [2007] ECR I-2591

¹²¹ Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition*. Oxford University Press, 2003, p.604

¹²² Byla T-12/93 *CCE Vittel v Commission* [1995] ECR II-1247

asmuo akivaizdžiai nėra tiesiogiai susijęs su aktu, Teismas imasi pirmiausia nustatinėti tiesioginį ryšį¹²³. Dėl to teismo praktikos dėl tiesioginės sąsajos su norminiu teisės aktu beveik nėra¹²⁴.

Kalbant apie direktyvas, šie teisės aktai nėra tiesiogiai veikiantys, nes jų įgyvendinimas yra patikėtas valstybėms narėms. Tai iš pirmo žvilgsnio akivaizdžiai paneigia bet kokią galimybę įrodyti asmens tiesioginę sąsają su tokiu teisės aktu, kadangi tai neatitinka pirmosios tiesioginės sąsajos sąlygos – teisės aktas turi veikti automatiškai, be kitų subjektų valios įsiterpimo. Tokią situaciją nagrinėjo PIT byloje dėl tabako direktyvos¹²⁵. Čia Teismas priėjo išvados, kad *direktyva sukuria pareigą valstybėms narėms, ne pareiškėjui, dėl to pareiškėjas negali būti laikomas tiesiogiai su ja susijęs*. Tačiau turint omenyje tai, direktyvos, ar bent jau tam tikros jų nuostatos vis dėlto gali atitikti tiesioginio veikimo sąlygas, t.y. būti pakankamai aiškios, tikslios ir nereikalaujančios įgyvendinamųjų priemonių, teorinė galimybė nustatyti asmens tiesioginį suinteresuotumą siekiant panaikinti direktyvą yra.

Apibendrinant pasakytina, kad Teismas nustatinėdamas tiesioginę sąsają su sprendimu, skirtu trečiajam asmeniui, yra linkęs atsižvelgti į realią teisės akto adresato galimybę pasirinkti priimant galutinį sprendimą ir į sprendimo adresato veiksmus iki tokio teisės akto priėmimo. Teismų praktikos nustatant tiesioginę privačių asmenų sąsają su reglamentais ir direktyvomis (kurie savo turiniu nėra sprendimai) nėra daug ir ši sritis nelaikytina problemine.

4.2 KONKRETI SĄSAJA

ETT pirmą kartą atskleidė konkrečios sąsajos reikšmę *Plaumann* byloje¹²⁶. Šiame sprendime Teismas konstatavo: *asmenys, kurie nėra sprendimo adresatai, gali teigti esantys konkrečiai su juo susiję, jeigu tas sprendimas paveikia juos dėl tam tikrų išskirtinių jiems būdingų savybių, ar dėl aplinkybių, kuriomis jų padėtis skiriasi nuo kitų asmenų ir dėl šių veiksmių išskiria juos asmeniškai, kaip ir tuo atveju, kai asmeniui sprendimas yra tiesiogiai skirtas*. Tačiau dėl nekonkretumo, kas yra tos išskirtinės savybės, šis testas yra kritikuojamas ir teigiama, kad jį yra lengviau įvardinti, nei taikyti¹²⁷.

Iš tiesų, *Plaumann* testas gali turėti skirtingas interpretacijas skirtingose bylose: vienais atvejais konkreti sąsaja bus laikoma nustatyta kai asmuo priklauso uždaram ratui asmenų, paveiktų

¹²³ Byla 333/85 Mannesmannröhren-Werke v Council [1987] ECR 1381

¹²⁴ Pažymėtina, kad bylose, kurios buvo įrodyta individuali sąsaja su reglamentu (Extramet – žr. 102 išnaša, Codorniu – žr. 103 išnaša) tiesioginės sąsajos klausimas net nebuvo keliamas.

¹²⁵ Sujungtos bylos T-172/98, T-175/98, 176/98 ir T-177/98 Salamander and others v Parliament and Council [2000] ECR II-2487

¹²⁶ Byla 25/62 Plaumann & Co v Commission [1963] ECR 253

¹²⁷ Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eights edition*. Oxford University Press, 2003, p.6025

Komisijos priimto sprendimo¹²⁸, kitais atvejais pareiškėjas bus laikomas konkrečiai susijusiu jeigu teisės aktą priėmusi institucija privalėjo atsižvelgti į asmens padėtį arba jis dalyvavo administracinėje teisės akto priėmimo procedūroje.

Apžvelgus Teismų praktiką aiškėja, kad privataus asmens galimybės įrodyti konkretų ryšį su kvestionuojamu teisės aktu gali priklausyti ir nuo srities, kurios priemonę jis ginčija. Dėl to atvejai, kuomet ginčijami bendri teisės aktai aptartini atskirai nuo atvejų, kuomet kvestionuojami teisės aktai, kilę iš specifinių sričių: konkurencijos, antidempingo ir valstybės pagalbos.

4.1.1 Konkrečios sąsajos nustatymas ginčijant Bendrijos teisės aktus

Teismo praktika vertinant privataus asmens konkrečią sąsają su Bendrijos teisės aktais yra komplikuoja, ne visada nuspėjama ir dėl to dažnai kritikuojama¹²⁹.

Laiko požiūriu galima išskirti kelis ETT praktikos periodus, kurie iliustruoja skirtingus Teismo požiūrius į privataus asmens konkretų suinteresuotumą Bendrijos teisės aktais:

1. iki *Codorniu* (sprendimas priimtas 1994 m.);
2. nuo *Codorniu* iki *UPA* ir *Jégo-Quééré* (sprendimai priimti 2002-2004 m.);
3. po *UPA* ir *Jégo-Quééré* sprendimų.

4.1.1.1 Laikotarpis iki *Codorniu*

Svarbiausiais šio periodo akcentas – *Plaumann* byla¹³⁰. Nagrinėjant privataus asmens ieškinį dėl Komisijos sprendimo panaikinimo buvo suformuluota 230(4) str. (ex 173(2)str.) aiškinimo formulė: sprendimo adresatas gali būti ne vienas asmuo, o visi, kurie galėjo įrodyti, kad jie yra tokioje pačioje diferencijuotoje padėtyje kaip ir tikrasis adresatas. Tai suponuoja tikimybę, kad gali būti daugiau nei vienas konkrečiai susijęs pareiškėjas¹³¹, tačiau tokiu atveju reikia įrodyti, kad egzistuoja tam tikra uždara grupė asmenų, kurie dėl priklausymo tokiai uždarai grupei gali būti laikomi konkrečiai susijusiais su teisės aktu.

Teismo išaiškinimas dėl uždaros grupės atspindėjo visoje tolimesnėje šio laikotarpio praktikoje – kryptingai buvo siekiama nustatyti, kad ginčijamas teisės aktas yra sprendimas, o

¹²⁸ Pavyzdžiui sujungtos bylos 106/63 ir 107/63 *Toepfer v Commission* [1965] ECR 553, byla 62/70 *Bock v Commission* [1971] ECR 897

¹²⁹ Pavyzdžiui straipsniai *Locus Standi and the European Court of Justice: a Faint Light on the Horizon?* *Environmental Law Review* 6, 2004 psl. 266-273, *Torrens D.L. Locus Standi for Environmental Associations under EC Law – Greenpeace – A Missed Opportunity for the ECJ.* Blackwell Publishers Ltd. Volume 8 Issue 3 1999, psl. 336-346, *Enchelmaier S. No-One Slips Through the Net? Latest Developments, And Non-Developments, in the European Court of Justice's Jurisprudence on Art. 230(4) EC.* Working paper 3 <http://www.competition-law.ox.ac.uk/iecl/pdfs/working3enchelmaier.pdf> (prisijungimo laikas 2008-09-30), *Albors-Llorens A. The standing of private parties to challenge community measures: has the European Court missed the boat?* *Cambridge Law Journal*, 62(1), March 2003, p 72-92

¹³⁰ Byla 25/62 *Plaumann & Co v Commission* [1963] ECR 253

¹³¹ *Craig P., De Burca G. EU Law: texts, cases and materials. Third edition.* Oxford University Press, 2003, (p. 487) 26

pareiškėjas yra vienas iš uždaros grupės narių. Laikomasi taisyklės, kad kuomet galima nustatyti fiksuotą priklausomybę tam tikrai apibrėžtai grupei ir identifikuoti visus potencialius asmenis, kuriems teisės aktas bus taikomas, ieškovas turi galimybę įrodyti savo konkrečią sąsają su tuo teisės aktu. Skirtumas tarp atviros ir uždaros klasės yra nustatomas pagal narystės fiksuotumą ir apibrėžtumą teisės akto priėmimo metu¹³².

Nors *Plaumann* byloje ir yra frazė, kad *Sutarties nuostatos, susijusios su suinteresuotų asmenų teise pateikti ieškinį neturi būti interpretuojamos ribojamai*, ji yra skirta ne *locus standi* sąlygų interpretavimui, o tik Komisijos sprendimų adresatų kategorijoms numatyti¹³³. Toliau nagrinėdamas pareiškėjo individualią sąsają jis nukrypsta nuo šios savo nuostatos ir konstatuoja, kad vien faktas, kad asmuo, siekiantis panaikinti sprendimą, yra vienintelis ar vienas iš kelių subjektų, užsiimančių tam tikra veikla, yra nepakankamas siekiant įrodyti savo konkretų ryšį su teisės aktu. Ši Teismo pozicija nesikeitė visą aptariamą laikotarpį¹³⁴.

Norint įrodyti konkrečią sąsają su ginčijamu sprendimu reikia įrodyti, kad iki priimant kvestionuojamą teisės aktą tam tikri asmenys (grupė) atsidūrė tam tikroje situacijoje, kuri po sprendimo priėmimo tapo „uždara“ – t.y. nebėra galimybės, kad kiti asmenys atsidurs toje pačioje situacijoje. Tokios aplinkybės buvo įrodytos *Toepfer* byloje¹³⁵ dėl Komisijos sprendimo, kuriuo buvo leista įvesti importo mokesčius nuo tam tikros datos ir leista Prancūzijai atmesti pareiškėjų prašymus išduoti licencijas importui. Pareiškėjams – grūdų tiekėjams, pateikusiems prašymus iki sprendimo priėmimo, buvo pripažintas *locus standi*. *Bock* byloje¹³⁶, pareiškėjui, užsiimančiam grybų importu, taip pat buvo pripažinta konkreti sąsaja su ginčijamu teisės aktu. Lemiamą buvo ta aplinkybė, kad jis iki sprendimo priėmimo kreipėsi dėl leidimo importuoti grybus iš Kinijos, dėl to priklausė uždarai grupei asmenų, su kuriais šis Komisijos sprendimas yra konkrečiai susijęs. *Piraiki-Patraiki* byloje¹³⁷ ETT pripažino *locus standi* tik tiems pareiškėjams, kurie buvo sudarę sutartis su Prancūzijos prekybininkais dėl medvilnės siūlų tiekimo tuo metu, kada buvo priimtas sprendimas, skirtas Prancūzijai, leidžiantis nustatyti kvotas siūlų iš Graikijos tiekimui į Prancūziją.

Tačiau uždaros grupės testas laikotarpiu iki *Codorniu* sprendimo¹³⁸ buvo taikomas tik sprendžiant bylas dėl sprendimų panaikinimo. Bylose, kuriose privatūs asmenys siekė panaikinti reglamentus, teismas pirmenybę teisė abstrakčios terminologijos testui, t.y. nustatinėdavo, ar

¹³² Chalmers D. *European Union Law. Volume I. Law and EU Government*. Ashgate Publishing Ltd, Dartmouth Publishing Ltd, 1998, p.552

¹³³ Teismas taip argumentuodamas atmetė Komisijos prieštaravimą dėl ieškinio priimtumo tuo pagrindu, kad sprendimas yra skirtas valstybei narei.

¹³⁴ Pavyzdžiui, byla 1/64 *Glucoseries Réunies v Commission* [1964] ECR 813, byla 38/64 *Getreide-Import Gesellschaft v Commission* [1965] ECR 263, byla 231/82 *Spijker v Commission* [1983] ECR 2559, byla 97/85 *Deutsche Lebensmittelwerke v Commission* [1987] ECR 2265

¹³⁵ Sujungtos bylos 106/63 ir 107/63 *Toepfer v Commission* [1965] ECR 553

¹³⁶ Byla 62/70 *Bock v Commission* [1971] ECR 897

¹³⁷ Byla 11/82 *Piraiki-Patraiki v Commission* [1985] ECR 207

¹³⁸ Byla C-309/89 *Codorniu v Council* [1994] ECR I-1853

priemonė yra taikoma objektyviai nustatytomis aplinkybėmis ir sukelia teisinės pasekmės asmenų kategorijoms bendraja ir abstrakčia prasme¹³⁹. Nustatęs, kad ginčijama priemonė yra „tikras“ reglamentas ETT paprastai pakartodavo 230(4) straipsnio (ex 173(2)) formuluotę ir konstatuodavo, kad privatus asmuo neturi teisės kvestionuoti norminio pobūdžio priemonių. Paprastai Teismas bylose dėl reglamentų panaikinimo kartodavo argumentą, kad *galimybė nustatyti skaičių ar identifikuoti asmenis, kuriems teisės aktas turės poveikį nereiškia, kad toks teisės aktas nėra reglamentas*¹⁴⁰. Bylose dėl direktyvų panaikinimo pagal 230(4) str.¹⁴¹ taip pat taikytas abstrakčios terminologijos testas ir šiuo laikotarpiu nepasitaikė atvejų, kuomet direktyva būtų pripažinta „netikra“ ir asmens ieškinys būtų priimtinas.

Uždaros kategorijos testą taikant tik bylose dėl sprendimų ginčijimo, Teismas neatmesdavo galimybės nustatyti, kad teisės aktas, pavadintas reglamentu iš tiesų savo turiniu yra sprendimas ar sprendimų grupė. *International fruit company* byloje¹⁴² ETT nusprendė, kad *reglamento nuostata, nustatanti reikalavimus importo licencijų gavėjams, kai prašymams paduoti laikas jau praėjęs ir niekas daugiau negali paduoti prašymo dėl licencijos išdavimo, pagal pobūdį neatitinka reglamento požymių pagal EB sutarties 189 (2) str (dabar 249(2) str), o turi būti laikomas grupe sprendimų, kurie yra konkrečiai susiję su privačiais asmenimis, pateikusiais paraiškas licencijai.*

Productuers de Fruits byla yra įdomi tuo, kad čia Teismas, nagrinėdamas skirtumą tarp bendrojo ir individualaus taikymo teisės aktų priėjo išvados, kad jei galima nustatyti tiesioginę ir konkrečią sąsają su teisės aktu ar tam tikra jo nuostata, tai laikytina, kad ginčijama priemonė nėra „tikras“ reglamentas. Tokią formulę ETT yra pritaikęs *Société CAM SA*¹⁴³, *Exportation des Sucres*¹⁴⁴ *UNICME*¹⁴⁵ ir *Roquette Freres*¹⁴⁶ bylose – čia pareiškėjai ginčijo reglamentus, o Teismas, apeidamas klausimą dėl reglamentų „tikrumo“, sprendė konkretų pareiškėjų ryšį su teisės aktu. *Beauport* byloje¹⁴⁷ – priešingai – buvo nustatyta, kad reglamento tam tikrų nuostatų tekstas ir yra visiškai atitinkantis reglamento reikalavimus ir nėra pagrindo kelti klausimo dėl jo turinio prigimties. Analogiškais argumentais remiantis buvo atmesti ieškiniai ir kitose šio laikotarpio bylose¹⁴⁸.

¹³⁹ Byla 6/68 Zuckerfabrik Watenstedt GmbH v Council [1968] ECR 595

¹⁴⁰ Pavyzdžiui byla 6/68 Zuckerfabrik Watenstedt GmbH v Council [1968] ECR 5951, byla 123/77 UNICME / Council [1978] ECR 845, byla 64/80 Giuffrida and others v Council [1981] ECR 693, byla 242/81 Roquette Frères v Council [1982] ECR 3213, sujungtos bylos 97/86, 193/86, 99/86 ir 215/86 Asteris v Commission [1988] ECR 2181

¹⁴¹ Byla 160/88 Fédération européenne de la santé animale and others v Council [1988] ECR 6399, byla C-298/89 Gibraltar v Council [1993] ECR I-3605

¹⁴² Sujungtos bylos 41/70, 42/70, 43/70 ir 44/70 International fruit company v Commission [1971] ECR 411

¹⁴³ Byla 100/74 Société CAM SA v Commission and Council [1975] ECR 1417

¹⁴⁴ Byla 88/76 Exportation des Sucres v Commission [1977] ECR 709

¹⁴⁵ Byla 123/77 UNICME v Council [1978] ECR 845

¹⁴⁶ Byla 138/79 Roquette Freres v Council [1980] ECR 3333

¹⁴⁷ Sujungtos bylos 103/78, 104/78, 105/78, 106/78, 107/78, 108/78 ir 109/78 Usines de Beaufort [1979] ECR 17

¹⁴⁸ Byla 6/68 Zuckerfabrik Watenstedt GmbH v Council [1968] ECR 5951, byla 64/69 Compagnie Française Commerciale et Financière v Commission [1970] ECR 221, byla 162/78 Wagner v Commission [1979] ECR 3467, sujungtos bylos 789/79 ir 790/79 Calpac v Commission [1980] ECR 1949, byla 45/81 Moksel v Commission [1982] ECR 1111

Iš tiesų gali kilti mintis, kad Teismas tiesiog taiko *Productuers de Fruits* formulę, kadangi čia buvo nustatyta, kad *abejotinose situacijose, kuomet sunku atskirti sprendimą nuo reglamento reiktų nustatinėti, ar priemonė konkrečiai siejasi su pareiškėju*. Taigi, situacijose, kuriose Teismas neabejojo reglamento „tikrumu“ konkrečios sąsajos galimybė yra automatiškai atmetama. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad bylose, kuriose Teismas tiesiog ėmėsi nustatinėti konkretų pareiškėjo ryšį su reglamentu nėra pateikiami argumentai, dėl kokių priežasčių Teismas laiko, kad yra sunku nustatyti, ar reglamentas yra „tikras“. Dėl to buvo sunku iš anksto numatyti, kada Teismas taikys kurį metodą.

Kitas galimas paaiškinimas – galbūt Teismas taip artėjo prie *Codorniu* bylos sprendimo, t.y. pritarė teorijai, kad ta pati reglamento nuostata gali būti ir bendrojo ir individualaus poveikio. Tačiau tokio argumentavimo Teismo sprendimuose taip pat nėra, be to, tokiu atveju būtų sunkiai paaiškinama Teismo 1982 m. dar kartą pakartota¹⁴⁹ pozicija, kad ta pati nuostata negali pasižymėti ir bendroju ir individualiu poveikiu¹⁵⁰. Literatūroje¹⁵¹ periodas nuo 1975 m. iki 1979 m. tiesiog laikomas išimtimi, kurias Teismas taikė be argumentų, o nuo 1979 m. vėl grįžo prie griežtos praktikos (išskyrus 1980 m. *Roquette Freres*¹⁵² ir 1984 m. *Agricola Commerciale Olio*¹⁵³ bylų taip pat išimtinis ir sunkiai paaiškinamus sprendimus).

Toks teismo praktikos šiuo laikotarpiu nenuspėjamumas ir argumentacijos stygius sukelia teisinio netikrumo situaciją, be to, nesilaikoma teisingumo principo, kuomet vienodos situacijos turėtų būti vertinamos vienodai, o skirtingos – skirtingai. Dėl šių priežasčių tokia praktika yra kritikuotina ir keistina.

Laikotarpiu iki *Codorniu* pasitaikė ne tik išimčių, bet ir ir naujovių. 1985 m. Teismas sprenddamas *Piraiki-Patraiki* bylą pirmą kartą atkreipė dėmesį į Komisijos pareigą tam tikrais atvejais atsižvelgti į pasekmes, kurias teisės aktas gali sukelti tam tikriems subjektams. Tačiau bylos aplinkybės buvo tokios, kad net nesant Komisijai pareigos atsižvelgti į tam tikro ūkio subjektų padėtį, autorės nuomone, Teismui būtų pakakę nustatytos uždaros klasės – įmonių, kurios buvo sudarę sutartis, kurių įvykdymas buvo numatytas būtent sprendimo galiojimo laikotarpiu – konstatuoti, kad šie ūkio subjektai sudaro uždara klasę ir yra konkrečiai susiję su teisės aktu. Tačiau 1990 m. sprendimo *Sofrimport* byloje¹⁵⁴ argumentavimas iš tiesų buvo naujas. Svarbiausia

ECR 1129, byla 26/86 Deutz und Geldermann v Council [1987] ECR 941, sujungtos bylos 97/86, 193/86, 99/86 ir 215/86 Asteris v Commission [1988] ECR 2181, byla 244/88 Usines coopératives de déshydratation du Vexin and others v Commission [1989] ECR 3811 ir kt.

¹⁴⁹ Pirmą kartą tokią teoriją, pasiūlytą generalinio advokato, Teismas atmetė *First Ball Bearings* byloje (byla 113/77 [1979] ECR 1185)

¹⁵⁰ Byla 45/81 Moksel v Commission [1982] ECR 1129

¹⁵¹ Hartley T. C. *The foundations of European Community law: an introduction to the Constitutional and Administrative law of the European Community. Fifth edition.* Oxford University Press, 2003, p. 366-367

¹⁵² Byla 138/79 Roquette Freres v Council [1980] ECR 3333

¹⁵³ Byla 232/81 Agricola Commerciale Olio v Commission [1984] ECR 3881

¹⁵⁴ Byla 152/88 Sofrimport SARL v Commission [1990] ECR I-2477

aplinkybė, skyrusį šią bylą nuo *Piraiki-Patraiki* – čia kvestionuojamas „tikras“ reglamentas. Dėl to vien fakto, kad tuo metu, kuomet buvo priimtas reglamentas dėl importo draudimo, pareiškėjo importuojamos prekės buvo tranzite ir tokie asmenys buvo nesunkiai identifikuojami, autorės nuomone, nebūtų pakakę. Teismo sprendimą lėmė tai, kad Komisija prieš priimdama teisės aktus šiuo klausimu buvo įpareigota atsižvelgti į subjektų, kurių produkcija tuo metu yra tranzite, padėtį. Be to, šioje byloje Teismas nenagrinėjo reglamento turinio, netaikė abstrakčios terminologijos testo ir be jokios argumentacijos tiesiog nagrinėjo konkretų pareiškėjo ryšį su teisės aktu.

Taigi, aptariamam laikotarpiu dažniausiai taikytas kelias nustatyti konkretų ryšį su sprendimu yra uždaros klasės testas. Kuomet siekiama panaikinti reglamentą, Teismas gali arba aiškintis jo „tikrumą“ naudodamas abstrakčios terminologijos testą, arba (galbūt laikydamas, kad reglamento „tikrumas“ yra sunkiai nustatomas) tirti pareiškėjo konkrečią sąsają su tam tikra reglamento nuostata. Manytina, kad Teismui nustačius, kad pareiškėjas yra konkrečiai susijęs su teisės aktu, laikoma, kad teisės aktas (ar ta jo nuostata) savo turiniu yra sprendimas. Dėl argumentacijos pasirenkant tam tikrą „kelį“ stygiaus šis laikotarpis laikytinas nenuspėjamu ir tokia praktika keistina. Be to, aptariamam laikotarpiui iki *Codorniu* neapsiejo ir be naujovės, kurią iliustruoja *Sofrimport* byla, pasižymėjusi tuo, kad Teismo sprendimą nulėmė dar nenaudotas argumentas – Komisijos pareiga atsižvelgti į specifinę pareiškėjo padėtį.

4.1.1.2 Laikotarpis nuo *Codorniu* iki *UPA* ir *Jégo-Quéré*

Codorniu byla¹⁵⁵ yra laikoma lūžiu teismo praktikoje dėl dviejų sprendimo aspektų. Visų pirma, šioje byloje Teismas aiškiai pripažino, kad bendrojo taikymo teisės aktas (šioje byloje – reglamentas) neprarasdamas, savo, kaip bendrai taikomo teisės akto pobūdžio, gali būti tiesiogiai ir konkrečiai susijęs su kai kuriais asmenimis. Tokia išvada Teismas atsisakė abstrakčios terminologijos testo, taikyto reglamentams siekiant nustatyti jų tikrąją prasmę. Be to, nebeliko vietos netikrumui, kada Teismas imsis spręsti reglamento „tikrumą“, o kada tiesiog aiškinsis pareiškėjo ryšį su teisės aktu, kuriuo pasižymėjo laikotarpis iki šio sprendimo priėmimo. *Codorniu* sprendimas yra taip pat interpretuojamas kaip leidžiantis privatiems subjektams tiesiogiai ginčyti direktyvas be reikalavimo įrodyti, kas direktyva savo turiniu yra sprendimas¹⁵⁶.

Antras svarbus aspektas (kaip bent jau buvo manyta tik priėmus šį sprendimą) – Teismas pripažino, kad pareiškėjas, įrodęs, kad priimtas teisės aktas pažeidžia jo specialią teisę, yra pripažįstamas konkrečiai susijusiu su teisės aktu.

Codorniu sprendimas teisininkų buvo entuziastingai priimtas visoje Europoje, kartu su argumentais, kad Teismo praktika dėl individualios sąsajos turėtų būti laisvesnė. Tuo pat metu

¹⁵⁵ Byla C-309/89 *Codorniu SA v Council* [1994] ECR I-1853

¹⁵⁶ T-135/96 *UEAPME v Council* [1998] ECR II-2335

perdavus bylas dėl teisės aktų panaikinimo spręsti Pirmosios instancijos teismui tai buvo vertinama kaip signalas naujai sukurtam teismui, kad jis gali nesivaržydamas keisti konkrečios sąsajos aiškinimo praktiką¹⁵⁷. Tačiau jau pirmosios PIT bylos po *Codorniu* sprendimo parodė, kad griežtas požiūris į konkrečią sąsają nesikeičia. Byloje, kurioje buvo siekiama panaikinti komisijos sprendimą nustatantį apsaugines priemones dėl plintančios gyvulių ligos, panašios į snukio ir ragu ligą¹⁵⁸, pareiškėjas iki tokio sprendimo priėmimo buvo sudaręs sutartis su pirkėjais, kurių įvykdymas po tokio sprendimo tapo negalimas (priklauso uždarai grupei), taip pat dalyvavo šio sprendimo priėmimo procedūroje. Tačiau PIT nepripažino jo konkrečiai susijusiu, nes Komisija neprivalėjo atsižvelgti į jo padėtį. Panašiai uždara grupę buvo galima nustatyti ir kitose bylose - *Roquette Frères*¹⁵⁹, *Weber*¹⁶⁰ – tačiau PIT laikė, kad to nepakanka nustatyti konkretų ryšį su kvestionuojamais teisės aktais.

Taigi, PIT praktika rodo, kad *Piraiki-Patraiki*, *Sofrimport* ir *Codorniu* bylų sprendimai sukūrė naują konkrečios sąsajos formulę: pareiškėjas bus laikomas konkrečiai susijusiu su bendrojo pobūdžio Bendrijos teisės aktu, jei jis ne tik priklauso uždarai klasei, bet taip pat ir teisės aktą priėmusi institucija turėjo pareigą atsižvelgti į jo padėtį¹⁶¹. Tačiau atrodo, kad pati *Codorniu* byla šioje formulėje davė tik tiek, kad nuo šiol yra aiški priežastis, dėl ko *Sofrimport* byloje nebuvo kreipiamas dėmesys į tai, kad ieškinio dalykas yra bendrojo pobūdžio teisės aktas.

Ši formulė padėjo pagrindą naujam etapui ir tolimesnėse bylose ją taiko ne tik PIT¹⁶², bet ir ETT. Tai iliustruoja *Comafrika* byla¹⁶³, kurioje Pirmosios instancijos teismas priėmė pareiškėjo ieškinį, laikydamas, kad ginčijamas reglamentas yra grupė sprendimų, skirtų konkrečiai pareiškėjams, tačiau apeliaciniame procese¹⁶⁴ ETT pažymėjo, kad tai nėra grupė sprendimų ir nors reglamentas yra skirtas uždarai grupei asmenų, to nepakanta įrodyti konkrečios sąsajos su teisės aktu, nes Komisija neturėjo pareigos įvertinti teisės akto poveikį.

Svarbu pažymėti, kad abu aspektai – tiek Komisijos pareiga atsižvelgti į ūkio subjektų padėtį, tiek ir uždaros grupės nustatymas yra vienodai svarbūs siekiant įrodyti konkrečią sąsają su ginčijamu teisės aktu. *Weber* byloje¹⁶⁵ pareiškėjas priklausė grupei asmenų, iki priimančios teisės aktą

¹⁵⁷ Chalmers D., Hadjiemmanuil Ch., Monti G., Tomkins A. *European Union Law: text and materials*. Cambridge University Press, 2006, p.426

¹⁵⁸ Sujungtos bylos T-481/93 ir T-484/93 *Vereniging van Exporteurs in Levende Varkens and Nederlandse Bond van Waaghouders van Levend Vee v Commission* [1995] ECR II-2941, byla T-298/94 *Roquette Frères v Council* [1996] ECR II-1531

¹⁵⁹ Byla T-298/94 *Roquette Frères v Council* [1996] ECR II-1531

¹⁶⁰ Byla T-482/93 *Weber v Commission* [1996] ECR II-609

¹⁶¹ Sujungtos bylos T-480/93 ir T-483/93 *Antillean Rice Mills and others v Commission* [1995] ECR II-2305

¹⁶² Byla T-298/94 *Roquette Frères v Council* [1996] ECR II-1531, byla T-482/93 *Weber v Commission* [1996] ECR II-609, Sujungtos bylos T-481/93 ir T-484/93 *Vereniging van Exporteurs in Levende Varkens and Nederlandse Bond van Waaghouders van Levend Vee v Commission* [1995] ECR II-2941, sujungtos bylos T-94/00, T-110/00 ir T-159/00 *Rica Foods and others v Commission* [2002] ECR II-4677

¹⁶³ Byla T-70/94 *Comafrika and Dole Fresh Fruit Europe v Commission* [1996] ECR II-1741

¹⁶⁴ Byla C-73/97 P *France v Comafrika and others* [1999] ECR I-185

¹⁶⁵ Byla T-482/93 *Weber v Commission* [1996] ECR II-609

įvykdžiusių ankstesnio reglamento numatytus reikalavimus ir pateikusių paraiškas naujai paramai gauti, tačiau Teismas nurodė, kad Komisija neturėjo pareigos atsižvelgti į tokių asmenų padėtį ir dėl to pareiškėjas nėra konkrečiai susijęs su teisės aktu. Atvirkščiai, *Nederlandse Antillen* byloje¹⁶⁶ ETT nurodė, kad norint pripažinti pareiškėjo konkrečią sąsają neužtenka nustatyti, kad Komisija turėjo pareigą atsižvelgti į teisės akto galimas sukelti pasekmes ūkio subjektams, bet taip pat reikia įrodyti, kad pareiškėjas priklauso uždaram ratui asmenų, kurie yra paveikti šio teisės akto.

Nors pačioje *Codorniu* sprendimo formuluotėje nėra nurodoma, kad tuo atveju, jeigu pareiškėjas įrodo savo konkrečią sąsają, tai kvestionuojamas teisės aktas yra laikomas sprendimu¹⁶⁷, iš tiesų apžvelgus tolimesnę ETT praktiką prieinama išvados, kad tiek ginčijant sprendimus, tiek ir norminio pobūdžio teisės aktus, yra taikomi tie patys kriterijai¹⁶⁸. Svarbiausias iš jų – *galimybė daugiau ar mažiau nustatyti kiekį ar netgi identifikuoti asmenis, kurie bus paveikti priimto teisės akto nereiškia tokių asmenų konkrečios sąsajos*. Taigi, formulė, kuri paprastai iliustruoja uždaros klasės buvimą (sprendimo priėmimo metu susidarė tam tikra uždara grupė, kuri yra identifikuojama ir niekas kitas po sprendimo priėmimo nebegali į ją patekti) anksčiau taikyta kaip nepakankamas pagrindas nustatyti *locus stanti* tik norminiams teisės aktams, nuo šiol yra taikoma ir sprendimams. Dėl to darytina išvada, kad naujoji konkrečios sąsajos formulė, susiejant uždaros kategorijos testą su pareiga atsižvelgti į ūkio subjektų padėtį palengvina tik norminio pobūdžio teisės aktų ginčijimą, o byloje dėl sprendimų panaikinimo sukelia dar daugiau sunkumų negu anksčiau.

Kaip jau minėta, *Codorniu* sprendimas buvo naujas ne tik dėl leidimo tiesiogiai ginčyti norminius teisės aktus, bet ir dėl naujo pagrindo įrodyti konkrečią sąsają nustatymo. Nors *Codorniu* sprendime tai nėra įvardinta, kaip pats ETT nurodė *Asocarne* byloje¹⁶⁹, naujasis testas yra paremtas specialios teisės turėjimu. Po 1994 m. buvo ne viena byla, kurioje asmenys nesėkmingai bandė nurodyti, kad jų speciali teisė yra pažeista¹⁷⁰. Kaip pažymi A. Arnall, specialia teise paremto testo problema yra ta, kad pagrindas pripažinti *locus standi* kartais sutampa su pagrindu pripažinti teisės aktą negaliojančiu¹⁷¹, dėl to negali būti priimtinas¹⁷², kaip, pavyzdžiui, buvo *Michailidis* byloje¹⁷³,

¹⁶⁶ Byla C-452/98 *Nederlandse Antillen v Council* [2001] ECR I-8973

¹⁶⁷ Atvirkščiai, *Extramet* byloje (C-358/89 [1991] ECR I-2501) kaip tik ir numatyta, kad priemonė, neprarasdama savo norminio pobūdžio gali būti konkrečiai susijusi su tam tikrais asmenimis.

¹⁶⁸ Dėl sprendimo panaikinimo sujungtos bylos T-481/93 ir T-484/93 *Vereniging van Exporteurs in Levende Varkens and Nederlandse Bond van Waaghouders van Levend Vee v Commission* [1995] ECR II-2941

¹⁶⁹ Byla C-10/95 P *Asocarne v Council* [1995] ECR I-4149

¹⁷⁰ Byla T-99/94 *Asocarne v Council* [1994] ECR II-871, byla C-10/95 P *Asocarne v Council* [1995] ECR I-4149, byla T-114/96 *Biscuiterie confiserie LOR and Confiserie du Tech v Commission* [1999] ECR II-913

¹⁷¹ Kaip matyti iš bylų C-162/96 *Racke v Hauptzollamt Mainz* [1998] ECR I-3655, 11/70 *Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1970] ECR 1125, 4/73 *Nold KG v Commission* [1974] ECR 491 EB Sutarties 230(2) straipsnyje nurodyti pagrindai teisės akto panaikinimui (*šios sutarties ar kokios nors su jos taikymus susijusios normos pažeidimas*) apima ir bendruosius teisės principus, ir tarptautinės teisės principus ir netgi tarptautinių sutarčių žmogaus teisių srityje, kurias yra pasirašiusios valstybės narės.

kuomet pareiškėjas siekė, kad jo ieškinys dėl reglamento panaikinimo būtų pripažintas priimtinu tuo pagrindu, kad jo teisėti lūkesčiai ir suteiktos teisės yra pažeistos.

Taigi, *Codorniu* sprendimas neatnešė taip laukto rezultato: nors privatiems asmenims ir buvo suteikta tiesioginė teisė ginčyti norminius Bendrijos teisės aktus, *Plaumann* reikalavimai vis tiek turėjo būti įrodomi siekiant, kad ieškinys būtų pripažintas priimtinu; o naujasis specialios teisės testas taip ir nebuvo pritaikytas kitose bylose¹⁷⁴.

Laikotarpis nuo *Codorniu* iki *UPA* ir *Jégo-Quéré* taip pat pasižymi tuo, kad šiame periode pirmą kartą buvo pritaikytas dalyvavimo procedūroje testas situacijai, nesusijusiai nei su konkurencija, nei su valstybės pagalba ar antidempingu. Tai buvo *BI Vetmedica* byla¹⁷⁵, kurioje 97 proc. rinkos užimantis veterinarinių vaistų gamintojas siekė panaikinti Komisijos reglamentą, priimtą po to, kai jis pateikė oficialų kreipimąsi dėl tam tikrų reikalavimų jo gaminamiems preparatams nustatymo. Lemiamu faktu pripažįstant *locus standi* šioje byloje buvo tai, kad reglamente, reguliuojančiame tokių teisės aktų, kaip ieškinio dalykas, priėmimą buvo numatytas privalomas tokių ūkio subjektų, kaip pareiškėjas, įtraukimas į administracinę procedūrą.

Tačiau pažymėtina, kad dalyvavimas atitinkamoje procedūroje turėtų būti numatytas kaip oficiali pareiškėjo teisė, kylanti iš Bendrijos teisinio reguliavimo (paprastai atitinkamo reglamento) ar bendrųjų teisės principų. Dėl to privatūs asmenys neturi teisės pateikti ieškinių pagal 230(4) str. dėl norminių teisės aktų, kurių priėmimą reglamentuoja pati EB Sutartis, ar kiti teisės aktai, nenumatantys dalyvavimo procedūroje teisės privatiems asmenims. Faktas, kad asmuo procedūros metu nusiuntė teisės aktą priimančiai institucijai savo komentarus ir pastaroji atsiuntė atsakymą neturi įtakos šiai nuostatai¹⁷⁶. Griežta Teismo pozicija šiuo klausimu atsispindi *Asocarne* byloje¹⁷⁷: *leidimas kiekvienam asmeniui, dalyvavusiam norminio teisės akto priėmimo procedūroje, pateikti ieškinį dėl to teisės akto prieštarautų 173 straipsnio formuluotei ir prasmei.*

Taigi, nors dalyvavimo administracinėje procedūroje testas yra įprastas išimtinėse srityse, laikotarpiu nuo *Codorniu* iki *UPA* ir *Jégo-Quéré* jis buvo pritaikytas ir bendrai.

Taip pat pažymėtina, kad šis laikotarpis išsiskyrė tuo, kad šiuo metu nusistovėjo Teismo praktika pripažįstant konkrečią sąsają reprezentuojančioms grupėms. Analizuojant sprendimus šioje

¹⁷² Arnall A. *Private applicants and the Action for Annulment since Cordoniu*. Common Market Law Review 38: 7-52, 2001, p.42-43

¹⁷³ Byla T-100/94 Michailidis and others v Commission [1998] ECR II-3115

¹⁷⁴ Įdomu pastebėti, kad P. Craig ir G. De Burca (*EU Law: texts, cases and materials. Third edition*. Oxford University Press, 2003 p. 516) *Codorniu* sprendimą vertina kaip Teismo apsimetimą, kad jis palengvino ieškinio priimtumo sąlygas. Be to išreiškė nuomonę, kad Teismas turėtų apsispręsti, ar jis taikys lengvesnes sąlygas asmenims dėl jų konkrečios sąsajos, kaip siūlė G. A. Jacobs, ar ir toliau vadovausis griežta *Plaumann* formule.

¹⁷⁵ Sujungtos bylos T-125/96 ir T-152/96 Boehringer v Council and Commission [1999] ECR II-3427

¹⁷⁶ T-109/97 Molkerei Großbraunshain and Bene Nahrungsmittel v Commission [1998] ECR II-3533

¹⁷⁷ C-10/95 P *Asocarne* v Council [1995] ECR I-4149

srityje aiškėja ETT nuostata, kad bendro intereso gynimas nėra pagrindas pripažinti ieškinį priimtinu¹⁷⁸, tačiau PIT sujungtose bylose *AITEC*¹⁷⁹ pažymėjo, kad asociacijos ieškinys galėtų būti priimtinas jeigu ginčijamas sprendimas būtų adresuotas kitam asmeniui, o ta asociacija reprezentuotų dalies savo narių interesus (įrodžius atskirų narių konkretų ir tiesioginį ryšį su ginčijamu aktu), tuo pačiu metu gindama ir viso segmento (tam tikros srities) interesus.

Federolio v Commission byloje¹⁸⁰ buvo įvardinti trys atvejai, kuomet asociacijoms yra pripažįstama konkreti sąsaja: (a) atstovaujantys grupei yra aiškiai suteiktos procesinės teisės; (b) ji atstovauja savo narius, kurie yra konkrečiai ir tiesiogiai susiję su ginčijamu aktu; (c) pati atstovaujanti grupė yra paveikta to teisės akto (pavyzdžiui apribota jos teisė dalyvauti derybose). Dėl tokių nustatytų reikalavimų asociacijos dažnai pripažįstamos neturinčiomis *locus standi*. Tai nėra nuostabu, turint omenyje ir griežtą testą dėl fizinių ir juridinių subjektų teisės į ieškinį.

Reprezentuojančios grupės kartais siekia pateikti ieškinį remdamasis kitais, ne ekonominiais interesais¹⁸¹. Tačiau tokie ieškiniai yra atmetami, kadangi Teismas laikosi nuomonės, kad *locus standi* galėtų būti išvedamas tik iš ekonominio intereso. Tokia Teismo nuostata literatūroje yra kritikuojama¹⁸² remiantis tuo, kad Bendrija jau senai nėra orientuota išimtinai tik į ekonominius santykius.

Taigi, Europos Bendrijų Teisingumo Teismo praktika pripažįstant reprezentuojančioms grupėms teisę į ieškinį pasižymi ne vien griežtomis sąlygomis nustatant konkrečią sąsają, tačiau taip pat ir dėl rėmimosi vien ekonominiais interesais ir neigiamu ekonominiu poveikiu.

Apibendrinant laikotarpiui po *Codorniu* būdingus bruožus, visų pirma pažymėtina galimybė tiesiogiai ginčyti norminio pobūdžio Bendrijos teisės aktus. Be to, šiuo laikotarpiu, apjungus *Piraiiki-Patraiki*, *Sofrimport* ir *Codorniu* bylų sprendimus buvo naudojamas naujas konkrečios sąsajos testas, pagrįstas uždaros grupės nustatymu ir Komisijos pareiga atsižvelgti į teisės akto padarinius. Tačiau pats konkrečios sąsajos įrodinėjimas netapo lengvesnis – vis dar taikomi griežti *Plaumann* nustatyti požymiai, o pačiame *Codorniu* sprendime panaudota konkrečios sąsajos formulė, pagrįsta specialia teise, taip ir nebuvo daugiau niekur pritaikyta. Šiuo laikotarpiu taip pat nusistovėjo Teismo praktika reprezentuojančioms grupėms pripažįstant konkrečią sąsają su Bendrijos teisės aktu.

¹⁷⁸ Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition*. Oxford University Press, 2003, p. 598

¹⁷⁹ Sujungtos bylos T-447/93, T-448/93 ir T-449/93 *Assoiazione Italiana Technico Economica del Cemento (AITEC) v Commission* [1995] ECR II-1971

¹⁸⁰ Byla T-122/96 *Federolio v Commission* [1997] ECR II-1559

¹⁸¹ Byla T-585/93 *Stachling Greenpeace Council v Commission* [1995] ECR II-2205

¹⁸² Chalmers D. *European Union Law. Volume I. Law and EU Government*. Ashgate Publishing Ltd, Dartmouth Publishing Ltd, 1998, p.429

4.1.1.3 Sprendimai UPA ir *Jégo-Quééré* byloje, teismo praktika po šių sprendimų priėmimo

Vienos iš įsimintiniausių bylų konkrečios sąsajos nustatymo praktikoje yra UPA¹⁸³ ir *Jégo-Quééré*¹⁸⁴. Abi jos išsiskyrė bandymu radikaliai pakeisti nusistovėjusį griežtą požiūrį į *locus standi* sampratą.

UPA savo ieškinio priimtinumą motyvavo efektyvios teisinės gynybos principo užtikrinimu, tačiau PIT sprendime rėmėsi nusistovėjusia praktika ir išaiškinimais. Pateikus apeliaciją ETT, Generalinis Advokatas Jacobs (toliau – G.A.Jacobs) savo nuomonėje¹⁸⁵ išdėstė poziciją, kad efektyvios teisinės gynybos principas bus labiau užtikrinamas leidžiant asmenims laisviau pateikti ieškinį dėl teisės akto panaikinimo pagal 230(4) str., o ne siūlant ginčyti teisės aktus įgyvendinančias priemones ir tikėtis, kad nacionalinis teismas patenkins prašymą kreiptis prejudicinio sprendimo į ETT pagal 234 str. Generalinis Advokatas taip pat išreiškė nuomonę, kad reikalavimas asmeniui įrodyti savo išskirtinę poziciją lyginant su kitais asmenimis yra nepagrįstas. Atvirkščiai, turėtų būti lengvinamos galimybės panaikinti teisės aktus, kurie neigiamai paveikia platų asmenų ratą ir galimai yra neteisėtos. G.A.Jacobs savo nuomonėje pateikė pasiūlymą nustatyti, kad esminis neigiamas poveikis ieškovui yra pakankama priežastis pripažinti konkrečią sąsają su aktu.

Kuomet G.A.Jacobs pateikė savo nuomonę, tačiau ETT dar nebuvo priėmęs sprendimo, PIT priėmė nagrinėti bylą pagal *Jégo-Quééré* ieškinį. Bylos situacija išsiskyrė tuo, kad pareiškėjas, siekdamas pasinaudoti ETT dažnai siūloma netiesioginio kreipimosi dėl Bendrijos teisės akto panaikinimo pagal EB Sutarties 234 str. teise, būtų priverstas pažeisti teisės aktus. PIT šį kartą atsižvelgė į išskirtinius bylos faktus bei į G.A.Jacobs nuomonę UPA byloje. Savo sprendime PIT pateikė panašų naujojo požiūrio į konkrečią sąsają variantą, kaip ir G. A.Jacobs, t.y. nustatė, kad *siekiant užtikrinti teisę į efektyvią teisminę gynybą, fiziniai ir juridiniai asmenys laikytini konkrečiai susijusiais su bendrai taikomais Bendrijos teisės aktais, jei ta priemonė paveikia jo teisinę situaciją aiškiai ir tiesiogiai (deifinite and immediate) suvaržydama jo teises ar nustatydamą jam pareigas*. Taip pat pabrėžė, kad kitų asmenų, kurie taip pat yra paveikti tos priemonės, skaičius ir pozicija neturi reikšmės nustatinėjant konkretų ryšį. Nors literatūroje¹⁸⁶ dažnai išskiriami pateiktų siūlymų

¹⁸³ Byla T-173/98 Unión de Pequeños Agricultores v Council [1999] ECR II-3357

¹⁸⁴ Byla T-177/01 *Jégo-Quééré* v Commission [2002] ECR II-2365

¹⁸⁵ Byla C-50/00 P UPA v Council Opinion of Advocate General JACOBS [2002] ECR I-6677

¹⁸⁶ Enchelmaier S. *No-One Slips Through the Net? Latest Developments, And Non-Developments, in the European Court of Justice's Jurisprudence on Art. 230(4) EC*, Schwarze J. *The Legal Protection of the Individual against Regulations in European Union Law. Remarks on the ECJ judgement in the case UPA of 25 July 2002 in view of the European Constitutional Reform*. European Public Law, Vol. 10, Issue 2, Kluwer Law International, 2004, *Locus Standi and the European Court of Justice: a Faint Light on the Horizon?* Environmental Law Review 6, 2004 psl. 266-273; Brown Ch., Morijn J. *Case C-263/02 P, Commission v. Jégo-Quere & Cie SA, judgement of the Sixth Chamber*, 1 April 2004, Nyr.41 CMLR 41: 1481-1518 (2004)

(PIT modelio ir G. A. Jacobs modelio) skirtumai, svarbiausias dėmesys yra skiriamas bandymui reformuoti sistemą.

Tačiau ETT apeliaciniai sprendimai¹⁸⁷ buvo vienareikšmiai. Teismas nepritarė nei Generalinio Advokato, nei PIT nuomonėms, nutarė išlaikyti *status quo* ir dar kartą pakartojo savo poziciją, kad Bendrijoje egzistuoja išbaigta teisinės gynybos priemonių sistema, o norint reformuoti esamas ieškinio dėl Bendrijos teisės akto panaikinimo priimtinumą sąlygas reikia, kad veikslių imtūsi valstybės narės pakeisdamos EB Sutarties 230(4) str. nuostatas, kadangi ETT kompetencija to neapima.

Bandant nuspėti priežastį, dėl kurios ETT atsisakė pakeisti nusistovėjusią padėtį, paminėtinas 1995 m. gegužės 15 d. Teisingumo teismo pranešimas dėl rengiamos tarpvyriausybės konferencijos. Teismo nuomone, šioje konferencijoje privalu aptarti, ar pagal nustatytą reglamentavimą, kuriuo remiantis asmenys pateikia ieškinius dėl bendrijos teisės aktų panaikinimo yra pakankamai užtikrinama privačių asmenų teisė į efektyvią gynybą. Tačiau valstybės narės neatkreipė dėmesio į šią Teismo pastabą ir nei Amsterdame, nei Nicos sutartyje 230(4) straipsnio redakcija nepasikeikė.

Teismų praktika po *UPA* ir *Jégo-Quééré*, kaip ir buvo galima tikėtis, yra analogiški iki šiol buvusiai. Priežastys, kurių nepakanka pripažinti konkrečią sąsają taip pat liko tos pačios. Pavyzdžiui, *Eridania Sadam* byloje¹⁸⁸ PIT pripažino pareiškėjo ieškinį nepriimtiniu, kadangi ieškovas neįrodė savo konkrečios sąsajos su ginčijamu teisės aktu ir aiškiai pabrėžė, kad *tos aplinkybės, kad vienas ūkio subjektas dėl teisės akto patiria didesnes ekonomines pasekmes nei jo konkurentai, dar nepakanka jo pripažinti konkrečiai susijusiu su šiuo aktu*. Suprantama, kad, Teismų praktika nepasikeitė parengus Sutarties dėl Konstitucijos Europai projektą¹⁸⁹, kuriame buvo numatytas 230(4) straipsnio pakeitimas: 2005 metais sprestose bylose PIT atmetė šalių argumentus dėl galimybės iš anksto taikyti supaprastintas sąlygas sprendžiant dėl ieškinio priimtinumą argumentuodamas, kad *ieškovės negali pagrįstai teigti, kad numatomas EB 230 straipsnio 4 dalies pakeitimas <...> tėra „deklaratyvaus pobūdžio“, nes ši sutartis iki savo įsigaliojimo negali pakeisti dabar galiojančios tvarkos*¹⁹⁰.

¹⁸⁷ Byla C-50/00 P *Unión de Pequeños Agricultores v Council* [2002] ECR I-6677, byla C-263/02 P *Commission v Jégo-Quééré* [2004] ECR I-3425

¹⁸⁸ Byla T-386/04 *Eridania Sadam and others v Commission* [2005] ECR II-2531

¹⁸⁹ Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Europos Sąjunga Steigimo dokumentai ir sutartis dėl Konstitucijos Europai // Vilnius: Eugrimas 2005

¹⁹⁰ Byla T-142/03 *Fost Plus v Commission* [2005] ECR II-589, T-386/04 *Eridania Sadam and others v Commission* [2005] ECR II-2531

Taigi – *ilga karšta vasara* – taip 2002 m. vasarą, kuomet buvo laukiama, kokį sprendimą priims ETT byloje *UPA*, pavadino N. Broek¹⁹¹. Teismas, paprašytas užtikrinti teisę į efektyvią gynybą tais atvejais, kuomet tokia teise neįmanoma pasinaudoti per nacionalinį teismą, tiesiog konstatavo, kad tai nėra jo kompetencija. Šios ir *Jégo-Quééré* bylos sprendimai, priešingai, negu buvo tikėtasi, neatnešė jokių pokyčių. Atvirksčiai, Teismas nurodė, kad nei ši, nei kitos analogiškos bylos nepakeis nusistovėjusio *locus standi* interpretavimo kol neįsigalios pakeista EB Sutarties 230(4) straipsnio formuluotė.

4.1.2 Konkrečios sąsajos nustatymas kvestionuojant teisės aktus, priimtus antidempingo, konkurencijos ir valstybės pagalbos srityse

Kaip jau minėta, Bendrijos teismų praktika priimant ieškinius dėl teisės aktų panaikinimo išsiskiria, kuomet ieškinio dalykas yra teisės aktas iš antidempingo, konkurencijos ar valstybės pagalbos srities. Literatūroje yra bandoma nurodyti priežastis, dėl kurių ETT yra linkęs švelniau vertinti asmenų *locus standi* šiose srityse. P. Craig ir G. De Burca nuomone¹⁹², šios sritys yra susijusios su tyrimo procedūromis, kuriose svarbus vaidmuo tenka ūkio subjektų pateiktiems skundams, kurių pagrindu yra inicijuojamos šios procedūros. Be to, ūkio subjektai paprastai aktyviai dalyvauja nustatant galimus Sutarties pažeidimus. Tokie tyrimai yra artimi kvazi-teisminiam procesui, dėl to kilus ginčui yra logiška suteikti procesines teises ir procese ETT. Kita nurodoma priežastis – pačios Bendrijos interesas. Pavyzdžiui, Bendrijai yra nenaudinga, kad prekės iš trečiųjų šalių čia būtų parduodamos žemomis kainomis dėl per mažų dempingo priemonių. Panaši situacija yra ir dėl valstybės pagalbos, kuomet pagalbos gavėjas atsiduria daug palankesnėje konkurencinėje padėtyje, negu kiti ūkio subjektai.

Taigi, toliau bus aptariama Teismo praktika nustatant asmenų konkrečią sąsają su antidempingo, konkurencijos ir valstybės pagalbos srityse išleistomis priemonėmis.

Visų pirma aptartina antidempingo sritis, kadangi čia visi Komisijos teisės aktai yra priimami reglamento forma. Tačiau, kaip pažymėta *Timex* byloje¹⁹³, ETT praktika leidžiant asmenims kvestionuoti tokius teisės aktus neatmetant ieškinio vien dėl fakto, kad ieškinys yra pateiktas prieš reglamentą, nereiškia, kad šios srities reglamentai yra laikomi sprendimais. Taip pat paminėtina ir *Extramet* byla¹⁹⁴, kurioje Teismas konstatavo, kad *priemonės, įvedančios antidempingo muitus gali būti konkrečiai susiję su tam tikru pareiškėju, esant tam tikroms sąlygoms, neprarasdamos savo, kaip reglamento savybių*. Taigi, atsižvelgiant į tai, kad antidempingo priemonės numatantys teisės

¹⁹¹ Naboth van den Broek. *A Long Hot Summer for Individual Concern? The European Court's Recent Case Law on Direct Actions by Private Parties ... And a Plea for a Foreign Affairs Exception*. Legal Issues of Economic Integration 30(1): 61-79, 2003

¹⁹² Craig P., De Burca G. *EU Law: texts, cases and materials. Third edition*. Oxford University Press, 2003

¹⁹³ Byla 264/82 *Timex v Council and Commission* [1985] ECR 849

¹⁹⁴ Byla C-358/89 *Extramet Industrie SA v Council* [1991] ECR I-2501

aktai visuomet yra reglamento formos, Teismas netaiko reikalavimo pateikiant ieškinį įrodinėti, kad teisės aktas savo turiniu yra sprendimas.

Literatūroje¹⁹⁵ yra išskiriami trys atvejai, kuomet Teismas pripažįsta asmeniui konkrečią sąsają su antidempingo reglamentu: (1) kai pareiškėjas inicijavo teisės akto priėmimą ir dalyvavo jo rengime¹⁹⁶; (2) kai teisės aktas turi poveikį pareiškėjui kaip gamintojui ar eksportuotojui¹⁹⁷; (3) kai teisės aktas sukelia ypatingai neigiamų padarinių pareiškėjui¹⁹⁸.

Viena iš bylų, aiškiai iliustruojant priežastį, dėl ko šios srities teisės aktų panaikinimas paprastai yra aptariamasis atskirai, yra byla dėl oksalo rūgšties importo iš Kinijos Liaudies Respublikos¹⁹⁹. Čia PIT pareiškėją laikė konkrečiais požymiais išskirtu asmeniu dėl to, kad jis buvo vienintelis Kinijos Liaudies Respublikos ūkio subjektas, dalyvavęs tyrimo procedūroje. Turint omenyje anksčiau aptartą Teismo praktiką leidžiant ginčyti reglamentus (netgi tuomet, kai jie turi tokių požymių, dėl kurių tampa panašūs į sprendimus, bei galimybes įrodyti save, kaip identifikuojamo uždaro rato dalyvį), toks Teismo sprendimas išties atrodo išskirtinai.

Taigi, antidempingo sritis yra viena iš sričių, kurioje įrodyti konkrečią sąsają yra lengviau nei įprastai. Tokia išvada darytina ne tik dėl to, kad Teismas neteikia reikšmės faktui, kad sprendimai čia yra priimami reglamento forma ir yra adresuojami valstybėms narėms, bet ir į lankstesnį požiūrį numatant, kada pareiškėjas turi galimybę laikyti save konkrečiai susijusiu su ginčijamu aktu. Čia gali būti taikomi net 3 testai: dalyvavimo procedūroje, poveikio gamintojui ar eksportuotojui ir ypatingai neigiamų pasekmių.

Konkurencijos srityje kertinis yra dalyvavimo procedūroje testas.

Čia svarbus Reglamentas Nr. 17²⁰⁰, kuriame yra numatyta sprendimų priėmimo procedūra svarstant dėl EB Sutarties 81 str. ir 82 str. (buvę 85 str. ir 86 str.) dėl įmonių susitarimų, sprendimų ir suderintų veiksmų, kurie gali pakenkti konkurencijai bendrojoje rinkoje, taikymo. Reglamente yra numatyta subjektų teisė kreiptis į Komisiją pranešant apie galimai draudžiamą rinkos subjektų veiklą. *Metro* byloje²⁰¹ ETT sprendė, kad *siekiant užtikrinti gerą teisingumo administravimą ir tinkamą EB Sutarties 81 str. ir 85 str. (dabar 81 str. ir 82str.) taikymą, turi būti numatyta, kad*

¹⁹⁵ Horspool M., Humphreys M., Harris S., Malcolm R. *European Union Law. Fourth edition.* Edited by Padfield N. Oxford University Press, 2006, p.259, Craig P., De Burca G. *EU Law: texts, cases and materials. Third edition.* Oxford University Press, 2003, p.503-504

¹⁹⁶ Byla 264/82 *Timex v Council and Commission* [1985] ECR 849

¹⁹⁷ Byla 239/82 *Allied Corporation and others v Commission* [1984] ECR 1005

¹⁹⁸ Byla C-358/89 *Extramet Industrie SA v Council* [1991] ECR I-2501 tai vienintelė byla, kurioje buvo panaudotas šis testas. Teismo sprendimą pripažinti konkrečią sąsają lėmė tai, kad Extramet buvo didžiausias importuotojas, ir galutinis produkto vartotojas, be to, jo verslas didžiąja dalimi priklausė nuo importo ir antidempingo muitas turėjo labai neigiamą poveikį jam. Be to, Komisija svarstė jo padėtį priimdama ginčijamą reglamentą.

¹⁹⁹ Byla T-161/94 *Sinochem Heilongjiang v Council* [1996] ECR II-695

²⁰⁰ 1962-02-16 Reglamentas Nr. 17 Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1

²⁰¹ Byla 26/76 *Metro v Commission* [1977] ECR 1875

asmenys, kurie turi teisę pateikti Komisijai prašymą pagal Reglamento Nr 17 3(2)(b) str., turėtų teisę inicijuoti teisminį procesą tuo atveju, kuomet prašymas yra visas ar iš dalies nepatenkinamas, siekiant apginti jų teisėtus interesus.

Reglamente taip pat yra nuostata (19(3)) dėl galimybės suinteresuotiems asmenims pateikti savo pastabas tuo atveju, kuomet Komisija sprendžia, kad subjektas nėra pažeidęs konkurencijos normų. Šiuo atveju pareiškėjas gali būti pripažintas konkrečiai susijęs su aktu, tačiau taip pat yra reikalaujama, kad priimtas galutinis sprendimas paveiktų jo konkurencinę padėtį rinkoje²⁰².

Procesinės teisės yra numatytos ir kituose Bendrijos teisės aktuose, o jų svarba dažnai yra akcentuojama ETT sprendimuose. *Air France*²⁰³ atveju atsakingo komisaro neformalus žodinis pranešimas, kad British Airways siekis perimti Dan Air neturi „Bendrijos masto“ lėmė tai, kad Air France nebegalėjo pateikti pranešimo Komisijai pagal Susijungimų Reglamentą²⁰⁴ ir dėl to nebegalėjo pasinaudoti reglamente numatytais procesinėmis teisėmis. PIT laikė, kad dėl tokios susiklosčiusios situacijos pareiškėjui turi būti pripažinta konkreti sąsaja. Išvada apie konkrečios sąsajos buvimą dėl Susijungimų reglamente numatytų procesinių teisių dalyvauti sprendimo priėmimo procedūroje buvo prieita ir dėl darbuotojus reprezentuojančių grupių *Vittel* byloje²⁰⁵, kurioje pareiškėjui – darbuotojus atstovaujančiai organizacijai – buvo pripažinta konkreti sąsaja su Komisijos sprendimu dėl susijungimo teisėtumo dėl to, kad jų procesinės teisės buvo pažeistos sprendimo priėmimo metu.

Taigi, konkurencijos srityje, kurioje Komisija sprendimus priima po tyrimo procedūros, dalyvavimo procedūroje testas yra pagrindinis nustatinėjant asmenų konkretų ryšį su teisės aktais.

Kalbant apie teisės aktų iš valstybės pagalbos srities kvestionavimą, visų pirma reiktų paminėti teismo pasisakymą *Landbouwschap* byloje²⁰⁶, kur teigiama, kad ieškinys dėl valstybės pagalbos, pateiktas pareiškėjo, kuris nei pats, nei jo atstovaujama verslo sritis nėra konkurencinėje padėtyje (bent jau potencialiai) su pagalbos gavėju, yra nepriimtinas. Tačiau taip pat neužtenka būti vien tik pagalbos gavėjo konkurentu, kad galėtum įrodyti savo konkrečią sąsają²⁰⁷, kadangi tokiu atveju pareiškėjas negali būti laikomas uždaros grupės nariu – jis yra tokioje padėtyje, kurioje yra bet kuris kitas valstybės pagalbos gavėjo konkurentas.

²⁰² Weatherill S., Beaumont P. *EU Law*. Penguin Books, 1999, p.269

²⁰³ Byla T-3/93 *Air France v Commission* [1994] ECR II-121

²⁰⁴ 1989-12-21 Tarybos reglamentas (EEB) Nr. 4064/89 1989 m. gruodžio 21 d. dėl koncentracijų tarp įmonių kontrolės, 2004 Specialusis leidimas: 2004-12-30 Nr.1

²⁰⁵ Byla T-12/93 *CCE Vittel v Commission* [1995] ECR II-1247

²⁰⁶ Byla C-295/92 *Landbouwschap v Commission* [1992] ECR I-5003

²⁰⁷ Sujungtos bylos 10/68 ir 18/68 *Eridania Zuccherifici and others v Commission* [1969] ECR 459

Be to, valstybės pagalbos srityje galimybė įrodyti savo konkrečią sąsają su aktu gali priklausyti nuo to, ar valstybės pagalbos teikimo schema yra bendroji, ar individualioji²⁰⁸. Pirmuoju atveju Komisijos sprendimai paprastai yra laikomi bendrojo pobūdžio, dėl to Teismas yra linkęs atmesti tokius ieškinius laikydamas, kad negalima nustatyti uždaros kategorijos asmenų²⁰⁹. Tačiau pareiškėjas gali būti laikomas konkrečiai susijęs su tokio pobūdžio sprendimu, kuomet jis yra pagalbos gavėjas pagal bendrąją schemą, tačiau Komisija yra priėmusi sprendimą įpareigoti valstybes atsiimti suteiktą paramą įmonėms²¹⁰. Kuomet valstybės pagalba yra teikiama pagal individualius projektus, tai pareiškėjų galimybės pateikti ieškinį priklausys ir nuo kitų sąlygų: kuomet Komisija priima sprendimą pradėti tyrimą pagal 88(2) str., suinteresuotais pareiškėjais laikomi asmenys, kurie yra paramos gavėjai; atvirkščiai, kai Komisijos sprendimas yra nepradėti tyrimo pagal minėtą straipsnį, suinteresuotais asmenimis laikomos įmonės, kurios dalyvavo parengiamojoje procedūroje²¹¹.

Kada Komisija priima galutinį sprendimą po atlikto tyrimo pagal 88(2) str. ir prieina išvados, kad pagalba yra nesuderinama su bendrąja rinka, arba priima sąlyginį sprendimą – t.y. sprendimą, kad valstybės pagalba bus laikoma suderinama su bendrąja rinką tuo atveju, jeigu bus įvykdytos tam tikros sąlygos, konkrečiai suinteresuotu pareiškėju bus laikoma valstybės pagalbos gavėja²¹². Atvirkščiai, kuomet Komisija priims teigiamą sprendimą, t.y. prieš išvados, kad valstybės pagalba nepažeidžia bendrosios rinkos, pareiškėjui bus taikomas dalyvavimo procedūroje testas²¹³.

Kalbant apie dalyvavimo procedūroje testą, paminėtina *Cofaz* byla²¹⁴, kurioje ETT rėmėsi tiek *Plauman*, tiek *Timex* bylose suformuotomis nuostatomis ir priėjo išvados, kad kai pareiškėjas inicijavo tyrimo pagal EB Sutarties 88(2) str. pradėjimą ir dalyvavo tyrimo procedūroje, jis bus laikomas konkrečiai susijusiu su Komisijos sprendimu su sąlyga, kad jo pozicija rinkoje dėl suteiktos pagalbos yra žymiai paveikta (*significantly affected*).

Ypatingai neigiamų padarinių testas, taikomas antidempingo srityje, taip pat galimas ir nustatant konkrečią sąsają su konkurencijos srities teisės aktais. *ASPEC* byloje²¹⁵ buvo keli išskirtiniai aspektai: atitinkamoje (sorbitolio gamybos) rinkoje buvo iš viso penki gamintojai, rinka buvo perpildyta, o pagal valstybės pagalbos schemą, naujas rinkos dalyvis galėtų gaminti didžiąją dalį viso rinkoje naudojamo produkto kiekio. Teismas laikė, kad dėl tokių aplinkybių ASPEC

²⁰⁸ Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union*. Sweet & Maxwell, London, 2006, p. 270

²⁰⁹ Sujungtos bylos 67/85, 68/85 ir 70/85 Van der Kooy and others Commission [1988] ECR 219, byla T-398/94 Kahn Scheepvaart v Commission [1996] ECR II-477, byla T-69/96 Hamburger Hafen- und Lagerhaus and others v Commission [2001] ECR II-1037,

²¹⁰ Byla C-15/98 Italy and Sardegna Lines v Commission [2000] ECR I-8855, C-225/91 Matra v Commission [1993] ECR I-3203

²¹¹ Byla C-198/91 Cook v Commission [1993] ECR I-2487

²¹² Byla 730/79 Philip Morris v Commission [1980] ECR 2671

²¹³ Byla T-36/99 Lenzing v Commission [2004] ECR II-3597

²¹⁴ Byla 169/84 Cofaz v Commission [1986] ECR 391

²¹⁵ Byla T-435/93 ASPEC and Others v Commission [1995] ECR II-1281

asociacijos reprezentuojami ūkio subjektai yra konkrečiai susiję su Komisijos sprendimu, nepaisant to, kad jie nedalyvavo sprendimo priėmimo procedūroje.

Taigi, valstybės pagalbos srityje konkurencinėje padėtyje esantis asmuo, norėdamas pateikti ieškinį dėl Komisijos sprendimo panaikinimo, turi atitikti sąlygas, kurios yra griežtesnės negu antidempingo ar konkurencijos srityse. Visų pirma, pareiškėjas turi įrodyti neigiamą suteiktos valstybės pagalbos poveikį jo padėčiai rinkoje. Antra, jis turi būti dalyvavęs tyrimo procedūroje. Trečia, jis turi būti konkurencinėje padėtyje su pagalbos gavėju. Jeigu vis dėlto pareiškėjas nedalyvavo tyrimo procedūroje, jis turės įrodyti, kad teikiama pagalba turės ypatingai neigiamų padarinių jam.

Apibendrinant Teismų praktiką dėl konkrečios asmenų sąsajos su Bendrijos teisės aktais, darytina išvada, kad dėl griežto Teismo vertinimo konkrečią sąsają su teisės aktais, nepriklausančiais nei valstybės pagalbos, nei konkurencijos, nei antidempingo sritims yra ypatingai sudėtinga įrodyti. Iš to seka, kad asmenys ne visada gali pasinaudoti teise ginčyti Bendrijos teisės aktus, kurie iš tiesų sukelia neigiamas pasekmes jiems. Tačiau, Teismo nuomone, asmenys, neturintys *locus standi* pagal 230(4) str. gali pasinaudoti kitomis Sutarties galimybėmis patikrinti Bendrijos teisės aktų teisėtumą, kadangi tokią teisę jiems suteikia Sutarties 234 ir 241 straipsniai.

5. EUROPOS BENDRIJOS STEIGIMO SUTARTIES 241 IR 234 STRAIPSNIAI, KAIP TEISĖTUMO PRIEŽIŪROS PROCEDŪRŲ DALIS

Minėta, kad privatus asmuo gali ginčyti EB teisės aktų teisėtumą ne tik pateikdamas tiesioginį ieškinį dėl panaikinimo Pirmosios instancijos teismui remiantis 230(4) str., bet ir prašyti ištirti teisės aktų teisėtumą pagal 241 bei 234 str. Šių straipsnių visuma, kaip pabrėžė ir ETT, *sudaro išsamią teisinės gynybos priemonių ir procedūrų sistemą, kuri yra sukurta tam, kad Teisingumo Teismas galėtų vykdyti institucijų priimtų teisės aktų teisėtumo kontrolę*²¹⁶. Šioje mokslinio tiriamojo darbo dalyje bus trumpai aptariami 241 bei 234 straipsnių taikymo aspektai, kiek tai susiję su privataus asmens dalyvavimu teisėtumo procedūrose ETT.

5.1 PRAŠYMAS IŠTIRTI TEISĖS AKTO TEISĖTUMĄ PAGAL 241 STRAIPSNĮ

Ieškinys pagal 241 str. yra šalutinė, netiesioginė gynybos priemonė, kurios paskirtis yra užkirsti kelią neteisėto Bendrijos teisės akto taikymui ir dėl to galinčiai atsirasti žalai asmenims, kurie neturi – ar nebeturi – galimybės tiesiogiai jo ginčyti²¹⁷.

Ieškinys pagal 241 str. nėra savarankiška priemonė – ja galima remtis tik tuomet, kai yra pripažįstamas priimtinu pagrindinis ieškinys byloje: *bet kokių atveju, jei ieškovės neturi teisės reikšti ieškinio dėl ginčijamo reglamento, tai juo labiau jos nes neturi teisės reikalauti pripažinti, kad yra neteisėtas bazinis reglamentas, kuris joms yra taikomas objektyviai*²¹⁸.

Simmenthal byloje²¹⁹ ETT teigė, kad pagal 184 str. (dabar 241 str.), yra suteikiama galimybė ginčyti norminius teisės aktus, kurių teisėtumo asmuo neturi galimybės kvestionuoti pagal 173 str. (dabar 230 str.), tačiau kurių pagrindu yra priimtas individualus teisės aktas, esantis tiesiogiai ir konkrečiai su ieškovu susijęs. Šioje byloje taip pat buvo nagrinėjama galimybė remiantis 241 str. kvestionuoti teisės aktą, kuris nėra reglamento formos, tačiau sukelia analogiškus padarinius ir dėl kurio asmuo negali pateikti ieškinio pagal 230(4) str. Šiuo klausimu Teismas akcentavo, kad plati 241 str. interpretacija kyla iš poreikio suteikti privatiems asmenims teisę pasinaudoti priemonėmis peržiūrėti teisės akto, dėl kurio jie negali pateikti tiesioginio ieškinio dėl panaikinimo, teisėtumą. Plėtojant šią ETT nuostatą, praktikoje buvo suteikta galimybė ginčyti ne tik reglamentus, bet ir bet kuriuos kitus Bendrijos teisės aktus, dėl kurių negalima pateikti ieškinio pagal 230 str.: sprendimus,

²¹⁶ Byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

²¹⁷ Sujungtos bylos 31/62 ir 33/62 *Worhmann and Others v Commission* [1962] ECR 965

²¹⁸ Byla T-386/04 *Eridania Sadam and others v Commission* [2005] ECR II-2531

²¹⁹ Byla 92/78 *Simmenthal v Commission* [1979] ECR 777

skirtus trečiajam asmeniui²²⁰, Komisijos gaires²²¹, netgi laišką, kuriuo institucija duoda interpretavimo nurodymus kitai institucijai²²².

Sprendžiant dėl ieškinio pagal 241 str. priimtino svarbiausias aspektas yra negalėjimas pareikšti tiesioginio ieškinio dėl panaikinimo. Paprastai Teismas reikalauja akivaizdaus *locus standi* neturėjimo, tačiau pasitaiko, kad Teismas vertina realią galimybę ginčyti teisės aktą tiesiogiai, šiuo atveju yra vertinami 2 dalykai: (1) ar asmuo *be jokios abejonės* turėjo *locus standi* ginčyti aktą tiesiogiai, t.y. ar atsižvelgiant į nepastovią Teismo praktiką šalies ieškinys būtų buvęs be abejonės priimtinas; (2) ar asmuo neturėdamas informacijos apie priimtą teisės aktą turėjo realią galimybę pateikti ieškinį pagal 230 str. per jame numatytą terminą²²³.

Pasekmės kylančios pripažinus šalies ieškinį pagal 241 str. pagrįstu – ginčijamas teisės aktas yra netaikomas *inter partes* – tik toje byloje, to proceso šalims. Tačiau kuomet Bendrijos teisės aktą įgyvendinanti priemonė yra adresuota keliems asmenims, prieš paskelbiant teisės aktą neteisėtu ir prieš jį panaikinant, būtina atsižvelgti į trečiųjų asmenų teisėtus interesus²²⁴.

5.2 PRAŠYMAS IŠTIRTI TEISĖS AKTO GALIOJIMĄ PAGAL 234 STRAIPSNĮ

Prašymu priimti prejudicinį sprendimą pagal 234 str. nacionaliniai Teismai gali siekti kelių tikslų, numatytų EB Sutartyje: (1) prašyti išaiškinti Sutartį; (2) prašyti išaiškinti Bendrijos institucijų ir ECB priimtus teisės aktus bei spręsti dėl jų galiojimo; (3) prašyti išaiškinti Tarybos aktu įkurtų įstaigų statusus. Nagrinėjant privačių asmenų galimybes dalyvauti EB teisės aktų teisėtumo priežiūros procedūrose yra aktualus tik vienas tikslas – prašymas spręsti dėl Bendrijos institucijų²²⁵ bei ECB priimtų teisės aktų galiojimo.

Pasisakyti dėl Bendrijos teisės akto galiojimo (*validity*) gali išimtinai tik Europos Bendrijos Teisingumo Teismas²²⁶, dėl to iškilus abejonei dėl Bendrijos teisės akto galiojimo, nacionaliniai teismai gali (galutinės instancijos teismai – privalo) kreiptis į ETT su prašymu priimti prejudicinį sprendimą. Kaip matyti iš 234 str. nuostatos, ETT gali pasisakyti dėl daugumos teisės aktų galiojimo, išskyrus Sutartį bei ETT priimtus sprendimus.

Faktas, kad ETT jau yra pateikęs prejudicinį sprendimą dėl teisės akto išaiškinimo, neriboja nacionalinio teismo teisės prašyti priimti sprendimą dėl jo galiojimo. Nes, kaip matyti iš *Hervein*

²²⁰ Byla 294/81 Control Data v Commission [1983] ECR 911

²²¹ Byla C-189/02 P Dansk Rørindustri and others v Commission [2005] ECR.I-5425

²²² Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union*. Sweet & Maxwell, London, 2006, p.347

²²³ Hartley T. C. *The foundations of European Community law: an introduction to the Constitutional and Administrative law of the European Community. Fifth edition*. Oxford University Press, 2003 p. 393

²²⁴ Byla C-242/90 P Commission v Albani and others [1993] ECR I-3839

²²⁵ Bendrijos institucijomis laikytinos institucijos, numatytos EBSS 7 straipsnyje: Europos Parlamentas, Taryba, Komisija, Teisingumo teismas ir Audito rūmai.

²²⁶ Byla 314/85 Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost [1987] ECR 4199

and Others bylos²²⁷, ETT pateiktas teisės akto išaiškinimas nereiškia pripažinimo, kad tas teisės aktas yra galiojantis.

Prašydamas priimti prejudicinį sprendimą nacionalinis teismas, kaip ir ETT, nėra varžomas (1) nei teisės akto tiesioginio veikimo – *British American Tobacco* byloje²²⁸ buvo nagrinėjamas direktyvos galiojimas nepaisant to, kad dar nebuvo suėjęs jos įgyvendinimo terminas, (2) nei privalomumo – *Grimaldi* byloje²²⁹ ETT gretindamas 230 ir 234 str. formuluotes pabrėžė, kad pastarasis apima *visus Bendrijos institucijų teisės aktus be išimties*.

Kalbant apie sprendimus, situacija yra panaši kaip ir norint pasinaudoti 241 str. – galimybė priklausau nuo to ar asmuo galėjo individualų teisės aktą ginčyti tiesiogiai pagal 230 str.²³⁰ Kaip ir priimtino pagal 241 str. atveju, argumentas yra termino, numatyto 230 str., kuris yra priemonė užtikrinti teisėtų lūkesčių principo įgyvendinimą, laikymasis. Tačiau prašymo dėl prejudicinio nutarimo priėmimo, kuomet siekiama nugincyti sprendimo, kurio viena iš šalių yra proceso šalis, galiojimą, skirtumas nuo 241 str. įgyvendinimo – prašymą pateikti preliminarų nutarimą dėl teisės akto galiojimo gali pateikti ne tik antroji proceso šalis (prašymas adresuojamas nacionaliniam teismui), bet ir nacionalinis teismas savo iniciatyva²³¹.

Kaip ir 241 str. atveju, šalis, nesanti sprendimo adresatas taip pat gali prašyti nacionalinio teismo kreiptis dėl teisės akto galiojimo. Byloje *Rau and others*²³² ETT priėmė nacionalinio teismo prašymą ištirti sprendimo galiojimą net nepaisant to, kad viena iš proceso šalių tokį ieškinį yra pateikusi ir tiesiogiai pagal 230(4) str., išreikšdamas nuomonę, kad *galimybė pateikti tiesioginį ieškinį pagal 230(4) str. prieš Bendrijos institucijos priimtą sprendimą neatima galimybės pateikti ieškinio nacionaliniame teisme dėl įgyvendinančios priemonės, taip pat teigiant, kad Bendrijos teisės aktas, esantis nacionalinės priemonės pagrindu, yra negaliojantis*.

Problema dėl 234 straipsnio, kaip priemonės ginčyti EB teisės aktų teisėtumą, yra ta, kad galutinį sprendimą dėl kreipimosi į ETT vis dėlto priima nacionalinis teismas. Pareiga įtikinti nacionalinio teismo teisėją, kad Bendrijos teisės aktas yra galimai neteisėtas, priskiriama proceso šaliai, nepaisant to, kad nacionalinis teismas gali savo iniciatyva pasinaudoti 234 str. Problemiška yra *acte clair* doktrina (doktrina, pagal kurią nacionalinis teismas gali pats įvertinti Bendrijos teisės taikymo akivaizdumą ir priimti sprendimą dėl šios teisės aiškinimo, nesikreipdamas į ETT²³³),

²²⁷ Byla C-393/99 Hervein and others [2002] ECR I-2829

²²⁸ Byla C-491/01 British American Tobacco (Investments) and Imperial Tobacco [2002] ECR I-11453

²²⁹ Byla 322/88 Grimaldi v Fonds des maladies professionnelles [1989] ECR 4407

²³⁰ Byla C-188/92 TWD v Bundesrepublik Deutschland [1994] ECR I-833, Byla C-178/95 Wiljo v Belgische Staat [1997] ECR I-585

²³¹ Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union*. Sweet & Maxwell, London, 2006 p-360

²³² Byla 133/85 Rau v BALM [1987] ECR 2289

²³³ *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo teisme: Preliminarus nutarimas*. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005, p.164

kurios pagrindu nacionalinis teismas gali atsisakyti kreiptis dėl preliminarus nutarimo²³⁴. Nacionaliniai teismai taip pat gali argumentuoti *ir acte éclairé* (išaiškinto teisės akto) doktrina - buvusiu ETT pasisakymu dėl ginčijamo Bendrijos teisės akto, nepaisant to, kad, kaip minėta, buvęs ETT pasisakymas aiškinant teisės aktą nereiškia pasisakymo dėl to teisės akto teisėtumo. Nors toks nacionalinio teismo neveikimas (t.y. nesikreipimas dėl preliminarus nutarimo) gali būti priežastis pradėti tyrimą pagal Sutarties 226 str. dėl galimo Sutarties pažeidimo, praktikoje toks galimas tyrimas nesukeltų jokių realių padarinių teismo sprendimui – vykdomoji valdžia negali nei pati panaikinti teismo sprendimų, nei duoti nurodymus jų pakeisti²³⁵.

Paprastai Teismas, nagrinėdamas teisės akto galiojimą, sprendžia tik pagal tą pagrindą, kuris buvo suformuluotas paklausime: *išnagrinėjus pateiktą klausimą nepaaiškėjo jokio pagrindo, dėl kurio teisės aktas galėtų būti laikomas negaliojančiu*²³⁶. Tačiau dar ankstyvoje savo praktikoje ETT pripažino pareigą savo iniciatyva tikrinti kai kuriuos pagrindus, dėl kurių teisės aktas pripažintinas negaliojančiu, ypačingai kiek tai yra susiję su procedūriniais teisės akto priėmimo pažeidimais, įskaitant ir viešumo principą teisės aktų leidyboje²³⁷.

Taip pat pažymėtina, kad dar 1965 m. ETT konstatavo²³⁸, kad siekiant efektyvesnio teismų bendradarbiavimo, ETT gali nuspręsti tikrinti teisės akto teisėtumo klausimą, net jeigu nacionalinio teismo pateiktoje formuluotėje yra prašymas tik dėl teisės akto interpretavimo.

Pasekmės, kylančios dėl teisės akto pripažinimo negaliojančiu, iš pirmo žvilgsnio atrodo esančios *inter partes* – privalomos tik teismui, pateikusiam prašymą priimti nutarimą ir to proceso šalims. Tačiau Teismas yra išreiškęs nuomonę, kad negaliojimo pripažinimas yra pakankama priežastis kitiems teismams netaikyti atitinkamos teisės normos²³⁹. Praktiškai toks išaiškinimas atitinka sprendimo poveikiui *erga omnes*²⁴⁰.

Taigi, EB Sutarties 241 ir 234 straipsniuose numatytos priemonės iš tiesų papildo 230(4) straipsnyje numatytą galimybę fiziniams ir juridiniams asmenims siekti Bendrijos teisės akto panaikinimo ar bent jau netaikymo konkrečioje situacijoje. Prašymu pagal 241 str. asmuo gali pasiekti, kad Bendrijos teisės aktas būtų pripažintas neteisėtu. Iš to kylanti pasekmė – teisės aktą

²³⁴ Groussot X. *The EC System of Legal Remedies and Effective Judicial Protection: Does the System Really Need Reform?* Legal Issues of Economic Integration 30(3): 221-248, 2003, p.232

²³⁵ *Procesas Europos Bendrijų Teisingumo teisme: Preliminarus nutarimas*. Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005, p.170

²³⁶ Byla 5/67 *Beus GmbH v Hauptzollamt München* [1968] ECR 125, Byla 323/88 *Sermes v Directeur des services des douanes de Strasbourg* [1990] ECR I-3027

²³⁷ Sujungtos bylos 73/63 ir 74/63 *Internationale Crediet- en Handelsvereniging Rotterdam and others v Minister van Landbouw en Visserij* [1964] ECR 3, byla C-291/89 *Interhotel v Commission* [1991] ECR I-2257

²³⁸ Byla 16/65 *Schwarze v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel* [1965] ECR 1081

²³⁹ Byla 66/80 *International Chemical Corporation v Amministrazione delle finanze dello Stato* [1981] ECR 1191

²⁴⁰ Enchelmaier S. *No-One Slips Through the Net? Latest Developments, And Non-Developments, in the European Court of Justice's Jurisprudence on Art. 230(4) EC* Working paper 3 <http://www.competition-law.ox.ac.uk/iecl/pdfs/working3enchelmaier.pdf> (prisijungimo laikas 2008-09-30)

įgyvendinanti priemonė (individualus sprendimas) taip pat yra pripažįstama neteisėta, dėl to panaikinama. Toks scenarijus galimas tuomet, kai individualus teisės aktas taip pat kyla iš Bendrijos institucijų. Kuomet galimai neteisėtą teisės aktą įgyvendinanti priemonė yra kilusi iš nacionalinių institucijų, asmuo turi teisę nacionaliniame teisme, ginčydamas nacionalinės priemonės teisėtumą kelti klausimą dėl galimai neteisėto jos pagrindo – Bendrijos teisės akto ir siūlyti bylą nagrinėjančiam teisėjui pasinaudoti Sutarties 234 straipsnyje numatyta galimybe kreiptis į ETT dėl Bendrijos teisės akto teisėtumo nustatymo.

Tačiau tokia EB Sutartyje numatyta teisinių instrumentų visuma neapima visų galimų situacijų:

(1) kuomet Bendrijos teisės aktas yra norminis, tiesiogiai veikiantis ir nereikalaujantis įgyvendinančių sprendimų arba asmenį neigiamai paveikia trečiajam asmeniui adresuotas sprendimas, kurio pasėkoje taip pat nėra priimama jokia įgyvendinanti priemonė – asmuo tegali tikėtis, kad jo tiesioginis ieškinys, atsižvelgiant į ne visada nuspėjamą ETT praktiką dėl *locus standi* pripažinimo, pagal 230 str. bus priimtas;

(2) kuomet keliamas klausimas dėl Bendrijos teisės akto neteisėtumo ginčijant nacionalinę priemonę, tačiau nacionalinio teismo teisėjas nemano, kad yra pagrindas abejoti Bendrijos teisės akto teisėtumu ir atsisako kreiptis į ETT pagal 234 str.

Apibendrinant kas nustatyta, mokslinio tiriamojo darbo pirmosios hipotezės prielaida, kad asmenys ne visada gali pasinaudoti teisminės gynybos priemonėmis prieš teisės aktus, neigiamai veikiančius jų teisinę poziciją yra patvirtinta, kadangi ši, *Sutartimi nustatyta teisinės gynybos priemonių ir procedūrų sistema, skirta užtikrinti institucijų teisės aktų teisėtumo priežiūrą, ją patikint Bendrijos teismams*²⁴¹ – įrodyta – nėra išsami.

Mokslinio tiriamojo darbo pirmoji hipotezė yra sudaryta iš dviejų prielaidų: *asmuo ne visais atvejais turi galimybę kreiptis dėl EB teisės akto, tiesiogiai įtakojančio jo teisinę padėtį panaikinimo* (šis teiginys įrodytas), dėl to *dabartinis asmens teisės pateikti ieškinį dėl EB teisės akto panaikinimo reglamentavimas EB Sutartyje ir šios teisės aiškinimas ETT praktikoje neatitinka efektyvios teisminės gynybos principo užtikrinimo*. Antroji prielaida bus vertinama tolimesnėje dalyje.

²⁴¹ Byla C-50/00 P Unión de Pequeños Agricultores v Council [2002] ECR I-6677

6. TEISĖ Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ

Kaip jau minėta²⁴², *Sogelma* byloje²⁴³, PIT pripažino asmens teisę ginčyti institucijos, neištrauktos į 230(1) str. sprendimą, argumentuodamas tuo, kad priešingai būtų sukurtas teisinis vakuumas. Apsisaugoti nuo teisinio vakuumo gali padėti tinkamas teisėtumo ir efektyvios teisminės gynybos principų įgyvendinimas.

Privatūs asmenys gali dalyvauti Bendrijos teisės aktų teisėtumo priežiūros procedūrose pasinaudodami EB Sutarties 230(4), 234 ir 241 straipsniuose nustatyta sistema. Kaip pabrėžė F. G. Jacobs, *visuotinai pripažįstama, kad egzistuoja glaudus ryšys tarp teisėtumo Europos Sąjungoje ir efektyvios prigimtinių teisių teisminės gynybos*²⁴⁴. Dėl to šioje mokslinio tiriamojo darbo dalyje bus nagrinėjama efektyvios teisminės gynybos principas: kokia yra jo prasmė Bendrijos teisės sistemoje ir ar dabartinė situacija, kuomet asmuo ne visais atvejais turi galimybę kreiptis dėl EB teisės akto, tiesiogiai įtakojančio jo teisinę padėtį panaikinimo, atitinka šį principą.

6.1 TEISĖS Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ REIKŠMĖ BENDRIJOJE

*Kuomet Bendrijos teisė suteikia asmeniui – Bendrijos piliečiui, ar rinkos subjektui – teises, ji taip pat turi užtikrinti, kad šios teisės būtų efektyviai ginamos (ubi ius – ibi remedium)*²⁴⁵. *Pripažįstamos prigimtinių teisių rizikuoja likti tik tuščia deklaracija, jeigu nėra sukuriamas efektyvios teisminės gynybos sistema apginti šias teises.*²⁴⁶ Taigi, darytina išvada, kad pagal efektyvios teisminės gynybos principą asmeniui yra garantuojama galimybė nepriklausomoje institucijoje, kuriai yra deleguota teisės laikymosi ir taikymo priežiūros funkcija, apginti savo teises taip užtikrinant jų veikimą ir naudą asmeniui.

Teisė į veiksmingą teisminę gynybą yra numatyta ir Europos Sąjungos Pagrindinių teisių chartijos²⁴⁷ 47 straipsnyje: *Kiekvienas asmuo, kurio teisės ir laisvės, garantuojamos Sąjungos teisės, yra pažeistos, turi teisę į veiksmingą jų gynybą teisme šiame straipsnyje nustatytais sąlygomis <...>.*

²⁴² Žr 3.1 poskyrį

²⁴³ Byla T-411/06 *Sogelma v AER* – dar nepublikuota

²⁴⁴ Jacobs F. G. Note for the working group on the Charter/ECHR. *Necessary changes to the system of judicial remedies*. <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3222.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁴⁵ Reich N., Goddard Ch., Vasiljeva K. *Understanding European Union Law. Objectives, Principles and Methods of Community Law*. Intersentia, Antwerp – Oxford – New York, 2003, p.277.

²⁴⁶ F. G. Jacobs. Note for the working group on the Charter/ECHR. *Necessary changes to the system of judicial remedies*. Working group II „Incorporation of the Charter/ECHR“, 27 September 2002 <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3222.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁴⁷ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija //

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2007/c_303/c_30320071214lt00010016.pdf (prisijungimo laikas 2008-08-27)

Efektyvios teisminės gynybos principą pats ETT yra pripažinęs kaip ypatingai svarbų siekiant užtikrinti teisės viršenybę bei teisėtumo principo įgyvendinimą. Byloje *Les Verts*²⁴⁸ Teismas savo iniciatyva, remdamasis efektyvios teisminės gynybos principu, išplėtė 230 str. (tuo metu 173 str.) apimtį tarp institucijų, dėl kurių priimtų teisės aktų galima paduoti ieškinį pagal šį straipsnį, įtraukdamas ir Europos Parlamentą. Teismas sprendė, kad neįtraukus Europos Parlamento priimtų teisės aktų į galimai ginčytinų teisės aktų sąrašą, būtų pažeista tiek pačios sutarties dvasia, tiek ir jos sistema. Ši Teismo nuostata buvo įtraukta į EB Sutartį 1991 m. Maastrichte patvirtinus sutarties pakeitimus²⁴⁹.

*Johnson*²⁵⁰ buvo viena iš pirmųjų bylų susijusių su asmenų teise į veiksmingą teisminę gynybą. Čia Teismas aiškino Direktyvos 76/207/EEB²⁵¹ 6 straipsnį, numatantį pareigą valstybėms narėms užtikrinti asmenims, manantiems, kad jų teisės pagal šią direktyvą buvo pažeistos, galimybę pateikti reikalavimus teismine tvarka. Teismas teigė, kad valstybės narės institucijos, savo sprendimais negali atimti iš asmenų teisės pasinaudoti teismine gynyba, nes tokios nuostatos prieštarauja efektyvios teisminės gynybos principui, įtvirtintam Direktyvos 6 str. Kaip pažymi A. Arnall, ši Teismo nuostata dėl būtinumo užtikrinti teisę į efektyvią teisminę gynybą neapsiriboja tik 76/207/EEB direktyvos 6 str. aiškinimu²⁵². ETT vėliau remdamasis *Johnson* byla teigė: <...> *teisminės priemonės užtikrinimas <...> yra būtina sąlyga asmeniui efektyviai apsaugoti savo teises. Toks reikalavimas yra bendrasis Bendrijos teisės principas, kuris kyla iš valstybių narių konstitucinių tradicijų ir yra įtrauktas į Europos Žmogaus teisių konvencijos 6 ir 13 straipsnius*²⁵³. Taigi, teisė į efektyvią teisminę gynybą buvo pripažinta bendroju Europos Bendrijos teisės principu, nepriklausomai nuo jokios įgyvendinančios nuostatos, t.y. ši teisė yra susijusi su Bendrijos teisės aktais asmenims suteikiamomis teisėmis ir ja galima pasinaudoti nepriklausomai nuo specialaus įgyvendinimo²⁵⁴. Pareiga valstybėms narėms užtikrinti asmenų teisę į veiksmingą teisminę gynybą buvo pabrėžta ir *Verholen* byloje²⁵⁵. Čia Teismas nurodė, Bendrijos teisė reikalauja, kad valstybės narės, nustatydamos asmenų kreipimosi į teismą tvarką, neatimtų iš asmenų teisės į efektyvią teisminę gynybą.

Taigi, pagal efektyvios teisminės gynybos principą asmeniui turi būti garantuojama galimybė apginti galimai pažeistas savo teises. Kadangi teisės, nesant galimybės jų apginti yra tik tuščia

²⁴⁸ Byla 294/83 *Les Verts v European Parliament* [1986] ECR 1339

²⁴⁹ Usher J. A. *Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai*. Naujoji Rosma, Vilnius, 2001, p. 105.

²⁵⁰ 222/84 *Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary* [1986] ECR 1651

²⁵¹ 1976 m. vasario 9 d. Direktyva 76/207/EEB Dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu, 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1 (nebegaliojanti nuo 2006-08-14)

²⁵² Arnall A. *The European Union and its Court of Justice*. Oxford University Press, 1999, p.159

²⁵³ Byla 222/86 *Unectef v Heylens* [1987] ECR 4097, byla C-97/91 *Oleificio Borelli v Commissione* [1992] ECR I-6313

²⁵⁴ Žr. 252 išnašą

²⁵⁵ Byla C-87/90 *Verholen and others v Sociale Verzekeringsbank Amsterdam* [1991] ECR I-3757

deklaracija²⁵⁶, efektyvios teisminės gynybos principas laikytinas kertiniu teisės sistemoje, paremtoje teisės viršenybe. Bendrijos Teisingumo Teismas, įvertindamas efektyvios teisminės gynybos principo svarbą dar 1987 m. pripažino jį bendruoju Bendrijos teisės principu.

6.2 SUTARTIES 230(4) STRAIPSNIS IR TEISĖ Į EFEKTYVIĄ TEISMINĘ GYNYBĄ

Leidžiant teisės aktus, Bendrijos institucijos gali pažeisti EB Sutartį ar su jos taikymu susijusią teisės normą, proporcingumo, teisėtų lūkesčių, teisinio tikrumo, lygiateisiškumo ar prigimtinių žmogaus teisių principus, be to turi galimybę veikti ne savo kompetencijos ribose, pažeisti esminį procedūrinį reikalavimą, ar piktnaudžiauti įgaliojimais. Dėl to yra tikimybė, kad Bendrijos institucijų išleisti teisės aktai pažeis asmenų, kurių teisei pozicijai jie turės poveikį, teises. Iš to seka, kad efektyvios teisminės gynybos principas apima asmenų teisę kreiptis į Bendrijos Teisingumo teismą su ieškiniu dėl teisės aktų, galimai pažeidžiančių jų teises, panaikinimo.

Kaip konstatavo V. Vadapalas²⁵⁷, *teisės į teisių gynybą teisme principas reikalauja, kad ieškovai galėtų kreiptis į teismą, galintį juos apginti prieš neteisėto akto pasekmes.*

Kaip jau nustatyta ankstesniuose mokslinio tiriamojo darbo skyriuose, asmenų teisė pateikti ieškinius dėl Bendrijos teisės aktų panaikinimo yra ribojama ir priklauso nuo jų galimybės įrodyti savo tiesioginę ir konkrečią sąsają su teisės aktu. T.y. asmenų ieškiniai yra priimami tik tuo atveju, jeigu teisės aktas *paveikia juos dėl tam tikrų išskirtinių jiems būdingų savybių, ar dėl aplinkybių, kuriomis jų padėtis skiriasi nuo kitų asmenų ir dėl šių veiksnių išskiria juos asmeniškai*²⁵⁸, be to, tas teisės aktas turi būti taikomas jiems tiesiogiai, be kitų asmenų valios įsiterpimo. Tokio ribojimo paskirtį yra įvardijusi G.A. Trstenjak²⁵⁹: *teise pateikti ieškinį, kaip priimtimumo sąlyga teismo procese, siekiama apsaugoti nuo actio popularis ir taip užtikrinti, kad būtų priimami tik ieškiniai asmenų, kuriuos Bendrijų institucijų teisės aktai tikrai ir tiesiogiai liečia.* Žinoma, galima sutikti, kad poreikis riboti privačių asmenų ieškinius tikrai yra, tačiau jis neturėtų peržengti savo ribų ir pažeisti principo, visuotinai pripažinto ne tik valstybėse narėse, bet ir ES Pagrindinių teisių chartijoje²⁶⁰ bei EŽTK²⁶¹ – efektyvios teisminės gynybos užtikrinimo.

Kaip jau minėta, jeigu Bendrijos teisės aktas nereikalauja įgyvendinamųjų priemonių, vienintelis kelias patikrinti tokios teisės akto teisėtumą yra ieškinytis pagal 230(4) str. Logiška, kad

²⁵⁶ Žr. 252 išnašą

²⁵⁷ Europos teisės departamento konferencija „Europos Sąjunga: teisinės reformos keliu“, 2008-06-05

²⁵⁸ Byla 25/62 Plaumann & Co v Commission [1963] ECR 253

²⁵⁹ Opinion of Advocate General TRSTENJAK byloje C-331/05 P Internationaler Hilfsfonds v Commission [2007] ECR I-5475

²⁶⁰ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2007/c_303/c_30320071214lt00010016.pdf (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁶¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987

asmenys dažnai prašo Teismo atsižvelgti į tokią situaciją, kuomet šis straipsnis yra vienintelė gynybos priemonė, ir pripažinti, kad, siekiant nepažeisti efektyvios teisminės gynybos principo, ieškinys turėtų būti laikytinas priimtinu²⁶². Tačiau, ETT tiesiog nurodo, kad *toks argumentas nėra pats savaime pakankamas pagrįsti ieškinio priimtinumą*²⁶³. Primintinas ir Europos konvento prezidiumo išaiškinimas, kad *teisės į veiksmingą gynybą teismą principo įtraukimas į Chartiją neketina pakeisti Sutartyse nustatytos teisminės priežiūros sistemos ir ypač taisyklių dėl tiesioginių ieškinių priimtumo Europos Sąjungos Teisingumo Teisme*²⁶⁴. Autorės nuomone, toks išaiškinimas paneigia pačią teisę į veiksmingą teisminę gynybą Bendrijoje, o efektyvios teisminės gynybos principas, paties ETT pripažintas bendruoju Bendrijos teisės principu, turėtų būti tinkama priežastis išimčiai dėl 230(4) straipsnyje numatytų priimtumo nuostatų netaikymo.

Taigi, apibendrinant tai, kad išdėstyta, iš vienos pusės teismo taikomi griežti standartai pripažįstant asmenims *locus standi*, ir iš kitos pusės situacijos, kuomet asmenys negali pasinaudoti kitais dalyvavimo teisėtumo užtikrinimo sistemoje instrumentais, t.y. EB Sutarties 234 ir 241 straipsniais, autorės nuomone, sukuria nepriimtina situaciją teisės viršenybės užtikrinimo prasme ir pažeidžia efektyvios teisminės gynybos principą.

6.3 GALIMYBĖS GERIAU UŽTIKRINTI EFEKTYVIOUS TEISMINĖS GYNYBOS PRINCIPŲ ĮGYVENDINIMĄ ĮSIGALIOJUS LISABONOS SUTARČIAI

2002 m. rudenį vykusiame Europos konvencijos sekretoriato antrosios darbo grupės dėl Europos pagrindinių teisių Chartijos inkorporavimo ir prisijungimo prie EŽTK posėdyje²⁶⁵, kartu svarstant ir naujosios Sutarties dėl Konstitucijos Europai projektą, buvo pateikti siūlymai daugiau dėmesio skirti efektyvios teisminės gynybos principo užtikrinimui.

Generalinis Advokatas F. G. Jacobs savo pranešime²⁶⁶ daug dėmesio skyrė pastebėjimams, kad dabartinis reglamentavimas neatitinka EŽTK numatytų teisių užtikrinimo, ypatingai kalbant apie teisę kreiptis į teismą ir efektyvią teisminę gynybą. *Egzistuojant neatitikimui tarp numatytų teisių ir galimybių jas apginti Europos Sąjunga gali būti apkaltinta veidmainiavimu ir dvigubų standartų taikymu*. F. G. Jacobs taip pat atkreipė dėmesį į paradoksą: kuo daugiau subjektų yra neigiamai veikiami teisės akto, tuo sunkiau yra jį nugincyti. Pateikdamas pasiūlymus Generalinis

²⁶² Pavyzdžiui, sujungtos bylos T-172/98, T-175/98, T-176/98 ir T-177/98 Salamander and others v Parliament and Council [2000] ECR II-2487, byla T-177/01 Jégo-Quéré v Commission [2002] ECR II-2365, byla T-193/04 Tillack v Commission [2006] ECR II-3995, byla C-260/05 P Sniace v Commission [2007] ECR I-10005

²⁶³ Byla T-193/04 Tillack v Commission [2006] ECR II-3995, byla T-447/05 SPM v Commission [2007] ECR II-1

²⁶⁴ Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai, OL 2007-12-14, C 303/30

²⁶⁵ Posėdžio dokumentus galima rasti <http://european-convention.eu.int/dynadoc.asp?lang=EN&Content=WGII> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁶⁶ F. G. Jacobs. Note for the working group on the Charter/ECHR. *Necessary changes to the system of judicial remedies*. Working group II „Incorporation of the Charter/ECHR“, 27 September 2002 <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3222.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

advokatas pakartoją modelį, pateiktą nuomonėje *UPA* byloje²⁶⁷, t.y. jo siūlymu asmuo turėtų būti laikomas konkrečiai susijusiu su teisės aktu tuo atveju, kuomet teisės aktas (tiek bendrasis, tiek individualusis) tiesiogiai ar potencialiai ypatingai neigiamai paveikia (*substantial adverse effect*) pareiškėjo interesus. Be to, pridėjo, kad naujoji 230 straipsnio redakcija turėtų leisti kvestionuoti visų Europos Sąjungos institucijų (įskaitant Europolą ir kitas institucijas) bet kurios srities teisės aktus.

Taigi, iš karto po 2002 m. vasaros, kuomet buvo priimti ypatingai daug dėmesio sulaukę sprendimai, galėję pakeisti teismų praktiką dėl privačių asmenų dalyvavimo teisėtumo priežiūros procedūrose, rudenį vyko intensyvus šių sprendimų vertinimas ir naujų modelių, turėsiančių pakeisti situaciją paieška. Dauguma teisininkų ir netgi pats ETT pripažino, kad esama situacija ne visai atitinka EŽTK numatytus asmens procesinių teisių apsaugos standartus²⁶⁸.

Po to, kai 2004 m. spalio 29 d. pasirašytos Sutarties dėl Konstitucijos Europai projektas²⁶⁹ nebuvo patvirtintas valstybių narių, 2007m. gruodžio 13 d. buvo pasirašyta Lisabonos sutartis²⁷⁰, kurioje numatyti EB ir ES Sutarčių pakeitimai.

Lisabonos sutartis numato, kad EB Sutarties 230(4) straipsnio redakcija yra keičiama taip: *Kiekvienas fizinis ir juridinis asmuo gali <...> pateikti ieškinį dėl jam skirtų teisės aktu, arba teisės aktu, kurie yra tiesiogiai ir konkrečiai su juo susiję ir dėl reglamentuojančio pobūdžio teisės aktu*²⁷¹, tiesiogiai su juo susijusių ir dėl kurių nereikia patvirtinti įgyvendinančių priemonių.

Taigi, pagal naują redakciją privatus asmenys galės pateikti ieškinius tiek dėl individualaus, tiek ir dėl bendrojo pobūdžio teisės aktu. Iš esmės ši nuostata nepakeičia nusistovėjusios Teismo praktikos, nes jau po *Codorniu* sprendimo asmenys nebeturėjo pareigos įrodinėti, kad jų ginčijamas teisės aktas savo esme yra individualaus pobūdžio, nors Teismai paprastai vis dar pradėdavo ieškinio priimtinumą nagrinėjimą nuo to, kokį teisės aktą siekiama ginčyti²⁷² taip tarsi pabrėždami, kad tik išimtinėms aplinkybėms egzistuojant yra įmanoma įrodyti savo *locus standi* kvestionuojant bendrojo pobūdžio teisės aktus. Lisabonos sutartis nepanaikina reikalavimo įrodyti konkretų ar tiesioginį ryšį su Bendrijos teisės aktu, dėl to manytina, kad *Plaumann* formulė nepraras savo reikšmės.

²⁶⁷ Opinion of Advocate General JACOBS C-50/00 P *UPA v Council* ECR 2002 p.I-6677

²⁶⁸ Europos konvencijos sekretoriato antrosios darbo grupės dėl Europos pagrindinių teisių Chartijos inkorporavimo ir prisijungimo prie EŽTK posėdis <http://european-convention.eu.int/dynadoc.asp?lang=EN&Content=WGII> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁶⁹ Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Europos Sąjunga Steigimo dokumentai ir sutartis dėl Konstitucijos Europai // Vilnius: Eugrimas 2005

²⁷⁰ Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį // http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm (prisijungimo laikas 2008-10-24)

²⁷¹ Angl. *regulatory acts*

²⁷² Byla T-472/93 *Campo Ebro and others v Council* [1995] ECR II-421, byla T-47/95 *Terres Rouges and others v Commission* [1997] ECR II-481, byla T-177/01 *Jégo-Quéré v Commission* [2002] ECR II-2365

Kertinė yra antroji sakinio dalis numatanti, kad asmenims tereikės įrodyti tiesioginę sąsają su reglamentuojančio pobūdžio teisės aktu, kuriam nereikalingos įgyvendinančios priemonės. Lisabonos sutartyje nėra nurodyta, kokie teisės aktai laikytini esantys reglamentuojančio pobūdžio, tačiau tokia sąvoka naudojama dviejuose straipsniuose: šiame ir 133 straipsnio pakeitime (po pakeitimo tai turėtų būti 188C straipsnio 6 dalis). Pastarajame straipsnyje yra numatoma: *naudojimasis šiuo straipsniu suteiktais įgaliojimais <...> nesudaro prielaidų valstybių narių norminių (legislative) ir reglamentuojamojo pobūdžio (regulatory) nuostatų harmonizavimui <...>*. Lingvistinė tokios nuostatos analizė rodo, kad yra atskiriamos dvi atskiros teisės aktų grupės: norminio pobūdžio teisės aktai ir tokios savybės neturintys reglamentacinio pobūdžio teisės aktai. Taigi, darytina išvada, kad reglamentuojamojo pobūdžio teisės aktai yra laikomi bendro taikymo teisės aktais, neturinčiais norminio pobūdžio nuostatų. Lietuvos teisės sistemoje tai galėtų būti įgyvendinamieji teisės aktai, išleisti vykdomosios valdžios. Tačiau Europos Bendrijos teisės sistemoje nėra tokio griežto atskyrimo tarp norminių teisės aktų ir reglamentuojamojo pobūdžio: tiek reglamentai, tiek direktyvos gali būti ir norminio ir reglamentuojamojo pobūdžio.

Taigi, atrodo, kad Teismas vėl bus priverstas kiekvienu atveju aiškintis teisės akto, dėl kurio bus pateiktas ieškinys, turinį ir prasmę. Ir tik nustatęs, kad teisės aktas (ar bent konkreti kvestionuojama nuostata) savo esme nėra norminio pobūdžio, leis privačiam asmeniui naudotis teise įrodyti savo *locus standi* nurodžius tik tiesioginę sąsają su teisės aktu, žinoma, papildomai nustačius, kad tam teisės aktui nėra reikalingos įgyvendinamosios priemonės.

Norint nustatyti, ar naujoji straipsnio redakcija, numatyta Lisabonos sutartyje, galėtų atitikti efektyvios teisminės gynybos principą, visų pirma reiktų išanalizuoti reglamentavimo skirtumus ir įvertinti, kiek tie skirtumai turės įtakos privačių asmenų galimybei pateikti ieškinius pagal šį straipsnį.

Kaip jau minėta, naujoji reglamentacija keičiama tik tiek, kad ginčijant reglamentuojamojo pobūdžio teisės aktus, kuriems nereikalingos įgyvendinamosios priemonės, asmeniui nebus taikoma *Plaumann* formulė, nes jam reiks įrodyti tik tiesioginę sąsają su teisės aktu, t.y., kad tas teisės aktas tiesiogiai sukelia teises pasekmes jam. Kadangi tiesioginis ryšys bus nustatinėjamas su teisės aktu, kuriam nereikalingos įgyvendinamosios priemonės, įrodyti, kad toks teisės aktas sukelia teises pasekmes be kitų asmenų valios įsiterpimo nebus sunku. Taigi, atrodo, kad šiuo aspektu palengvinimas tikrai yra numatytas. Tačiau ar šis palengvinimas apims visas situacijas, dėl kurių ankstesnė straipsnio redakcija neatitiko efektyvios teisminės gynybos principo?

Kaip jau minėta, naujoji sąvoka *reglamentuojamojo pobūdžio teisės aktai (regulatory acts)*, autorės nuomone, turėtų apimti visus bendrojo taikymo teisės aktus, nenustatančius norminio

pobūdžio normų. Dėl to manytina, kad pvz. *UPA* byloje ginčytas reglamentas, nustatantis aliejų ir riebalų bendrąją rinkos organizacijos sistemą, būtų laikomas norminio pobūdžio teisės aktu. Atvirkščiai, *Jégo-Quéré* bylos dalykas – reglamentas, išleistas remiantis kitame reglamente numatytais nuostatomis ir skirtas įgyvendinti pastarojo reglamento nuostatas, įgalinančias Komisiją nustatyti skubias apsaugos priemones. Dėl to šioje byloje ginčytas reglamentas laikytinas reglamentuojančio pobūdžio teisės aktu. Be to kvestionuotasis reglamentas nereikalavo įgyvendinančių priemonių. Iš to seka, kad įsigaliojus Lisabonos sutarčiai, situacijose, analogiškose *Jégo-Quéré* bylai, privatiems asmenims tereiks įrodyti tiesioginę sąsają su teisės aktu. Tačiau kuomet privatus asmuo sieks panaikinti norminio pobūdžio reglamentą, kaip *UPA* byloje, klausimas dėl įgyvendinančių priemonių nebus keliamas, nes nepriklausomai nuo to, ar toks teisės aktas bus tiesiogiai taikomas – kaip reglamentai, ar tiesiogiai veikiantis – kaip gali būti direktyvų atveju, asmeniui bet koku atveju reiks įrodinėti tiek konkrečią, tiek ir tiesioginę sąsają. Pagrindo manyti, kad konkreti sąsaja bus aiškinama kitaip, nei numatyta *Plaumann* formulėje nėra, nes pati sutartis nieko nepasako dėl konkrečios sąsajos interpretavimo. Dėl to darytina išvada, kad ir pagal naująjį reglamentavimą bus atveju, kai norminio pobūdžio teisės aktas neigiamai paveiks privačių asmenų teisinę padėtį ir jie neturės galimybės pasinaudoti nei 234, nei 241 straipsniu, nes jis nereikalaus įgyvendinančių priemonių nei valstybėse narėse, nei Bendrijos priemonėmis, dėl to vienintelė gynybos priemonė liks 230(4) str., reikalaujantis tiek konkrečios, tiek ir tiesioginės sąsajos su teisės aktu. Be to, nepasikeis situacija, kuomet Bendrijos teisės aktas yra įgyvendintas nacionalinėmis priemonėmis – nacionaliniam teismui išlieka diskrecija spręsti dėl kreipimosi į ETT su prašymu iširti Bendrijos teisės akto teisėtumo klausimą.

Taigi, apibendrinant tai, kas pasakyta, naujoji 230(4) straipsnio redakcija, numatyta Lisabonos sutartyje ne visiškai užpildo senosios redakcijos spragas ir palieka galimybes atsirasti situacijoms, kai efektyvios teisminės gynybos principas Bendrijoje nebus įgyvendintas. Dėl to antroji mokslinio tiriamojo darbo hipotezė yra paneigta.

IŠVADOS

1. Teisėtumo priežiūra yra procedūra, kurios metu yra tikrinamas Bendrijos teisės aktų atitikimas EB Sutarčiai, pagrindiniams teisiniams principams ir procesinėms taisyklėms. Europos Bendrijų teisinėje sistemoje yra numatyta instrumentų sistema – Sutarties 230, 234 ir 241 straipsniai – kuriais remiantis tiek EB institucijos, tiek valstybės narės, tiek ir privatūs asmenys gali inicijuoti EB teisės aktų teisėtumo patikrinimą.

2. Privataus asmens sąvoka 230(4) prasme, apima visus fizinius (išskyrus EB institucijų tarnautojus) ir juridinius asmenis, taip pat reprezentuojančias grupes, autonominius valstybių narių vienetus bei trečiašias valstybes. Juridinis asmuo turėtų atitikti vieną iš dviejų sąlygų: arba būti įregistruotas pagal valstybės, kurioje veikia, teisę, arba būti pripažintu turinčiu teisinį subjektiškumą Bendrijos institucijos veiksmais. Kitų apribojimų, nei dėl veiklos vietos, nei dėl veiklos pobūdžio, nėra nustatyta.

3. Ieškinio pagal 230 straipsnį dalyku gali būti tik tokie teisės aktai, kurie yra privalomi ir sukelia teisinės pasekmes, dėl to yra nepriimami ieškiniai dėl rekomendacijų, nuomonių ir kitų *soft law* instrumentų. Be to, teisės aktas turi būti galutinė instancijos valios išraiška. Tačiau Teismas nekelia reikalavimų teisės akto formai – nei pavadinimas, nei išraiškos forma neturi lemiamos reikšmės. 230 straipsnio nuostata dėl institucijų, kurių išleisti teisės aktai gali būti kvestionuojami šio straipsnio pagrindu, Teismo yra vertinama lanksčiai – svarbiausiais dėmesys teikiamas akto teisiniam poveikiui.

4. Privatūs asmenys ieškiniiais pagal 230(4) str. ilgą laiką galėjo inicijuoti tik tokių teisės aktų, kurie savo turiniu yra sprendimai, teisėtumo patikrinimo procedūrą. Teismas laikė, kad fiziniai ir juridiniai asmenys turi galimybę ginčyti net direktyvas, jeigu gali įrodyti, kad ji savo esme yra sprendimas. Tik 1994 m. *Codorniu* byloje Teismas konstatavo, kad privatūs subjektai gali tiesiogiai ginčyti bendrojo taikymo reglamentus, su sąlyga, kad tie aktai yra konkrečiai ir tiesiogiai su jais susiję. Ta pati nuostata buvo pritaikyta ir direktyvoms.

5. Privačių asmenų *locus standi* dėl teisės aktų, kurie nėra jiems skirti, yra ribojamas siekiant, kad asmenys, visiškai nesusiję su teisės aktu, negalėtų jo kvestionuoti, nes tai sukeltų pernelyg didelį skaičių ieškinių dėl akto anuliavimo, kas pakenktų teisinio tikrumo principui ir normaliam Teismo darbo krūviui. *Locus standi* yra pripažįstama tik tiems fiziniams ir juridiniams asmenims, kurie yra susiję su Bendrijos teisės aktu tiesiogiai ir konkrečiai.

6. Tiesioginė sąsaja rodo teisės akto tiesioginį poveikį asmens teisiniam interesui be kitų asmenų valios įsiterpimo. Išanalizavus ETT praktiką paaiškėjo, kad tiesioginės sąsajos nustatymo klausimas pateikus ieškinį dėl reglamento panaikinimo paprastai problemų nesukelia, nes

reglamentai pasižymi tiesioginiu taikymu. Direktyvų atveju, nenustačius, kad ginčijama direktyvos nuostata pasižymi tiesioginiu veikimu, tiesioginės sąsajos įrodymas yra akivaizdžiai negalimas. Siekiant nustatyti tiesioginę sąsają su sprendimais, adresuotais trečiajam asmeniui, paprastai yra vertinama tokio teisės akto adresato diskrecija priimant galutinį sprendimą ir veiksmai iki kvestionuojamo teisės akto priėmimo.

7. Kad teisės aktas būtų konkrečiai susijęs su asmeniu, jis, dėl subjekto individualiai išskiriančių faktinių aplinkybių, turi taip veikti jo teisinę padėtį, kaip asmenį, kuriam teisės aktas yra adresuotas. Konkrečios sąsajos nustatymas ginčijant aktus iš valstybės pagalbos, konkurencijos ir antidempingo sričių yra paprastesnis, nes čia svarbią reikšmę turi Komisijos atliekamos tyrimo procedūros ir asmenų dalyvavimas jose, dėl to šios sritys laikomos išimtinėmis. Ginčijant kitus teisės aktus, ETT praktikoje yra taikęs įvairius konkrečios sąsajos nustatymo testus (uždaro grupės, abstrakčios terminologijos, Komisijos pareigos atsižvelgti į pareiškėjo padėtį), tačiau konkrečios sąsajos įrodymas visada buvo pagrindinė kliūtis *locus standi* nustatymui. *UPA* ir *Jégo-Quééré* bylos išsiskyrė bandymu pakeisti nusistovėjusį 230(4) str. aiškinimą, tačiau priimdamas galutinį sprendimą ETT nutarė išlaikyti *status quo* dar kartą primindamas valstybėms narėms, kad teismų praktiką nustatant konkretų pareiškėjo ryšį galėtų pakeisti tik nauja Sutarties 230(4) straipsnio redakcija.

8. Nustatyta, kad EB Sutarties 241 ir 234 straipsniai papildė 230(4) straipsnyje numatytą galimybę fiziniams ir juridiniams asmenims inicijuoti Bendrijos teisės akto teisėtumo priežiūros procedūrą. Sutarties 241 straipsnis skirtas inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūrą kuomet Bendrijos teisės akto pagrindu yra išleista įgyvendinamoji Bendrijos priemonė; 234 straipsnio pagrindu asmuo gali prašyti nacionalinį teismą kreiptis į ETT dėl prejudicinio nutarimo priėmimo išsprendžiant Bendrijos teisės akto, kurio pagrindu buvo priimta nacionalinė priemonė, galiojimo klausimą. Tačiau lieka situacijų, kuomet šiais instrumentais negalima pasinaudoti: (1) kai Bendrijos teisės aktas nereikalauja įgyvendinamųjų priemonių; (2) kai nacionalinio teismo teisėjas nepriima sprendimo kreiptis į ETT dėl prejudicinio nutarimo priėmimo.

9. Nors teisė į efektyvią teisminę gynybą yra ne tik įtraukta į ES Pagrindinių teisių chartiją, bei EŽTK, bet taip pat Teismo pripažinta bendruoju Bendrijos teisės principu, Teismo taikomi griežti standartai pripažįstant asmenims *locus standi* ir situacijos, kuomet asmenys negali pasinaudoti kitais dalyvavimo teisėtumo priežiūros sistemoje instrumentais, t.y. EB Sutarties 234 ir 241 straipsniais, neužtikrina efektyvios teisminės gynybos principo įgyvendinimo.

10. Nustatyta, kad Lisabonos sutartyje yra iš dalies pakeistos privačių asmenų *locus standi* sąlygos. Pakeitimas susijęs su reglamentuojančio pobūdžio teisės aktu, dėl kurių nereikia priimti įgyvendinančių priemonių, ginčijimu. Tačiau nesant griežto norminių ir reglamentuojamojo

pobūdžio teisės aktų atskyrimo, Teismas kiekvienu atveju privalės nustatyti, ar teisės aktas yra reglamentacinio pobūdžio. Be to, naujoji 230(4) straipsnio redakcija, numatyta Lisabonos sutartyje, ne visiškai užpildo senosios redakcijos spragas ir palieka galimybes atsirasti situacijoms, kuomet efektyvios teisminės gynybos principas Bendrijoje nebus užtikrintas.

PASIŪLYMAI

Kadangi moksliniame tiriamajame darbe buvo patvirtinta hipotezė, kad privatus asmuo ne visais atvejais turi galimybę kreiptis dėl EB teisės akto, tiesiogiai įtakojančio jo teisinę padėtį, panaikinimo, ir dėl to dabartinės *locus standi* sąlygos ir jų aiškinimas ETT praktikoje neatitinka efektyvios teisminės gynybos principo užtikrinimo, siūlytinas kitoks privačių asmenų teisės inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūrą nustatymo modelis.

Sutarties 234 ir 241 straipsniai tėra netiesioginiai instrumentai, be to, 234 straipsnio taikymas yra priklausomas nuo nacionalinio teisėjo valios, kuri dėl teismų nepriklausomumo principo yra sunkiai įtakojama. Autorės nuomone, prielaida, kad tinkamas tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės normų įgyvendinimas turėtų būti kiekvieno nacionalinio teisėjo garbės reikalas yra nepakankama pagrįsti modeliui, kai efektyvios teisminės gynybos principo įgyvendinimas yra pavedamas valstybėms narėms per jų nacionalinius teismus. Be to, asmuo, siekiantis pasinaudoti Sutarties 234 ar 241 straipsniu yra priverstas laukti, kol Bendrijos teisės akto pagrindu valstybėje narėje ar pačioje Bendrijoje bus priimta įgyvendinanti priemonė, o tai gali pažeisti teisinio tikrumo principą. Dėl to pataisos turėtų būti nukreiptos į tiesioginės teisėtumo priežiūros procedūros, numatytos Sutarties 230(4) straipsnyje, redagavimą.

Autorės nuomone, galimi du pakeitimo variantai: (1) numatyti, kad efektyvios teisminės gynybos principas yra tinkama priemonė pateisinti išimtį ir netaikyti konkrečios sąsajos sąlygos (paliekant tiesioginę sąsają su teisės aktu); (2) keisti konkrečios sąsajos interpretaciją ir lengvinti jos nustatymą. Šiuos modelius galima taikyti tiek kartu, tiek ir atskirai. Be to, siekiant išvengti piktnaudžiavimo, numatytinas ieškinių pagal 230(4) str. apmokestinimas.

Siūlymas nustatyti efektyvios teisminės gynybos principą kaip pagrindą pateisinti išimtinį konkrečios sąsajos reikalavimo netaikymą

Šiuo metu taikant EB Sutarties 230(4) straipsnį pasitaiko situacijų, kuomet privatūs asmenys negali inicijuoti galimai neteisėtos priemonės, sukeliančios neigiamas pasekmes jiems, teisėtumo priežiūros procedūros, kadangi neatitinka *locus standi* sąlygų ir neturi galimybės pasinaudoti nei 234, nei 241 str. Tokiais atvejais yra pažeidžiamas efektyvios teisminės gynybos principas. Dėl to siūloma efektyvios teisminės gynybos principą nustatyti kaip pagrindą pateisinti konkrečios sąsajos reikalavimo netaikymą. Esant tokiam modeliui asmenys, kuriuos Bendrijos teisės aktas veikia tiesiogiai, galėtų inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūrą Pirmosios instancijos teisme netaikant reikalavimo būti konkrečiai susijusiu su teisės aktu, tačiau tik esant sąlygai, kad kitu atveju bus pažeistas efektyvios teisminės gynybos principas.

Pagal tokį modelį siūloma Sutarties 230 straipsnyje numatyti naują penktąją dalį (o dabartinę penktąją dalį laikyti šeštąja dalimi):

Šio straipsnio ketvirtoje dalyje numatyta konkrečios sąsajos su teisės aktu sąlyga gali būti netaikoma, jeigu tai yra pateisinama dėl efektyvios teisminės gynybos principo įgyvendinimo.

Siūlymas keisti konkrečios sąsajos interpretaciją

Reikalavimas asmeniui būti vieninteliam konkrečiai paveiktam ginčijamo teisės akto, arba priklausyti uždarai grupei, susidariusiai dar iki priimant teisės aktą, yra naikintinas, nes, kaip tai pažymėjo ir F. G. Jacobs²⁷³, situacija, kuomet kuo daugiau subjektų yra neigiamai veikiami teisės akto, tuo sunkiau yra jį nugincyti, yra paradoksali ir nepateisinama. Dėl to siūlytina, pasiremiant F.G. Jacobs modeliu, konkrečiai susijusiais laikyti visus asmenis, kuriuos teisės aktas iš esmės neigiamai paveikia. Tačiau kadangi konkrečios sąsajos interpretacija 230(4) straipsnyje nėra pateikiama ir yra kilusi iš Teismo praktikos, siūlyčiau apskritai atsisakyti konkrečios sąsajos sąvokos, vietoje jos nurodant teisės akto pasekmes – esminis neigiamas poveikis asmens teisei padėčiai.

Įgyvendinus tokį siūlymą asmenys, tiesiogiai veikiami teisės akto, sukeliančio esmines neigiamas pasekmes jiems, turėtų galimybę inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūrą per 2 mėnesius nuo teisės akto paskelbimo.

Numatant galimą 230(4) straipsnio redakciją reiktų pakeisti ir nuostatą dėl teisės aktų, kuriuos gali ginčyti privatūs asmenys, rūšių, kadangi, kaip jau aptarta ankstesnėje šio mokslinio tiriamojo darbo dalyje²⁷⁴, Teismas praktikoje priima asmenų ieškinius tiek dėl individualių, tiek ir dėl bendrojo taikymo teisės aktų panaikinimo. Taigi, pagal šį modelį siūloma pakeisti 230(4) straipsnį taip:

Kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo gali tokiomis pačiomis sąlygomis pateikti ieškinį dėl teisės akto, kuris yra tiesiogiai su juo susijęs ir jam sukelia iš esmės neigiamas pasekmes.

²⁷³ F. G. Jacobs. Note for the working group on the Charter/ECHR. *Necessary changes to the system of judicial remedies*. Working group II „Incorporation of the Charter/ECHR“, 27 September 2002 <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3222.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)

²⁷⁴ Žr. 3.2 poskyrį

SANTRAUKA

Europos Bendrija nuo įkūrimo, kuriuo buvo siekiama išimtinai ekonominių tikslų, šiuo metu yra žymiai pasikeitusi. Dabar ji yra įvardijama kaip savita teisinė sistema, sukurianti teises ir pareigas ne tik valstybėms narėms, bet ir privatiems asmenims. Europos Bendrijoje, paremtoje teisės viršenybės principu, turi būti numatytas Bendrijos teisės aktų teisėtumo priežiūros procedūrų mechanizmas. Privačių asmenų teisė inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūras bei *locus standi* (teisės į ieškinį) sąlygos yra tiesiogiai numatytos Sutarties 230(4) straipsnyje.

Lietuviškoje literatūroje privačių asmenų teisė pateikti ieškinį yra aptarta labai glaustai. Apsiribota tik trumpu kliūčių pateikti ieškinį dėl panaikinimo aprašymu bei pagrindinių bylų paminėjimu. Ir nors užsienio literatūroje privačių asmenų *locus standi* sąlygos yra plačiai išnagrinėtos, dar nėra atlikta tyrimų dėl naujoje Lisabonos sutartyje numatytų pakeitimų.

Šiame moksliniame tiriamajame darbe siekiama atskleisti privataus asmens sąvoką, išanalizuoti reikalavimus teisės aktams, dėl kurių yra galimi ieškiniai dėl panaikinimo, išnagrinėti *locus standi* sąlygas, kurias turi atitikti privatus asmuo pateikiantis ieškinį dėl Bendrijos teisės akto panaikinimo. Taip pat aptariama 234 ir 241 straipsnių, kaip papildančių teisėtumo priežiūros Bendrijoje sistemą, reikšmė bei 230(4) straipsnio pakeitimų, numatytų Lisabonos sutartyje prasmė.

Šio darbo tikslas yra išanalizuoti privačių asmenų galimybes inicijuoti teisėtumo priežiūros procedūras, tiek pateikiant tiesioginį ieškinį, tiek ir naudojantis netiesioginėmis procedūromis. Taip pat nustatyti, ar esamas reglamentavimas atitinka efektyvios teisminės gynybos principą. Darbe siekiama numatyti, kaip galėtų pasikeisti esama situacija įsigaliojus Lisabonos sutarčiai. Atliekant tyrimą daug dėmesio yra skiriama mokslinės literatūros ir teismų praktikos analizei, modeliujamos galimos situacijos įsigaliojus Lisabonos sutarties pakeitimams.

SUMMARY

The European Community (EC) since its establishment as a pure economic community with the goal to bring about economic integration between few European countries now has created a platform for international corporation and evolved in having influence on private persons. As based on the rule of law, the Community must have a mechanism for testing the substantial and procedural legality of measures, adopted by Community institutions. The legal basis for bringing an action for annulment is the 230 article of the EC Treaty. The fourth paragraph of this article determines the circumstances under which natural and legal persons may bring an action for annulment.

In foreign literature the question of standing of private applicants is often analysed, though no studies are yet made on the amendments of Lisabon treaty. As for Lithuanian literature, the standing of private parties is not much discussed, so the analysis made in this paper is practicable for Lithuanian individuals.

The master's thesis seeks to analyse what is a private person, the measures, that may be challenged and the conditions a private applicant must fulfill in order to have *locus standi* (a right to bring an action). It also studies the purpose and importance of articles 234 and 241 EC, as these are also measures for initiating a review procedure in the Court of Justice.

The purpose of this paper is to settle weather the obstacles and difficulties a private person meets in order to bring an action for annulment and the situations, when it is impossible to recourse to articles 234 and 241 EC complies with the principle of effective judicial protection and weather the new Treaty of Lisabon will change the situation for the better. Therefore this paper is based on an examination of legal literature and case law, analyses of the debates on the standing and examination of the future article 230(4), after the amendments of the Treaty of Lisabon.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai aktai:

1. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios, 2004, Nr. 2-2.
2. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija // Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987.
3. Sutartis dėl Konstitucijos Europai. Europos Sąjunga Steigimo dokumentai ir sutartis dėl Konstitucijos Europai // Vilnius: Eugrimas 2005.
4. Lisabonos sutartis, iš dalies keičianti Europos Sąjungos sutartį ir Europos Bendrijos Steigimo sutartį // http://europa.eu/lisbon_treaty/full_text/index_en.htm
5. Europos sąjungos sutartis // Oficialus Leidinys 1992, Nr. C 191-1
6. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. Valstybės žinios, 1995, Nr.40-987
7. Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija // http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2007/c_303/c_30320071214lt00010016.pdf.
8. Europos Komisijos darbo tvarkos taisyklės *Oficialusis leidinys L 308 , 08/12/2000 p. 0026 – 0034* <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000Q3614:LT:HTML>
9. 1962-02-16 Reglamentas Nr. 17 Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1
10. 1962-02-16 Reglamentas Nr. 17 Pirmasis reglamentas, įgyvendinantis Sutarties 85 ir 86 straipsnius. 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1
11. Tarybos Reglamentas (EEB, EURATOMAS, EAPB) Nr. 259/68 1968 m. vasario 29 d., nustatantis Europos Bendrijų pareigūnų tarnybos nuostatus ir kitų Europos Bendrijų tarnautojų įdarbinimo sąlygas bei Komisijos pareigūnams laikinai taikomas ypatingąsias priemones. Europos Sąjungos Oficialus leidinys, 2004.
12. 1976 m. vasario 9 d. Direktyva 76/207/EEB Dėl vienodo požiūrio į vyrus ir moteris principo taikymo įsidarbinimo, profesinio mokymo, pareigų paaukštinimo ir darbo sąlygų atžvilgiu, 2004 Specialusis leidimas, 2004-12-30, Nr. 1 (negaliojanti nuo 2006-08-14)

Specialioji literatūra:

1. Alston Ph. *The EU and Human Rights*. Oxford University Press, 1999.
2. Arnall A. *The European Union and its Court of Justice*. Oxford University Press, 1999.
3. Brealey M., Hoskins M. *Remedies in EC Law. Law and Practice in the English and EC Courts*. Longman, London, 1994.
4. Cairns W. *Europos Sąjungos teisės įvadas*. Vilnius, Eugrimas, 1999.
5. Chalmers D. *European Union Law. Volume I. Law and EU Government*. Ashgate Publishing Ltd, Dartmouth Publishing Ltd, 1998.
6. Chalmers D., Hadjiemmanuil Ch., Monti G., Tomkins A. *European Union Law: text and materials*. Cambridge University Press, 2006.
7. Craig P., De Burca G. *EU Law: texts, cases and materials. Third edition*. Oxford University Press, 2003.
8. Deards E., Hargreaves S. *European Union Law Textbook*. Oxford University press, 2004.
9. Fairhurst J. *Law of the European Union. Fifth edition*. Pearson Education Limited, 2006.
10. Hartley T. C. *The foundations of European Community law: an introduction to the Constitutional and Administrative law of the European Community. Fifth edition*. Oxford University Press, 2003.

11. Horspool M., Humphreys M., Harris S., Malcolm R. *European Union Law. Fourth edition.* Edited by Padfield N. Oxford University Press, 2006.
12. Kent P. *Law of the European Union. Third edition.* Pearson Education Limited, 2001.
13. Lenaerts K., Arts D., Maselis I., Bray R. *Procedural Law of the European Union.* Sweet & Maxwell, London, 2006.
14. Pollard D., Ross M. *European Community Law. Texts and Materials.* Butterworths, London, Dublin, Edinburgh, 1994.
15. *Procesas Europos Bendriju Teisingumo teisme: Preliminarus nutarimas.* Teisinės informacijos centras. Vilnius, 2005.
16. Senden L. *Soft law in European Community law. Its relationship to legislation.* Wolf Legal Publishers, Nijmegen 2003
17. Shaw J. *Law of European Union. Third edition.* Palgrave Publishers Ltd. 2000.
18. Steiner J., Woods L., Twigg-Flesner Ch. *Textbook on EC Law. Eighth edition.* Oxford University Press, 2003.
19. Tatham A., *Europos Sąjungos teisė.* Vilnius, Eugrimas, 1999.
20. Tillotson J. *European Community law: texts, cases, materials. Second edition* Cavendish Publishing Limited, 1996.
21. Usher J. A. *Bendrieji Europos Bendrijos teisės principai.* Naujoji Rosma, Vilnius, 2001.
22. Vaišvila A. *Teisės teorija. Antrasis leidimas.* Justitia, Vilnius, 2004.
23. Wards A. *Judicial Review and the Rights of Private Parties in EC Law.* Oxford University Press, 2000.
24. Wards A. *Judicial review and the rights of private parties in EU Law. Second completely revised edition.* Oxford University Press, 2007.
25. Weatherill S. *Cases and materials on EU Law. Seventh edition.* Oxford University Press, 2006.
26. Weatherill S., Beaumont P. *EU Law.* Penguin Books, 1999.

Straipsniai:

1. Albers-Llorens A. *The standing of private parties to challenge community measures: has the European Court missed the boat?* Cambridge Law Journal, 62(1), March 2003, p 72-92.
2. Arnulf A. *Private applicants and the Action for Annulment since Cordoniu.* Common Market Law Review 38: 7-52, 2001.
3. Brown Ch., Morijn J. *Case C-263/02 P, Commission v. Jago-Quere & Cie SA, judgement of the Sixth Chamber,* 1 April 2004, Nyr.41 CMLR 41: 1481-1518 (2004).
4. Enchelmaier S. *No-One Slips Through the Net? Latest Developments, And Non-Developments, in the European Court of Justice's Jurisprudence on Art. 230(4) EC.* Working paper 3 <http://www.competition-law.ox.ac.uk/iecl/pdfs/working3enchelmaier.pdf> (prisijungimo laikas 2008-09-30)
5. Granger M.P. *Towards a Liberalization of Standing Conditions for individuals Seeking Judicial Review of Community Acts: Jago-Quere et Cie SA v Commission and Union de Pequenos Agricultores v Council.* The Modern Law Review. Vol. 66, January 2003.
6. Groussot X. *The EC System of Legal Remedies and Effective Judicial Protection: Does the System Really Need Reform?* Legal Issues of Economic Integration 30(3): 221-248, 2003.
7. Heffernan L. *Effective Judicial Remedies: The Limits of Direct and Indirect Access to the European Community Courts.* The Law and Practice of International Courts and Tribunals 5. Koninklijke Brill NV, Leiden, The Netherlands, 2006.
8. *Locus Standi and the European Court of Justice: a Faint Light on the Horizon?* Environmental Law Review 6, 2004 psl. 266-273.
9. Naboth van den Broek. *A Long Hot Summer for Individual Concern? The European Court's Recent Case Law on Direct Actions by Private Parties ... And a Plea for a Foreign Affairs Exception.* Legal Issues of Economic Integration 30(1): 61-79, 2003.

10. Reich N., Goddard Ch., Vasiljeva K. *Understanding European Union Law. Objectives, Principles and Methods of Community Law*. Intersentia, Antwerp – Oxford – New York, 2003.
11. Schwarze J. *The Legal Protection of the Individual against Regulations in European Union Law. Remarks on the ECJ judgment in the case UPA of 25 July 2002 in view of the European Constitutional Reform*. European Public Law, Vol. 10, Issue 2, Kluwer Law International, 2004.
12. Torrens D.L. *Locus Standi for Environmental Associations under EC Law – Greenpeace – A Missed Opportunity for the ECJ*. Blackwell Publishers Ltd. Volume 8 Issue 3 1999, psl. 336-346.

Bylos:

1. 8/55 Fédération Charbonniere de Belgique v High authority [1955] ECR 291
2. 42/59 ir 49/59 S.N.U.P.A.T. v ECSC High Authority [1961] ECR 103
3. 16/62 ir 17/62 Confederation Nationale des Producteurs de Fruits et Legumas v Council [1962] ECR 937
4. 25/62 Plaumann & Co v Commission [1963] ECR 253
5. 26/62 Van gend en Loos v Administratie der Belastingen [1963] ECR 3
6. 31/62 ir 33/62 Worhmann and Others v Commission [1962] ECR 965
7. 73/63 ir 74/63 Internationale Crediet- en Handelsvereniging Rotterdam and others v Minister van Landbouw en Visserij [1964] ECR 3
8. 106/63 ir 107/63 Toepfer v Commission [1965] ECR 553
9. 1/64 Glucoseries Réuniones v Commission [1964] ECR 813
10. 38/64 Getreide-Import Gesellschaft v Commission [1965] ECR 263
11. 16/65 Schwarze v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel [1965] ECR 1081
12. 48/65 Lüticke / Commission [1966] ECR 27
13. 8/66, 9/66, 10/66 ir 11/66 Cimentaries and Others v Commission [1967] ECR 93
14. 5/67 Beus GmbH v Hauptzollamt München [1968] ECR 125
15. 6/68 Zuckerfabrik Watenstedt GmbH v Council [1968] ECR 595
16. 10/68 ir 18/68 Eridania Zuccherifici and others v Commission [1969] ECR 459
17. 64/69 Compagnie Française Commerciale et Financière v Commission [1970] ECR 221
18. 69/69 Alcan Aluminium Rearen et al v Commission [1970] ECR 385
19. 11/70 Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel [1970] ECR 1125
20. 22/70 Commission v Council (Re European Road Transport Agreement (ERTA)) [1971] ECR 263
21. 41/70, 42/70, 43/70 ir 44/70 International fruit company v Commission [1971] ECR 411
22. 62/70 Bock v Commission [1971] ECR 897
23. 4/73 Nold KG v Commission [1974] ECR 491
24. 175/73 Union Syndicale and Others v Commission [1974] ECR 917
25. 100/74 Société CAM SA v Commission and Council [1975] ECR 1417
26. 26/76 Metro v Commission [1977] ECR 1875
27. 88/76 Exportation des Sucres v Commission [1977] ECR 709
28. 113/77 NTN Toyo Bearing v Council [1979] ECR 1185
29. 123/77 UNICME v Council [1978] ECR 845
30. 92/78 Simmenthal v Commission [1979] ECR 777
31. 98/78 Racke v Hauptzollamt Mainz [1979] ECR 69
32. 103/78, 104/78, 105/78, 106/78, 107/78, 108/78 ir 109/78 Usines de Beaufort [1979]

ECR 17

33. 138/79 Roquette Freres v Council [1980] ECR 3333
34. 162/78 Wagner v Commission [1979] ECR 3467
35. 730/79 Philip Morris v Commission [1980] ECR 2671
36. 789/79 ir 790/79 Calpac v Commission [1980] ECR 1949
37. 64/80 Giuffrida and others v Council [1981] ECR 693
38. 66/80 International Chemical Corporation v Amministrazione delle finanze dello Stato [1981] ECR 1191
39. 182/80 Gauff v Commission [1982] ECR 799
40. 45/81 Moksel v Commission [1982] ECR 1129
41. 60/81 IBM v Commission [1981] ECR 2637
42. 135/81 Groupement des Agences de Voyage v Commission [1982] ECR 3799
43. 232/81 Agricola Commerciale Olio v Commission [1984] ECR 3881
44. 242/81 Roquette Frères v Council [1982] ECR 3213
45. 294/81 Control Data v Commission [1983] ECR 911
46. 11/82 Piraiki-Patraiki v Commission [1985] ECR 207
47. 231/82 Spijker v Commission [1983] ECR 2559
48. 239/82 Allied Corporation and others v Commission [1984] ECR 1005
49. 264/82 Timex v Council and Commission [1985] ECR 849
50. 294/83 Les Verts v European Parliament [1986] ECR 1339
51. 41/84 Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie [1986] ECR 1
52. 50/84 Srl Bensider and others v Commission [1984] ECR 3991
53. 41/84 Pinna v Caisse d'allocations familiales de la Savoie [1986] ECR 1
54. 50/84 Bensider and others v Commission [1984] ECR 2247
55. 142/84 ir 156/84 BAT and Reynolds v Commission [1987] ECR 4487
56. 169/84 Cofaz v Commission [1986] ECR 391
57. 222/84 Johnston v Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary [1986] ECR 1651
58. 67/85, 68/85 ir 70/85 Van der Kooy and others Commission [1988] ECR 219
59. 97/85 Deutsche Lebensmittelwerke v Commission [1987] ECR 2265
60. 133/85 Rau v BALM [1987] ECR 2289
61. 314/85 Foto-Frost v Hauptzollamt Lübeck-Ost [1987] ECR 4199
62. 333/85 Mannesmannröhren-Werke v Council [1987] ECR 1381
63. 26/86 Deutz und Geldermann v Council [1987] ECR 941
64. 97/86, 193/86, 99/86 ir 215/86 Asteris v Commission [1988] ECR 2181
65. 120/86 Mulder v Minister van Landbouw en Visserij [1988] ECR 2321
66. 166/86 ir 220/86 Irish Cement v Commission [1988] ECR 6473
67. 222/86 Unectef v Heylens [1987] ECR 4097
68. 229/86 Brother Industries v Commission [1987] ECR 3757
69. 193/87 ir 194/87 Maurissen and European Public Service Union v Court of Auditors [1989] ECR 1045
70. 143/88 ir C-82/89 Zuckerfabrik Süderdithmarschen and Zuckerfabrik Soest v Hauptzollamt Itzehoe and Hauptzollamt Paderborn [1991] ECR I-415
71. 152/88 Sofrimport SARL v Commission [1990] ECR I-2477
72. 160/88 Fédération européenne de la santé animale and others v Council [1988] ECR 6399
73. 244/88 Usines coopératives de déshydratation du Vexin and others v Commission [1989] ECR 3811
74. 322/88 Grimaldi v Fonds des maladies professionnelles [1989] ECR 4407
75. 323/88 Sermes v Directeur des services des douanes de Strasbourg [1990] ECR I-3027
76. C-291/89 Interhotel v Commission [1991] ECR I-2257
77. C-298/89 Gibraltar v Council [1993] ECR I-3605

78. C-304/89 Oliveira v Commission [1991] ECR I-2283
79. C-309/89 Codorniu SA v Council [1994] ECR I-1853
80. C-358/89 Extramet Industrie SA v Council [1991] ECR I-2501
81. C-41/90 Höfner and Elser v Macrotron [1991] ECR I-1979
82. C-87/90 Verholen and others v Sociale Verzekeringsbank Amsterdam [1991] ECR I-3757
83. C-157/90 Infortec v Commission [1992] ECR I-3525
84. C-181/90 Consorgan v Commission [1992] ECR I-3557
85. C-189/90 Cipeke v Commission [1992] ECR I-3573
86. C-242/90 P Commission v Albani and others [1993] ECR I-3839
87. C-303/90 France v Commission [1991] ECR I-5315
88. 313/90 CIRFS v Commission [1993] ECR. I-1125
89. C-97/91 Oleificio Borelli v Commissione cr [1992] ECR I-6313
90. C-198/91 Cook v Commission [1993] ECR I-2487
91. C-225/91 Matra v Commission [1993] ECR I-3203
92. C-325/91 France v Commission [1993] ECR I-3283
93. T-37/92 BEUC v Commission [1994] ECR II-285
94. C-188/92 TWD v Bundesrepublik Deutschland [1994] ECR I-833
95. C-295/92 Landbouwschap v Commission [1992] ECR I-5003
96. T-3/93 Air France v Commission [1994] ECR II-121
97. T-12/93 CCE Vittel v Commission [1995] ECR II-1247
98. T-435/93 ASPEC and Others v Commission [1995] ECR II-1281
99. T-447/93, T-448/93 ir T-449/93 Associazione Italiana Technico Economica del Cemento (AITEC) v Commission [1995] ECR II-1971
100. T-472/93 Campo Ebro and others v Council [1995] ECR II-421
101. T-480/93 ir T-483/93 Antillean Rice Mills and others v Commission [1995] ECR II-2305
102. T-481/93 ir T-484/93 Vereniging van Exporteurs in Levende Varkens and Nederlandse Bond van Waaghouders van Levend Vee v Commission [1995] ECR II-2941
103. T-482/93 Weber v Commission [1996] ECR II-609
104. T-585/93 Stachling Greenpeace Council v Commission [1995] ECR II-2205
105. T-70/94 Comafrika and Dole Fresh Fruit Europe v Commission [1996] ECR II-1741
106. T-85/94 Branco v Commission [1995] ECR II-45
107. T-99/94 Asocarne v Council [1994] ECR II-871
108. T-100/94 Michailidis and others v Commission [1998] ECR II-3115
109. T-116/94 Cassa nazionale di previdenza ed assistenza a favore degli avvocati e procuratori v Council [1995] ECR II-1
110. T-161/94 Sinochem Heilongjiang v Council [1996] ECR II-695
111. T-298/94 Roquette Frères v Council [1996] ECR II-1531
112. T- 330/94 Salt Union v Commission [1996] ECR II-1475
113. T-398/94 Kahn Scheepvaart v Commission [1996] ECR II-477
114. C-10/95 P Asocarne v Council [1995] ECR I-4149
115. T-47/95 Terres Rouges and others v Commission [1997] ECR II-481
116. C-57/95 France v Commission [1997] ECR I-1627
117. T-134/95 Dysan Magnetics and Review Magnetics v Commission [1996] ECR II-181
118. C-178/95 Wiljo v Belgische Staat [1997] ECR I-585
119. C-183/95 Affish v Rijksdienst voor de keuring van Vee en Vlees [1997] ECR I-4315
120. T-17/96 TF1 v Commission [1999] ECR II-1757
121. C-67/96 Albany International BV v Stichting Bedrijfspensioenfonds Textielindustrie [1999] ECR I-5751
122. T-69/96 Hamburger Hafen- und Lagerhaus and others v Commission [2001] ECR II-

- 1037
123. T-114/96 Biscuiterie confiserie LOR and Confiserie du Tech v Commission [1999] ECR II-913
 124. T-122/96 Federolio v Commission [1997] ECR II-1559
 125. T-125/96 ir T-152/96 Boehringer v Council and Commission [1999] ECR II-3427
 126. T-135/96 UEAPME v Council [1998] ECR II-2335
 127. C-162/96 Racke v Hauptzollamt Mainz [1998] ECR I-3655
 128. C-315/96 Lopex Export v Hauptzollamt Hamburg-Jonas [1998] ECR I-317
 129. C-368/96 Generics (UK) and others [1998] ECR I-7967
 130. C-386/96 Dreyfus v Commission [1998] ECR I-2309
 131. C-404/96 P Glencoce Grain v Commission [1998] ECR I-2435
 132. C-73/97 P France v Comafrika and others [1999] ECR I-185
 133. C-95/97 Region Wallonne v Commission [1997] ECR I-1787
 134. T-109/97 Molkerei Großbraunshain and Bene Nahrungsmittel v Commission [1998] ECR II-3533
 135. T-238/97 Comunidad Autonoma de Cantabria v Council 1998] ECR II-2271
 136. C-15/98 Italy and Sardegna Lines v Commission [2000] ECR I-8855
 137. T-172/98, T-175/98, 176/98 ir T-177/98 Salamander and others v Parliament and Council [2000] ECR II-2487
 138. T-173/98 UPA v Council [1999] ECR II-3357
 139. C-452/98 Nederlandse Antillen v Council [2001] ECR I-8973
 140. T-36/99 Lenzing v Commission [2004] ECR II-3597
 141. C-393/99 Hervein and others [2002] ECR I-2829
 142. C-50/00 P Unión de Pequeños Agricultores v Council [2002] ECR I-6677
 143. T-94/00, T-110/00 ir T-159/00 Rica Foods and others v Commission [2002] ECR II-4677
 144. C-142/00 P Commission v Nederlandse Antillen [2003] ECR I-3483
 145. C-218/00 Cisal [2002] ECR I-691
 146. T-244/00 Coillte Toeranta v Commission [2001] ECR II-1275
 147. T-353/00 Le Pen v Parliament [2003] ECR II-1729
 148. T-377/00, T-379/00, T-380/00, T-260/01, T-272/01 Phillip Morris International and others v Commission [2003] ECR II-1
 149. T-177/01 Jégo-Quére v Commission [2002] ECR II-2365
 150. T-223/01 Japan Tobacco and JT International v Parliament and Council [2002] ECR II-3259
 151. C-264/01 AOK Bundesverband [2004] ECR I-2493
 152. T-315/01 Kadi v Council and Commission [2005] ECR II-3649
 153. C-486/01 Front National v Parliament [2004] ECR I-6289
 154. C-491/01 British American Tobacco (Investments) and Imperial Tobacco [2002] ECR I-11453
 155. C-189/02 P Dansk Rørindustri and others v Commission [2005] ECR.I-5425
 156. T-213/02 SNF v Commission [2004] ECR II-3047
 157. C-263/02 P Commission v Jégo-Quére [2004] ECR I-3425
 158. T-341/02 Regione Siciliana v Commission [2004] ECR II-2877
 159. T-346/02 Cableuropa and others v Commission [2003] ECR II-4251
 160. T-60/03 Regione Siciliana v Commission [2005] ECR II-4139
 161. T-142/03 Fost Plus v Commission [2005] ECR II-589
 162. T-193/04 Tillack v Commission [2006] ECR II-3995
 163. T-386/04 Eridania Sadam and others v Commission [2005] ECR II-2531
 164. C-417/04 P Regione Siciliana v Commission [2006] ECR I-3881
 165. T-447/05 SPM v Commission [2007] ECR II-1

166. C-260/05 P Sniace v Commission [2007] ECR I-10005
167. C-15/06 P Regione Siciliana v Commission [2007] ECR I-2591
168. Byla T-411/06 Sogelma v AER – dar nepublikuota
169. Opinion of Advocate General JACOBS case C-50/00 P UPA v Council ECR 2002 p.I-6677
170. Opinion of Advocate General TRSTENJAK case C-331/05 P Internationaler Hilfsfonds v Commission [2007] ECR I-5475

Kiti šaltiniai:

1. European Convention Working documents <http://european-convention.eu.int/dynadoc.asp?lang=EN&Content=WGII> (prisijungimo laikas 2008-08-27)
2. Jacobs F. G. Note for the working group on the Charter/ECHR. *Necessary changes to the system of judicial remedies*. Working group II „Incorporation of the Charter/ECHR“, 27 September 2002 <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3222.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)
3. Working group II „Incorporation of the Charter/ECHR“ Brussels, 1 October 2002 <http://european-convention.eu.int/docs/wd2/3299.pdf> (prisijungimo laikas 2008-08-27)
4. Su pagrindinių teisių chartija susiję išaiškinimai, OL 2007-12-14, C 303/30
5. Europos konvencijos sekretoriato antrosios darbo grupės dėl Europos pagrindinių teisių Chartijos inkorporavimo ir prisijungimo prie EŽTK posėdis <http://european-convention.eu.int/dynadoc.asp?lang=EN&Content=WGII> (prisijungimo laikas 2008-08-27)